

► **Strategia Rozwoju Gminy
Hrubieszów na lata 2021-2027
(z perspektywą do roku 2030)**

2021

Strategia rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030) została opracowana przez firmę EuroCompass Sp. z o.o. na podstawie umowy nr RIPG1/2021 z dnia 28 stycznia 2021 r.

Eksperti zewnętrzni:

Ryszard Boguszewski

Beata Filipowicz

Agnieszka Jaskorzyńska

Spis treści

WPROWADZENIE.....	5
1. PODSUMOWANIE DIAGNOZY GMINY ORAZ PRZEDSTAWIENIE MOŻLIWYCH SCENARIUSZY ROZWOJU	8
2. WIZJA, MISJA I CELE ROZWOJU	35
2.1 Wizja i misja.....	35
2.2 Cele strategiczne i operacyjne	37
2.3 Kierunki interwencji (działań) Gminy Hrubieszów wraz z harmonogramem planowanych przedsięwzięć	39
3. WYMIAR PRZESTRZENNY POLITYKI ROZWOJU GMINY HRUBIESZÓW.....	73
3.1 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie	73
3.2 Obszary strategicznej interwencji strategii rozwoju województwa lubelskiego	90
4. SYSTEM REALIZACJI I FINANSOWANIE STRATEGII	92
4.1 Proces wdrażania Strategii wraz z wytycznymi do sporządzania dokumentów wykonawczych	92
4.2 Ramy finansowe Strategii.....	95
4.3 Proces monitoringu, ewaluacja i aktualizacja Strategii.....	97
4.4 Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych.....	112
5. ZGODNOŚĆ STRATEGII Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI i PLANISTYCZNYMI.....	115
5.1 Zgodność z dokumentami wyższego rzędu	115
5.2 Zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku i wyznaczonymi obszarami strategicznej interwencji	118
5.3 Zgodność z dokumentami Gminy Hrubieszów.....	122
6. SPIS RYCIN, TABEL, WYKRESÓW I FOTOGRAFII	125
7. ZAŁĄCZNIKI:	127
7.1 Diagnoza rozwoju gminy w wymiarach społecznym, gospodarczym i przestrzennym	127
7.2 Indykatywny wykaz przedsięwzięć.....	127
7.3 Podsumowanie konsultacji społecznych w oparciu o sporządzony raport	127

7.4	Podsumowanie procesu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko	127
7.5	Rekomendacje i ustalenia ewaluacji ex-ante	127

WPROWADZENIE

Podstawą zapewnienia rozwoju społeczno-gospodarczego jednostek terytorialnych jest prowadzenie właściwej polityki lokalnej, która uwzględnia zarówno walory i silne strony analizowanego obszaru jak również zdefiniowane problemy i hierarchię działań pod względem ich efektywności. Niezwykle istotny jest także stopień akceptacji społecznej dla planowanych kierunków działań. Sprostanie temu wyzwaniu wiąże się z podejmowaniem szeregu decyzji ważnych dla lokalnej społeczności.

Aby zarządzanie było efektywne potrzebny jest wieloletni plan działań (strategia), który formułuje wizję rozwoju obszaru poprzez przyjęcie założeń strategicznych, wskazuje cele i perspektywiczne kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego, jak również prezentuje działania (projekty inwestycyjne i społeczne) zmierzające do optymalnego wykorzystania potencjałów oraz przeciwdziałania zjawiskom problemowym.

Strategia ma ułatwić lokalnym władzom podejmowanie decyzji oraz rozwiązywanie problemów natury uwarunkowań przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych, społecznych i środowiskowych, jak również racjonalne organizowanie przyszłych działań. Ponadto strategia spełnia również funkcję informacyjną prezentując zamierzenia władz lokalnych oraz możliwości udziału i współpracy w realizacji wspólnych zadań. Oferta skierowana jest zarówno do partnerów społecznych, samorządowych i gospodarczych jak i do mieszkańców. Jednocześnie docenić trzeba walor edukacyjny strategii, która wskazuje uwarunkowania rozwoju obszaru i dąży do integracji społeczeństwa wokół rozwiązywania kluczowych problemów oraz realizacji przyjętych celów.

Strategia Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do 2030r. jest głównym i najważniejszym dokumentem obszaru gminy, który wyznacza kluczowe długoterminowe cele i kierunki rozwoju. Z założenia dokument obejmuje lata 2021 – 2027 z perspektywą do roku 2030. Przyjęcie takiego horyzontu czasowego jest zgodne z zaleceniami planistycznymi oraz pozwala na dostosowanie strategii do wymogów wynikających z obowiązującej perspektywy finansowej Unii Europejskiej.

Podstawą realizacji Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów jest założenie maksymalnego wykorzystania szeroko rozumianych wewnętrznych zasobów przestrzennych, infrastrukturalnych, gospodarczych, społecznych i środowiskowych, w tym potencjału miejscowych podmiotów gospodarczych. Dokument bazuje na dokładnej inwentaryzacji istniejących zasobów gminy oraz wskazuje jak te zasoby efektywnie wykorzystać w dalszym rozwoju gminy i społeczności lokalnej.

Metodyka prac nad strategią

Prace nad dokumentem opierały się na wykorzystaniu szeregu wzajemnie uzupełniających się metod i modeli partycypacyjno-eksperymentalnych oraz prac analitycznych. Model ten pozwala na szeroki udział władz, a także zapewnia aktywny udział społeczności lokalnej w weryfikowaniu celów strategii i określaniu sposobu ich realizacji poprzez konsultacje społeczne dokumentu. Dzięki takiemu opracowaniu Strategii możliwe jest połączenie potencjału mieszkańców biorących czynny udział w życiu społecznym z wiedzą oraz doświadczeniem ekspertów.

Prace analityczne to głównie: analiza danych zastanych, badania ankietowe mieszkańców, analizy strategiczne, spotkania warsztatowe z przedstawicielami instytucji oraz przedsiębiorstwami i organizacjami pozarządowymi.

Struktura dokumentu obejmuje logiczną całość, składającą się z części analityczno-diagnostycznej zaprezentowanej w formie załącznika do przedmiotowego dokumentu, części strategicznej oraz części wdrożeniowej.

Część diagnostyczna, przedstawiona w Załączniku nr 1 do Strategii, zawiera analizę najważniejszych potencjałów i mocnych stron gminy, które powinny stanowić podstawę do dalszego jej rozwoju. Diagnoza identyfikuje również szereg słabości i problemów, które należy w właściwy sposób zaadresować i dążyć do ograniczenia lub rozwiązania. W analizie skupiono się na sześciu głównych aspektach rozwoju społeczno-gospodarczego gminy z uwzględnieniem uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych:

- uwarunkowania wynikające z administracyjnego położenia gminy,
- środowisko przyrodnicze i walory kulturowe,
- potencjał społeczny i jakość życia mieszkańców (obecne trendy demograficzne oraz dostępność infrastruktury społecznej),
- uwarunkowania gospodarcze (rolnictwo, przedsiębiorczość i potencjał do rozwoju turystyki),
- infrastruktura komunikacyjna i techniczna (wodno-kanalizacyjna, gazowa, elektroenergetyczna),
- jakość rządzenia w gminie.

Podstawowe źródła informacji stanowiły dane Głównego Urzędu Statystycznego, dane z Urzędu Gminy oraz informacje dostępne na stronie internetowej Gminy Hrubieszów oraz innych dokumentów planistycznych. Analizę przedstawiono w ujęciu statycznym, polegającym na pokazaniu wartości danego wskaźnika w roku 2019 oraz dynamicznym, polegającym na ukazaniu zmiany w stosunku do roku bazowego (2014). W celu zapewnienia spójności analizy przyjęto, że podstawowym okresem odniesienia będzie rok 2019 (lub 2018 w przypadku braku danych za rok 2019). Przedstawiono również dane za rok 2020, które w głównej mierze pochodziły z bazy Urzędu Gminy Hrubieszów.

Prezentując dane, posłużono się perspektywą porównawczą – sytuacja na obszarze Gminy Hrubieszów przedstawiona na tle województwa lubelskiego oraz powiatu hrubieszowskiego. Dodatkowo w dokumencie dokonano porównania Gminy do 4 innych gmin z terenu województwa lubelskiego.

Podsumowanie części diagnostycznej stanowi rozdział 1 niniejszego dokumentu i zostało przygotowane w oparciu o przeprowadzoną analizę SWOT oraz analizę głównych potencjałów i barier rozwojowych gminy.

Drugim etapem tworzenia Strategii było określenie i wyznaczenie wizji i misji rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021 – 2027 oraz celów strategicznych i operacyjnych, które prowadzą do spełnienia założeń przyjętej wizji rozwoju. Wyznaczone zostały najważniejsze kierunki działań, które umożliwią rozwiązywanie zdiagnozowanych problemów oraz efektywne wykorzystanie potencjałów gminy.

Zaprezentowano również docelowy model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Hrubieszów, który jest zobrazowaniem spodziewanych i zaplanowanych w strategii gminy procesów rozwoju i ich wpływu na kształtowanie się struktur przestrzennych.

W części realizacyjnej Strategii opracowano system wdrażania strategii oraz jej monitoringu i ewaluacji. Określono jednostki odpowiedzialne za proces wdrożenia dokumentu oraz wskaźniki monitorujące służące ocenie realizacji założonych zadań.

W załączniku do Strategii przedstawiono opis procesu konsultacji i partycypacji społecznej, czyli aktywności mieszkańców we współtworzeniu koncepcji rozwoju gminy. Zostały tu przedstawione wnioski z uwag zgłoszonych przez mieszkańców.

Przy opracowaniu strategii założono, że powinna być ona zgodna ze schematem „SMART”. Oznacza to, że wyznaczone cele muszą być specyficzne (Specific), mierzalne (Measurable), uzgodnione (Agreed), wykonalne (Real) i określone w czasie (Timed).

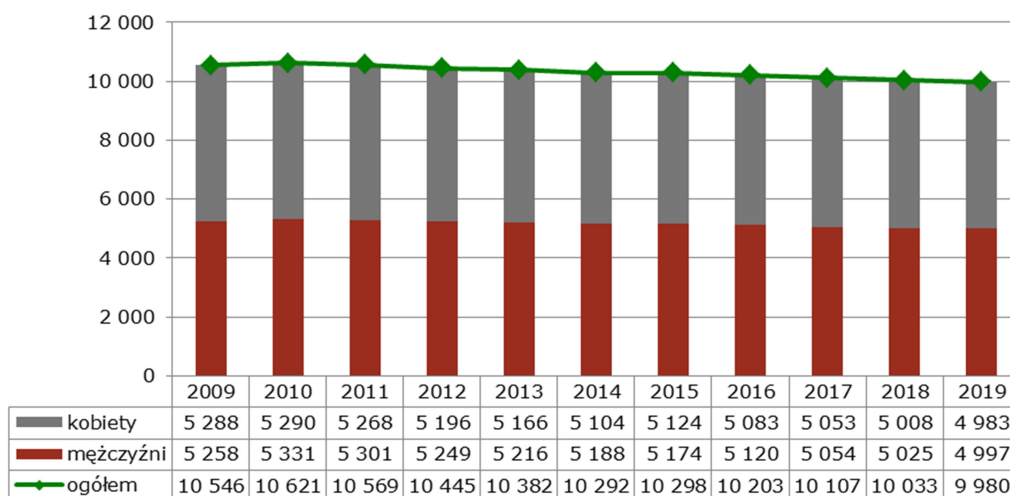
1. PODSUMOWANIE DIAGNOZY GMINY ORAZ PRZEDSTAWIENIE MOŻLIWYCH SCENARIUSZY ROZWOJU

Szczegółowa diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej Gminy Hrubieszów stanowi załącznik nr 1 do niniejszego dokumentu. Poniżej przedstawiono podsumowanie diagnozy w 4 wymiarach oraz analizę SWOT obejmującą syntezę zjawisk i czynników rozwojowych, w tym problemów, barier oraz potencjałów gminy i szans rozwojowych.

WYMIAR SPOŁECZNY

Gmina Hrubieszów, według stanu na 31.12.2019 roku (dane Głównego Urzędu Statystycznego), liczyła 9980 osób, z czego 4997 osób stanowili mężczyźni (50,07%), a 4983 kobiety (49,93%). **Od 2009 roku liczba ludności spadła o 566 osób, co ma przełożenie na ujemne tempo zmiany w wysokości - 5,3%.**

Wykres 1. Liczba ludności w Gminie Hrubieszów w latach 2009-2019

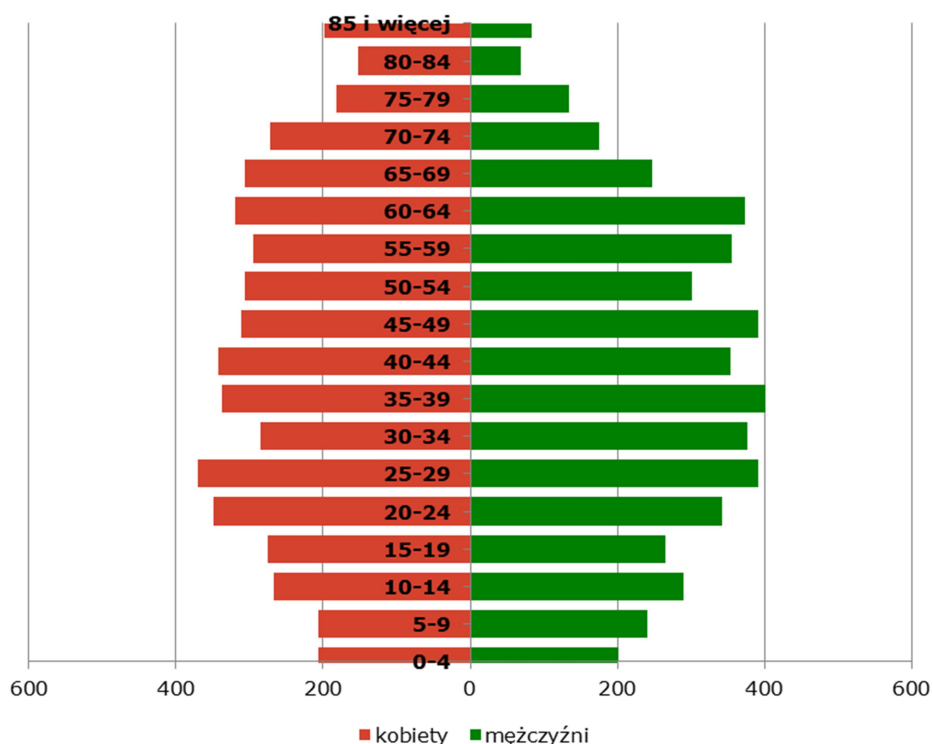

Źródło: BDL GUS

Od 2009 roku utrzymuje się na **ujemnym poziomie przyrost naturalny, który w 2019 wynosił -36**. Również **saldo migracji było ujemne i wyniosło -14 osób**. Utrzymujące się ujemne wartości salda migracji i przyrostu naturalnego wpływa na spadek liczby ludności i kształtuje rozwój demograficzny Gminy Hrubieszów. Pomimo ujemnego salda migracji nowi mieszkańcy przybywający w celach mieszkaniowych na teren gminy Hrubieszów i są to przede wszystkim mieszkańcy miasta Hrubieszów.

Struktura wiekowa mieszkańców Gminy Hrubieszów jest zdominowana przez osoby między 20 a 49 rokiem życia. Duży odsetek stanowią także osoby pomiędzy 50 a 64 rokiem życia. W grupach wiekowych od 25-64, widoczna jest znaczna przewaga mężczyzn nad kobietami.

Wykres 2. Ludność według płci i wieku w Gminie Hrubieszów w 2019 roku

Źródło: BDL GUS

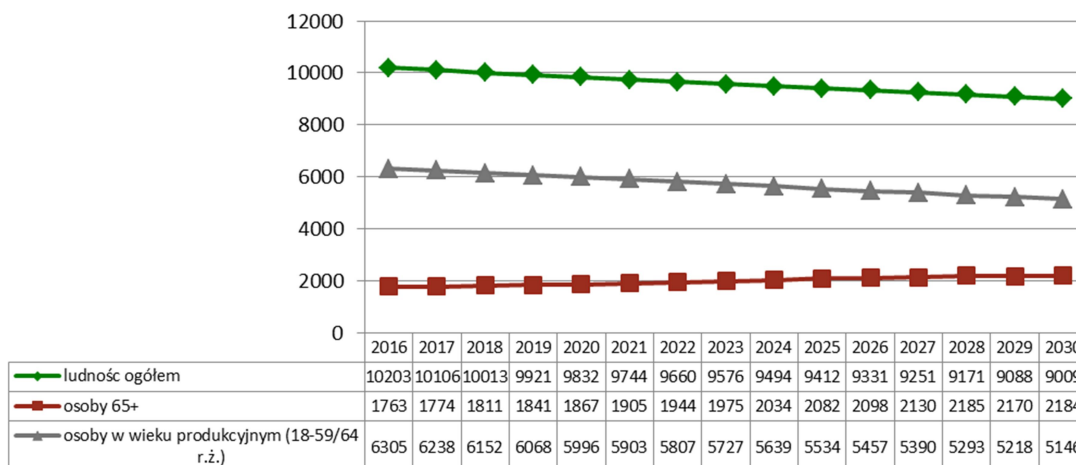
Zwężająca się podstawa piramidy wieku oznacza, że coraz mniejszy udział populacji stanowią dzieci, jest to sytuacja niepożądana i świadczy o zachodzącym procesie starzenia się społeczeństwa.

Jak wcześniej zobrazowano w piramidzie wieku największą grupę, na obszarze Gminy Hrubieszów, stanowią osoby w wieku produkcyjnym (6 115 osób), które stanowią 61,3% ogółu ludności. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w 2019 r. wyniósł 17,6% (1 725 osób), natomiast w wieku poprodukcyjnym – 21,4% (2 100 osób). W analizowanym okresie o **procesie starzenia się społeczeństwa w Gminie świadczy rosnąca liczba ludności w wieku poprodukcyjnym i spadający odsetek dzieci i młodzieży.**

Wzrastający corocznie wskaźnik obciążenia demograficznego w 2019 roku wyniósł 63,2 i wartość tego wskaźnika wypada nieznacznie lepiej w porównaniu do wartości dla powiatu hrubieszowskiego, która wyniosła 65,8 (województwo lubelskie – 66,5).

Według prognozy ludności gmin na latach 2017-2030 GUS przewiduje się, że do roku 2030 liczba ludności Gminy Hrubieszów stale będzie się zmniejszać, przy czym tempo tego spadku będzie stale przyspieszać. Szacowana liczba ludności na terenie gminy w 2030 roku to 9009 osób.

Wykres 3. Prognoza liczby ludności Gminy Hrubieszów do roku 2030

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Ludność w wieku produkcyjnym w 2030 roku w porównaniu z rokiem bazowym (2016) zmniejszy się o 1 194 osoby, a tempo zmian wynosi -11,7%. O starzeniu się społeczeństwa świadczy dodatkowo tempo zmian liczby ludności w wieku poprodukcyjnym według ekspertyzy wynoszące 23,8% (wzrost o 421 osób).

Prognoza demograficzna wskazuje, że zmaleje liczba osób w wieku produkcyjnym (z 6,3 tys. do około 5,15 tys. osób). Oznacza to, że **poziom dochodów gminy (z podatku PIT od osób pracujących) ulegnie spadkowi i należy przypuszczać, że będzie się charakteryzować dalszym spadkiem.** W przedziale wieku 5-14, a więc istotnego z punktu widzenia edukacji przedszkolnej i podstawowej prognozuje się dalszy spadek, co może mieć istotny wpływ na rozwój tej infrastruktury w gminie.

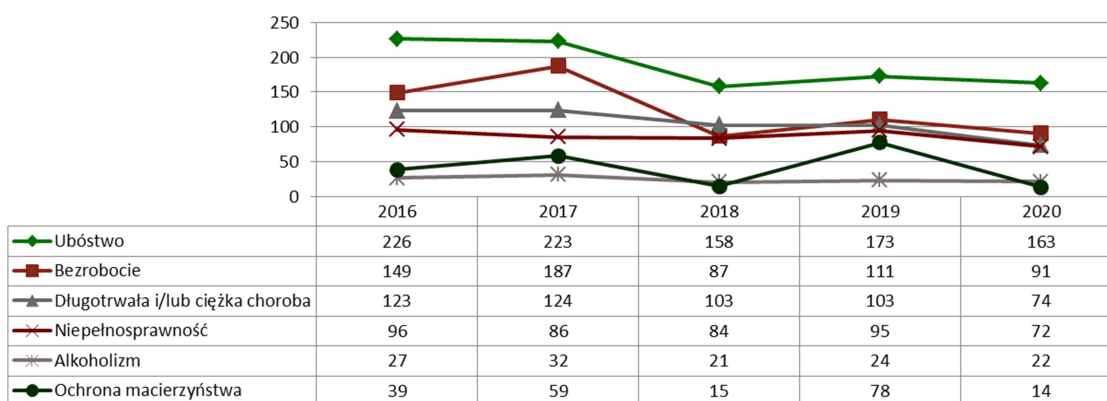
Starzenie się społeczeństwa wpływa na zmianę struktury problemów społecznych. W Gminie Hrubieszów wzrasta ilość osób samotnych, z niepełnosprawnościami i starszych, maleją natomiast corocznie liczba rodziny z dziećmi objętych pomocą społeczną. W 2019 rok korzystających z zasiłków rodzinnych było 338 rodzin i jest to o 144 rodziny (29,87%) mniej niż w 2009 roku. W 2019 roku ze środowiskowej pomocy społecznej w Gminie Hrubieszów skorzystało 472 osoby, jest to wartość prawie czterokrotnie niższa niż w 2009 roku (1811 osób). Ponad połowa (51,9%) z tych osób to osoby poniżej obowiązujących kryteriów dochodowych decydujących o przyznaniu świadczeń środowiskowej pomocy społecznej.

Wskaźnikiem, który najlepiej obrazuje zasięg i znaczenie dla społeczności lokalnej środowiskowej pomocy społecznej jest liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności. W Gminie Hrubieszów **statystycznie mniej osób korzysta z pomocy społecznej niż średnio na obszarze powiatu hrubieszowskiego i województwa lubelskiego**. Wartość dla gminy w 2019 roku wynosiła 471 osób na 10 tys. ludności, jest to wartość niższa o 105 osób od średniej dla powiatu i o 65 osób od średniej dla województwa.

Na obszarze Gminy nie działają żłobki, mieszkańcy gminy korzystają z placówek opiekuńczo-wychowawczych zlokalizowanych na obszarze miasta.

Z pomocy w ramach ustawy o pomocy społecznej w GOPS Hrubieszów skorzystało w 2020 r. ogółem 242 rodzin, w tym 421 osób. Najczęściej występującym powodem korzystania z pomocy w 2020 roku było ubóstwo. Ten problem dotknął 163 rodziny.

Wykres 4. Liczba rodzin którym przyznano pomoc społeczną w podziale na powody jej przyznawania w latach 2016-2020

Źródło: Sprawozdania z działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Hrubieszowie za rok 2018 i 2020

Mieszkańcy Gminy Hrubieszów z powodu braków w zapleczu socjalnym GOPS, kierowani są do placówek zlokalizowanych na terenie miasta. Ponadto podopieczni GOPS kierowani są do placówek Centrum Integracji Społecznej w Mienianach oraz Klub Integracji Społecznej w Mienianach.

Rosnąca liczba osób w wieku senioralnym przekładać się będzie na rosnące potrzeby w zakresie opieki zdrowotnej. Mieszkańcy gminy uczestniczący w badaniu ankietowym podkreślali, iż głównym problemem w zakresie jakości życia jest dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej. Na terenie gminy funkcjonują 2 przychodnie położone na terenie Gminy Hrubieszów tj. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Zdrowia w Dziekanowie oraz jego Filia w Stefankowicach. Dodatkowo mieszkańcy Gminy mają możliwość korzystania z placówek ochrony zdrowia położonych na terenie miasta Hrubieszów.

Według danych GUS, na koniec 2019 roku w Gminie Hrubieszów znajdowało się 3 345 mieszkań z 12 761 izbami o łącznej powierzchni 291 700 m². Liczba mieszkań na przestrzeni lat 2009-2019 zwiększyła się o 5,8%, natomiast powierzchnia użytkowa wzrosła o 8,8%.

Gmina Hrubieszów charakteryzuje się zdecydowaną przewagą budownictwa jednorodzinnego. Budynki mieszkalne charakteryzują się jednak niekorzystną strukturą wiekową. Ponad 48% z nich powstała w latach 1945 – 1970, a tylko 6% powstała po 1989 r. Średnia powierzchnia użytkowa przeciętnego mieszkania w 2019 r. wyniosła 87,2 m² i wzrosła w porównaniu do 2009 roku o 2,4 m². Wartość wskaźnika przeciętnej powierzchni użytkowej jednego mieszkania daje gminie 2 miejsce w powiecie i 94 miejsce w województwie lubelskim.

Stan wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne jest na średnim poziomie. Dostęp do sieci wodociągowej na obszarze gminy ma 77,9% mieszkań. Centralne ogrzewanie posiada jedynie 58,3% mieszkań, natomiast łazienkę - 68,6% mieszkań w Gminie. Są to wartości niższe niż średnia dla województwa lubelskiego i powiatu hrubieszowskiego – dostęp do wodociągów w województwie ma 85,1% mieszkań, a w powiecie 79,0%. 69,8% mieszkań w województwie lubelskim posiada łazienkę, dla powiatu hrubieszowskiego udział ten jest wyższy i wynosi 71,9%. Centralne ogrzewanie posiada 60,3% mieszkań w województwie lubelskim i 62,2% mieszkań w powiecie hrubieszowskim.

Mieszkania komunalne stanowiące własność Gminy Hrubieszów zlokalizowane są w 10 miejscowościach, stan techniczny każdego z mieszkań ocenia się w większości jako dobry. W miejscowości Moroczyn zlokalizowane jest mieszkanie socjalne (stan techniczny dobry). Gmina dysponuje również mieszkaniem chronionym prowadzonym przez Centrum Integracji Społecznej w Mienianach powołane przez Stowarzyszenie "Przystań".

W 2020 r. działały 44 podmioty, do których należą fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne, które stanowiły 19,21% wszystkich organizacji pozarządowych działających na terenie powiatu hrubieszowskiego. W latach 2009-2020 ich liczba ulegała systematycznemu wzrostowi. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców **liczba organizacji pozarządowych w Gminie Hrubieszów wynosiła 43 (GUS 2020 r.) i była większa niż średnia dla powiatu hrubieszowskiego (36 podmiotów na 10 tys. mieszkańców) i województwa lubelskiego (38 podmiotów na 10 tys. mieszkańców).** Statystyka GUS obejmuje jedynie podmioty zarejestrowane w KRS, dlatego też analizując całość zasobu organizacji pozarządowych w Gminie Hrubieszów na dzień 31 grudnia 2019 roku funkcjonowało 89 organizacji pozarządowych i jest to wartość niższa od roku poprzedniego o jedną organizację.

Jednym z **rozwiązań trudnej sytuacji społecznej i materialnej mieszkańców Gminy Hrubieszów stały się podmioty ekonomii społecznej** służące integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności

publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu. Prekursorem ekonomii społecznej w Gminie Hrubieszów jest Stowarzyszenie „Przystań”, które rozpoczęło swoją działalność w 2013 roku. W ramach stowarzyszenia powołano: Klub Integracji Społecznej w Mienianach, Klub Integracji Społecznej w Hrubieszowie, Centrum Integracji Społecznej w Mienianach, Spółdzielnię Socjalną „Kuźnię talentów” im. St. Staszica w Mienianach, Spółdzielnię Socjalną „Galeria dobrego smaku”, Spółdzielnię Socjalną „Nasze drogi” oraz Konsorcjum „Przystań”.

W opinii mieszkańców:

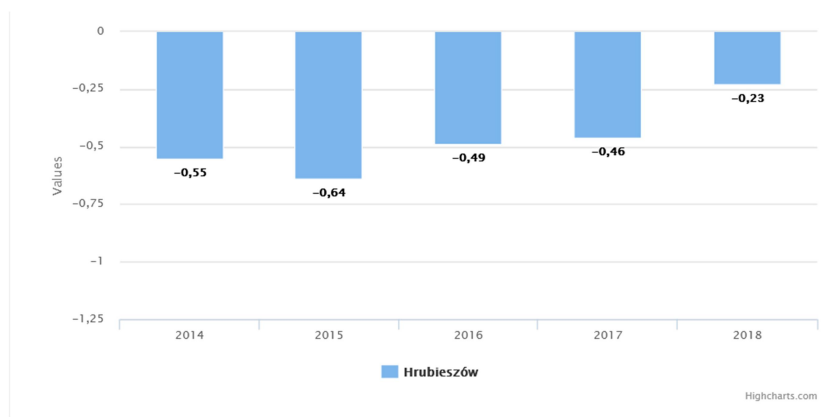
Mieszkańcy zapytani o działania jakie powinien podjąć samorząd gminny, aby ograniczyć występowanie problemów społecznych odpowiedzieli, że istotne jest organizowanie form zatrudnienia na rzecz osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy. Dotyczy to osób nieuzyskujących zasiłku dla bezrobotnych oraz korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (reintegracja społeczno-zawodowa beneficjentów pomocy społecznej) - 33% respondentów.

Gmina Hrubieszów udziela organizacjom pozarządowym pomocy finansowej na realizację zadań statutowych. Współpraca finansowa odbywa się na zasadach i w trybie określonym w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, a także w odpowiednich przepisach organów gminy, w 2019 roku jej wysokość to 0,5 mln zł.

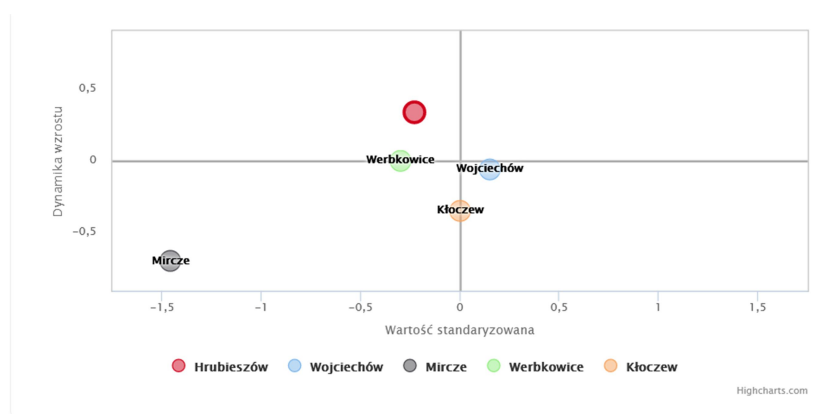
Realizacja zadań z zakresu ochrony przeciwpożarowej sprowadza się do stałej współpracy Gminy z działającymi na jej terenie jednostkami ochotniczych straży pożarnych. Według stanu na 31 grudnia 2020 roku na terenie Gminy **zarejestrowanych było 17 jednostek OSP**, których baza znajdowała się w następujących miejscowościach: Brodzica, Czerniczyn, Dąbrowa, Dziekanów, Kobło, Kozodawy, Kułakowice Trzecie, Masłomęcz, Mieniany, Moniatycze, Nowosiółki, Obrowiec, Ślipcze, Teptiuków, Stefankowice, Ubrodowice, Wołajowice. We wszystkich jednostkach zrzeszonych było 556 członków, w tym 50 kobiet. Przy jednostkach działały też żeńskie i męskie Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze oraz Kobięca Drużyna Pożarnicza. Dwie jednostki z obszaru Gminy tj. Dziekanów i Teptiuków – włączone są do Krajowego Systemu Ratowniczo – Gaśniczego. OSP Brodzica specjalizuje się w ratownictwie medycznym.

Wskaźnikiem najlepiej obrazującym zasób lokalnej społeczności Gminy Hrubieszów jest wskaźnik syntetyczny Monitora Rozwoju Regionalnego: Sytuacja demograficzna. Obejmuje on zmiany liczby mieszkańców, struktury wieku, przyrost naturalny i ruchy migracyjne, a jego wartość odzwierciedla czy lokalna społeczność ma zdolność rozwoju czy też jest w stanie stagnacji lub kryzysu. Należy mieć na uwadze, że liczba mieszkańców i jej zmiana jest bazą dla kalkulowania aktualnego i prognozowania przyszłego popytu na usługi, infrastrukturę techniczną, nieruchomości mieszkaniowe i komercyjne, miejsca pracy. Równocześnie, sytuacja demograficzna wyznacza potencjalny zasób siły roboczej i, w konsekwencji, zdolność do generowania podatków. Stabilna sytuacja demograficzna i zastępowalność pokoleń jest podstawą stabilnych finansów publicznych.

Wykres 5. Wskaźnik syntetyczny: Sytuacja demograficzna w Gminie Hrubieszów i grupy porównawczej

	2014	2015	2016	2017	2018
Wartość standaryzowana	-0,55	-0,64	-0,49	-0,46	-0,23
Dynamika					0,34

Nazwa JST	Wartość standaryzowana	Dynamika
Hrubieszów	-0,23	0,34
Wojciechów	0,15	-0,06
Mircze	-1,46	-0,7
Werkowice	-0,3	0
Kłoczew	0	-0,35

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/monitor-rozwoju-lokalnego?q=HkoUQaGcQd&jst=Hrubiesz%C3%B3w>

W ramach wskaźnika: Sytuacji demograficznej zbadano cztery czynniki składające się na łączny obraz zasobów ludzkich w gminie, tj.: liczba i struktura wieku mieszkańców, przyrost naturalny, ruchy migracyjne oraz małżeństwa i rozwody.

Wartość wskaźnika w 2018 roku, jak i w latach poprzednich przyjęła wartość ujemną. Jednak wartość -0,23 była najniższą wartością ujemną w badanym

okresie, dlatego też Gmina Hrubieszów, jako jedyna w grupie porównawczej charakteryzowała się dodatnią dynamiką zmiany. Pozwoliło to na ulokowanie Gminy Hrubieszów w II ćwiartce wykresu XY, co oznacza że sytuacja jest gorsza niż w gminach z grupy porównawczej jednak widoczna jest poprawa sytuacji względem zmian w grupie referencyjnej.

Wartość wskaźnika niewątpliwie obrazuje stan kryzysowy lokalnej społeczności, jednak poprawa niektórych z czynników sytuacji demograficznej pozwala przypuszczać, że Gmina Hrubieszów może liczyć na wyjście z trudnej sytuacji.

Gmina Hrubieszów posiada **dobrze funkcjonującą siecią szkół podstawowych i oddziałów przedszkolnych**. Na jej obszarze wychowaniem przedszkolnym objętych jest 77,8% dzieci w wieku 3 – 5 lat. Wskaźnik liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadających na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego wynosi 1,25 osoby na miejsce i jest to wartość nieco wyższa, jednak zbliżona do średniej dla województwa lubelskiego (1,15 osoby /miejsce).

W opinii mieszkańców:

Najwyżej ocenionymi obszarami jakości życia w Gminie Hrubieszów w kategorii „DOBRY” i „BARDZO DOBRY” przez mieszkańców są:

- Dostępność i jakość edukacji przedszkolnej – 38,1% udzielonych odpowiedzi jako „DOBRY”, 10,3% BARDZO DOBRY;*
- Dostępność i jakość szkolnictwa na poziomie podstawowym - 35,7% udzielanych odpowiedzi jako „DOBRY”, 14,3% BARDZO DOBRY.*

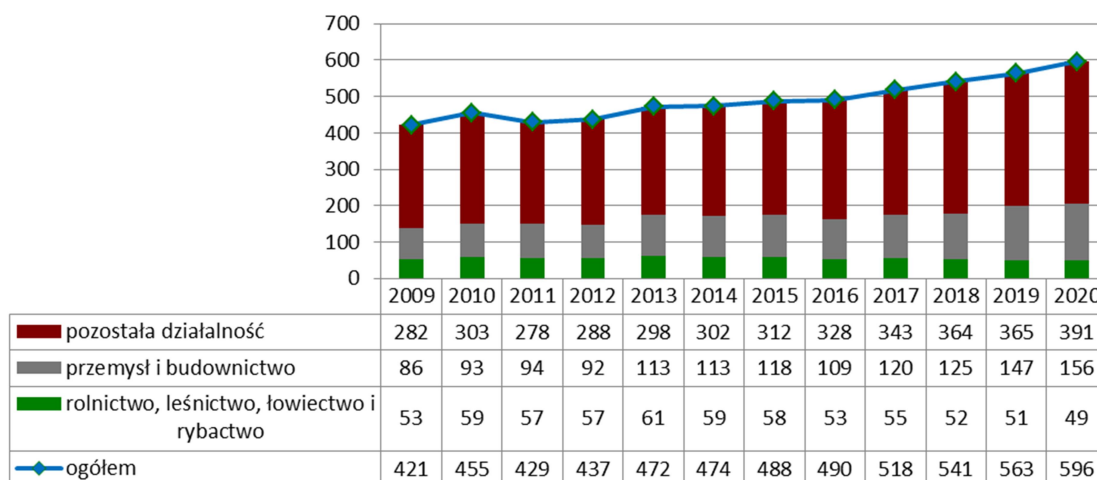
Również infrastruktura oświatowo-edukacyjna na poziomie szkoły podstawowej zaspakaja potrzeby mieszkańców gminy. Wskaźnik liczby uczniów przypadających na 1 oddział w szkołach podstawowych dla Gminy Hrubieszów wynosił 8. Jest to wartość niższa od średniej wartości dla powiatu hrubieszowskiego (12) i niższa od średniej dla województwa lubelskiego (15). Ten stan świadczy o dobrze rozwiniętej infrastrukturze edukacyjnej.

Jednostki oświatowe w gminie dysponują dobrze wyposażoną i nieustająco udoskonalaną bazą dydaktyczną.

WYMIAR GOSPODARCZY

Aktywność gospodarcza mieszkańców, ich pracowitość i skłonność do podejmowania ryzyka, stanowi ważny czynnik w rozwoju każdego obszaru. Jednym z przejawów tej aktywności jest liczba nowo rejestrowanych podmiotów gospodarczych w systemie REGON.

Według stanu na koniec 2020 roku na obszarze Gminy Hrubieszów zarejestrowanych w systemie REGON było 596 podmiotów gospodarczych, z czego 574 (96,3%) to podmioty prywatne. Na przestrzeni ostatnich 12 lat widać wyraźny wzrost liczby działających podmiotów gospodarczych (wzrost o 41,5% w stosunku do roku 2009).

Wykres 6. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanej do rejestru REGON

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na przestrzeni ostatnich 7 lat w Gminie Hrubieszów zostało zarejestrowanych 380 nowych podmiotów (54 podmioty średnio na rok), co wskazuje na dość dużą **aktywność mieszkańców w zakładaniu nowych podmiotów gospodarczych.**

Od 2018 roku zauważalny jest spadek liczby podmiotów wyrejestrowanych. Aktualna statystyka nie ujawnia jeszcze problemów lokalnej gospodarki związanych z pandemią COVID 19, przewiduje się wzrost liczby podmiotów wyrejestrowanych w 2021 roku.

Najliczniejszą grupą, według klasyfikacji PKD byli przedsiębiorcy z branży handlu hurtowego i detalicznego (sekcja G), budownictwa (sekcja F) oraz sekcji S i T, czyli pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa zatrudniające pracowników. Istotne znaczenie dla lokalnej gospodarki mają również podmioty z sekcji A - rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo i sekcji C - przetwórstwo przemysłowe oraz branży transportu i gospodarki magazynowej (sekcja H).

W strukturze wielkościowej przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarze Gminy Hrubieszów wyróżniamy jedynie mikroprzedsiębiorstwa (579 podmiotów, co stanowi 97,1%) oraz małe przedsiębiorstwa (17 podmiotów).

Analizując sektory własnościowe największą grupę stanowił sektor prywatny – 96,3%, z czego większość to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 76,5%.

Wskaźnik podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w 2019 roku dla Gminy Hrubieszów wynosił 564 podmioty i była to wartość niższa niż średnia dla powiatu hrubieszowskiego (705 podmiotów) i województwa lubelskiego (879 podmiotów). Taka wartość wskaźnika daje Gminie Hrubieszów drugie miejsce w powiecie hrubieszowskim i 137 miejsce w województwie lubelskim. Na tle

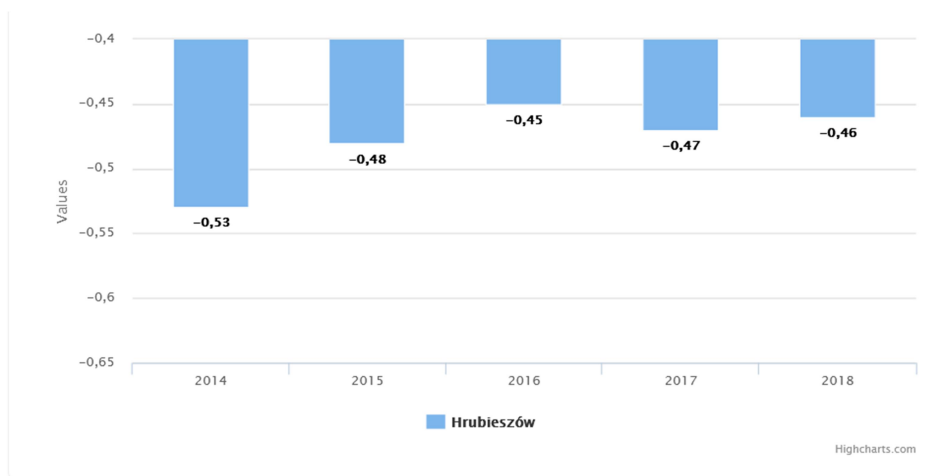
grupy porównawczej, czyli wybranych gmin wiejskich o intensywnej funkcji rolniczej, Gmina Hrubieszów wyróżniała się negatywnie, pomimo wzrastającej wartości wskaźnika przedsiębiorczości, jego wartość jest niższa od średniej dla gmin referencyjnych.

Gmina Hrubieszów dysponuje obszarami, które mogą zostać wykorzystane na cele inwestycyjne, są to działki w miejscowości Kozodawy o numerze 240/1, (1,45 ha) oraz w Moniatyczach o numerach 325/2 i 325/3 (0,30 ha i 0,36 ha).

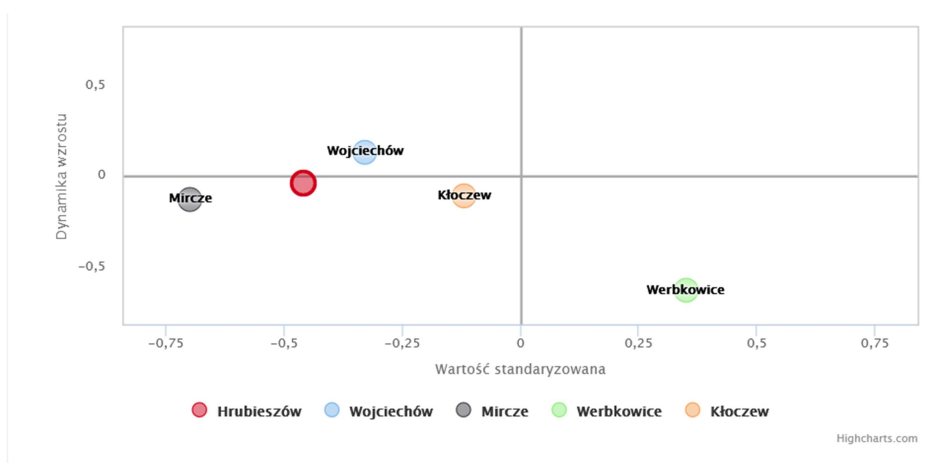
Potencjałem w rozwoju usług rynkowych obszaru Gminy Hrubieszów jest jej peryferyjne, przygraniczne położenie. Szansę dla gospodarki stanowi **rozwój usług związanych ze spedycją, logistyką i transportem w ramach rozwijanej inicjatywy budowy centrum logistycznego z wykorzystaniem infrastruktury LHS.**

Kondycję lokalnej gospodarki pozarolniczej w Gminie Hrubieszów najlepiej zaprezentować w formie wskaźnika syntetycznego: potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki dla zidentyfikowanej grupy porównawczej. Obejmuje on czynniki decydujące o sytuacji ekonomicznej mieszkańców oraz wyznacza możliwości rozwojowe gminy. Do czynników tych zaliczymy: przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców, dostępność zasobów niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej, konkurencyjność i zdywersyfikowana struktura podmiotów gospodarczych, dostępność usług doradczych i finansowych oraz współdziałanie przedsiębiorców.

Wykres 7. Wskaźnik syntetyczny dla obszaru: Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki Gminy Hrubieszów i gmin z grupy porównawczej

	2014	2015	2016	2017	2018
Wartość standaryzowana	-0.53	-0.48	-0.45	-0.47	-0.46
Dynamika					-0.04

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/monitor-rozwoju-lokalnego?q=HkoUQaGcQd&jst=Hrubiesz%C3%B3w>

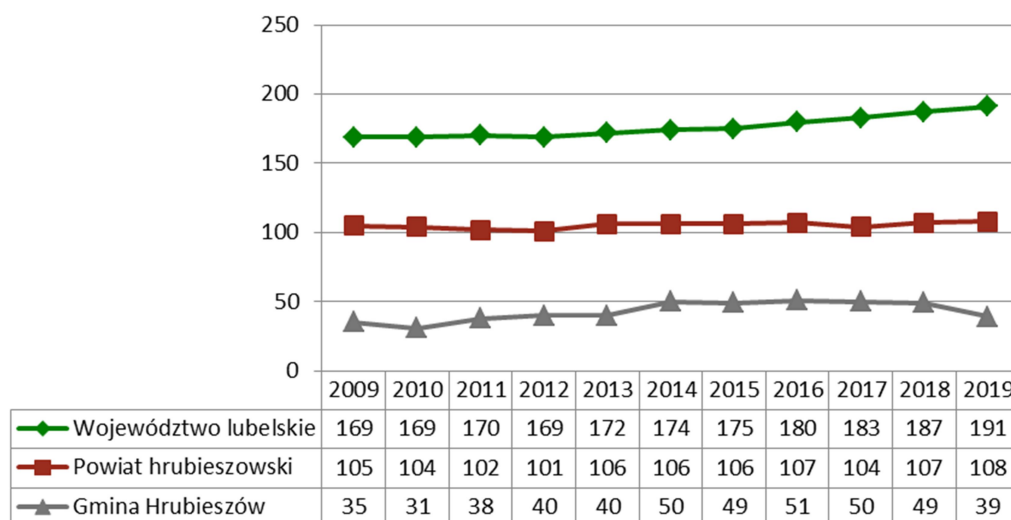
Wskaźnik syntetyczny dla Gminy Hrubieszów prezentuje niekorzystną sytuację lokalnej gospodarki gdyż w latach 2014-2018 przyjął on wartości ujemne. W odniesieniu do gmin z grupy porównawczej Gmina Hrubieszów została ulokowana w IV ćwiartce wykresu XY, co oznacza że sytuacja gminy jest gorsza niż średnia w grupie i stan ten się pogarsza względem zmiany w grupie.

Analizując rynek pracy w Gminie Hrubieszów w 2019 roku pracowało 385 osób. 68,8% osób pracujących stanowiły kobiety, natomiast 31,16% - mężczyźni, tak duża dysproporcja w liczbie osób pracujących wynika z rolniczego charakteru Gminy. Mężczyźni w dużej większości zajmują się prowadzeniem gospodarstwa rolnego, rezygnując z etatowej pracy zarobkowej.

W opinii mieszkańców:

Analizując wynik ankietyzacji mieszkańców Gminy Hrubieszów należy zauważyć, że najbardziej oczekiwanym działaniem ze strony samorządu lokalnego jest tworzenie warunków do powstania nowych miejsc pracy - aż 82,5% respondentów. Problemami, które najczęściej dotyczą mieszkańców Gminy Hrubieszów są BARDZO CZĘSTO bezrobocie (87 odpowiedzi) i brak atrakcyjnych miejsc pracy (87 odpowiedzi).

Wskaźnik pracujących na 1000 ludności w Gminie Hrubieszów w 2019 roku wyniósł 39. Jest to wartość prawie trzykrotnie niższa niż dla powiatu hrubieszowskiego (108 osób) oraz prawie pięciokrotnie niższa niż dla województwa lubelskiego (191 osób).

Wykres 8. Wskaźnik pracujący na 1000 ludności w Gminie Hrubieszów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gmina Hrubieszów boryka się z problemami na rynku pracy związanymi z bezrobociem oraz niedostateczną liczbą miejsc pracy, co potwierdziły również badania ankietowe wśród mieszkańców. W 2020 roku liczba bezrobotnych wynosiła w gminie 574 osoby. W 2020 roku zauważalny jest spadek liczby osób bezrobotnych o 61 osób w porównaniu do 2019 roku. Niepokojący jest jednak wzrost osób długotrwale bezrobotnych tj. pozostających bez zatrudnienia powyżej 24 miesięcy o 10 osób.

Turystyka jest jednym z ważniejszych sektorów gospodarki, również w Gminie Hrubieszów. **Gmina cechuje się dużym zasobem przyrodniczym, kulturowym i historycznym**, które przy odpowiednim wykorzystaniu, mogą stać się istotnymi aktywami w rozwoju turystyki w regionie. Będzie to możliwe, w sytuacji ścisłej współpracy samorządów miasta i gminy w ramach inicjatywy terytorialnej tj. Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego. Współpraca z miastem powinna opierać się na podejmowaniu wspólnych działań na rzecz rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego, bazującego na atrakcjach, w tym przede wszystkim Wioski Gotów oraz obszarów przyrodniczych, jako głównych atrakcji Gminy Hrubieszów oraz miasta Hrubieszów (jako miejsca destynacji turysty).

Wśród atrakcji turystycznych Gminy Hrubieszów na szczególną uwagę zasługują:

- Gródek – płaty roślinności stepowej, wieża widokowa, panorama „Królewskiego Kąta”;
- Most kolejowy na Bugu - początek jedynej w Polsce linii szerokotorowej LHS;
- Dolina rzeki Bug;
- Czumów – eklektyczny pałacyk z XIX w.;
- Ślipcze – tajemnicze kurhany z „Mogiłą Chrobrego”;

- Kosmów – park podworski; kopiec-pomnik z okresu zarazy morowej
- Cichobórz - „Czapliniec”- ostoja czapli siwej;
- Masłomęcz – miejsce odkryć archeologicznych dotyczących skandynawskich Gotów, replika Chaty Gockiej;
- Czerniczyn – zabytkowy, murowany kościółek - dawna cerkiew unicka);
- Moroczyn Górek – ruiny spichrza;
- Husynne – kurhan „Księżycowa Mogiła”;
- Moroczyn - ruiny zespołu dworskiego z XIX w., park podworski ze stawem pośrodku, przydrożna kapliczka z XVIII w.;
- Szpikołosy - drewniany kościółek z 1801 r. - dawna cerkiew unicka; historyczna kapliczka;
- Dziekanów - pomnik Stanisława Staszica, założyciela Towarzystwa Rolniczego Hrubieszowskiego; zarządcówka TRH; kuźnia TRH; pomnik nagrobny pierwszego prezesa TRH Józefa Grotthusa i jego żony Tekli; kaplica grobowa rodziny Grotthusów;
- Teptiuków - nadbużańskie jeziorko.

Jednak **najważniejszym i podstawowym sektorem gospodarki w Gminie Hrubieszów jest rolnictwo, które stanowi główne źródło dochodu mieszkańców.** Na taki stan rzeczy wskazują m.in. struktura użytkowania gruntów, a także liczba gospodarstw. Gmina posiada duże powierzchnie obszarów o wysokiej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, występują tu również wyspecjalizowane gospodarstwa rolne ukierunkowane na uprawę roślin o wysokich wymaganiach glebowych.

W opinii mieszkańców:

Obszarem jakości życia wysoko ocenianym przez mieszkańców jest stan środowiska naturalnego (38,9% udzielonych odpowiedzi jako „DOBRY”, 18,3% - BARDZO DOBRY). W ramach oceny stanu i jakości sfery gospodarczej gminy mieszkańcy najlepiej ocenili obszar warunki rozwoju działalności rolniczej – uzyskał on 25,6% głosów w kategorii „DOBRY”.

Ogólna powierzchnia użytków rolnych w Gminie Hrubieszów według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku wynosi 19 511,44 ha (75,3% powierzchni ogółem gminy), z czego łąki zajmują 1644,93 ha, sady 155,17 ha, pastwiska 94,84 ha, uprawy trwałe 171,22 ha, natomiast lasy i grunty leśne 165,74 ha. Struktura agrarna Gminy Hrubieszów jest dość korzystna, w 2019 roku średnia wielkość gospodarstwa wynosiła ok. 7,2 ha i była niewiele niższa od średniej wojewódzkiej, kształtującej się na poziomie 7,93 ha oraz poniżej średniej dla obszaru całego kraju, który wynosił 10,95 ha.

W 2019 roku w Gminie Hrubieszów funkcjonowało 3349 gospodarstw powyżej 1 ha oraz 2206 gospodarstw poniżej 1 ha, w porównaniu do roku poprzedniego liczba gospodarstw powyżej 1 ha wzrosła o 22 podmioty, natomiast spadła liczba gospodarstw poniżej 1 ha - o 13 podmiotów. Najwięcej gospodarstw posiada powierzchnie od 1 do 5 ha i w 2019 roku była to liczba 2116.

W produkcji roślinnej dominują zboża, w związku z dobrą jakością gleb występuje tu wysoki w ogólnej powierzchni zasiewów zbóż udział pszenicy oraz niski, w porównaniu ze średnią województwa udział owsa, pszenżyta, czy mieszanek zbożowych. Dość znaczący w zasiewach ogółem jest również udział buraków cukrowych. Dodatkowo rolnicy zajmują się uprawą roślin strączkowych, przede wszystkim fasoli i grochu, rzepaku, a także marchwi, pietruszki, dyni, chmielu oraz ziemniaków. Natomiast poziom produkcji zwierzęcej na obszarze gminy jest zdecydowanie niższy niż w innych regionach województwa lubelskiego.

Barierą w rozwoju efektywnego rolnictwa jest słabo rozwinięte otoczenie rolnictwa niezbędne do pełnej obsługi i funkcjonowania wsi, a poziom obecnie świadczonych usług jest niekompletny i nie w pełni realizuje oczekiwania rolników. Zgodnie z danymi BDL GUS 2019 r. przetwórstwem przemysłowym w Gminie Hrubieszów zajmuje się 49 przedsiębiorców, w tym przetwórstwem spożywczym jedynie 11 podmiotów gospodarki narodowej. Istotne jest duże rozdrobnienie produkcji i obrotu produktami rolnymi, brak zakładów przetwórstwa spożywczego oraz brak współpracy rolników.

W opinii mieszkańców:

Według respondentów największy wpływ na przyszły rozwój społeczno-gospodarczy Gminy Hrubieszów ma sprowadzenie na obszar gminy dużego inwestora z branży rolno-spożywczej, przetwórczej. Ten kierunek rozwoju wybrało aż 79 ankietowanych (62,7% wszystkich odpowiedzi).

Analizując podatek rolny i jego wpływy w 2020 roku do budżetu Gminy Hrubieszów z tego tytułu wpłynęło 3 807 289,47 zł w tym 96,58% to podatek od osób fizycznych.

WYMIAR PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

Gmina Hrubieszów zlokalizowana jest w miejskim obszarze strategicznej interwencji i stanowi strefę zewnętrzną **Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego**, gdzie rdzeń obszaru tworzy miasto Hrubieszów. Miasto Hrubieszów stanowi ważny ośrodek ekonomiczny, kulturalny, edukacyjny, zdrowotny i administracyjny dla mieszkańców gminy. Mieszkańcy gminy korzystają z oferty miasta stanowiącego siedzibę powiatu hrubieszowskiego oraz innych instytucji publicznych i usług prywatnych, które zaspokajają ich potrzeby. Miasto stanowi również lokalny rynek pracy dla mieszkańców gminy.

Gmina Hrubieszów stanowi również jedną z 26 jednostek samorządu terytorialnego tworzących **ŻYWIETELSKI Obszar Strategicznej Interwencji**. Priorytetem rozwoju tego obszaru jest: wykorzystanie zasobów naturalnych Wyżyny Lubelskiej dla rozwoju konkurencyjnego rolnictwa.

Powierzchnia Gminy Hrubieszów wynosi 259 km² (25 921 ha), co stanowi 20,4% powierzchni powiatu hrubieszowskiego i pod tym względem zajmuje pierwsze miejsce wśród 8 gmin powiatu hrubieszowskiego.

Gęstość zaludnienia na obszarze gminy jest dość niska i wynosi 39 os./km², co daje gminie 4 miejsce w powiecie i 151 w województwie lubelskim pod względem wielkości tego wskaźnika. W skład Gminy wchodzi 36 sołectw, w których zlokalizowanych jest 37 miejscowości. Największymi sołectwami pod względem liczby ludności są: 653 - Czerniczyn, 501- Dziekanów, 486 - Mieniany, 450 - Husynne, 409 - Szpikołosy.

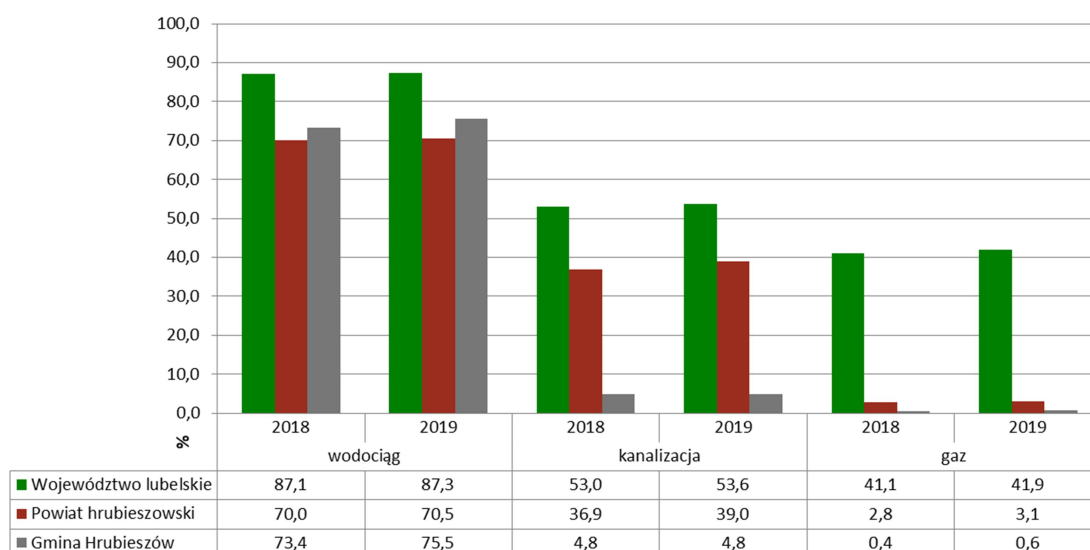
Gmina Hrubieszów **charakteryzuje się słabą zewnętrzną dostępnością komunikacyjną**. Sieć powiązań komunikacyjnych tworzy jedna droga krajowa nr 74 Piotrków Trybunalski – Zosin, jedna droga wojewódzka nr 844 Chełm – Dołhobyczów, 19 odcinków dróg powiatowych o łącznej długości w granicach gminy około 110,94 km, które umożliwiają dojazd do największych miast w regionie oraz drogi gminne łączące poszczególne miejscowości gminy (łączna długość 172,695 km). Przez obszar Gminy Hrubieszów przebiega jedyna w Polsce szerokotorowa linia kolejowa łącząca Śląsk z Ukrainą, wykorzystywana do przewozu towarów masowych (m.in. węgla, rudy żelaza, płodów rolnych). Jej przebieg przez Gminę Hrubieszów pozwala rozwijać usługi związane z ich eksportem i importem. Gmina posiada także normalnotorowe połączenie kolejowe z Warszawą i innymi miastami w kraju.

W opinii mieszkańców:

Stan małej infrastruktury drogowej (chodniki, oświetlenie, oznakowanie), jako jeden z elementów jakości warunków życia w Gminie Hrubieszów został przez mieszkańców oceniony jako niezadawalający - 25 odpowiedzi BARDZO ZŁY, 32 respondentów oceniła jako ZŁY. Gorzej oceniony został obszar: stan połączeń komunikacyjnych z innymi gminami i miejscowościami w gminie - odpowiedzi ZŁY udzieliło 44 respondentów a BARDZO ZŁY 38 ankietowanych.

Analizując rozwój sieci teleinformatycznej należy wspomnieć, że w Gminie Hrubieszów nadal występują **obszary oznaczone jako białe plany, są to tereny, na których nie występuje infrastruktura telekomunikacyjna umożliwiająca świadczenie usług dostępu do internetu o przepustowości co najmniej 30 Mb/s**. Jednak jest to sytuacja tymczasowa gdyż duża część gminy jest wskazana jako miejsce rozbudowy szerokopasmowego internetu w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa.

Wskaźnikiem obrazującym poziom zaspokojenia potrzeb mieszkańców w zakresie infrastruktury sieciowej jest udział korzystających z instalacji w ludności ogółem. W zakresie sieci wodociągowej udział mieszkańców gminy w posiadających dostęp do infrastruktury to 75,5%, jest to wartość wyższa od średniej dla powiatu hrubieszowskiego jednak niższa niż dla województwa lubelskiego. Z przeprowadzonych badań ankietowych **poziom zaspokojenia potrzeb w zakresie dostępu do sieci wodociągowej mieszkańców jest wystarczający, gdyż duża część społeczeństwa posiada indywidualne ujęcia wody** i nie są zainteresowani podłączeniem do gminnej sieci wodociągowej.

Wykres 9. Korzystający z instalacji w % ogółu ludności

Źródło: BDL GUS

Niewystarczająca jest natomiast długość sieci kanalizacyjnej, aktualnie korzystający z niej stanowią jedynie 4,8% społeczeństwa gminy i jest to wartość niska w porównaniu do powiatu hrubieszowskiego (39%) i województwa lubelskiego (53,6%). Również niewielka jest wartość korzystających z sieci gazowej, w Gminie Hrubieszów jest to wartość 0,6%.

Gmina Hrubieszów posiada wszelkie atrybuty decydujące o atrakcyjności turystycznej, jednak ten potencjał nie jest w pełni wykorzystywany. Szczególnie widoczne są braki w infrastrukturze turystycznej, na którą składają się przede wszystkim szlaki oraz ścieżki piesze i rowerowe. Łączna długość oznakowanych pieszych szlaków turystycznych na terenie Gminy wynosi ok. 110 km i są to szlaki o lokalnym charakterze. Długość ścieżek rowerowych to jedynie 10,2 km, które położone są przy drodze powiatowej numer 3432 L w miejscowościach Czumów, Ślipcze i Kosmów. Ponadto przez Gminę wzdłuż trasy Janów Podlaski – Hrubieszów przechodzi odcinek Rowerowego Szlaku Nadbużańskiego. Wśród atrakcji Gminy należy wymienić również ścieżkę historyczno-przyrodniczą „Królewski Kąt” (Grodzisko w Gródku) liczącą siedem przystanków na terenie dwóch miejscowości: Gródek i Czumów.

Według danych GUS, w **Gminie Hrubieszów znajduje się 6 180,50 ha obszarów prawnie chronionych**, jednak ta wartość nie obejmuje powierzchni obszarów Natura 2000. Największy obszarowo obiekt ochrony przyrody stanowi Strzelecki Park Krajobrazowy wraz z otuliną - położony w północnej części gminy. Kolejnym obszarem chronionym jest Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu położony we wschodniej części Gminy, obejmujący tereny bezpośrednio związane z Bugiem. Kolejną formą ochrony przyrody jest użytek ekologiczny „Błonia Nadbużańskie” oraz 1 pomnik przyrody. Obszar gminy objęty jest również siecią obszarów Natura 2000 występują tu ostoje: PLB060003 Dolina

Środkowego Bugu, PLB060007 Lasy Strzeleckie, PLH060035 Zachodniowołyńska Dolina Bugu, PLH060099 Uroczyska Lasów Strzeleckich.

W opinii mieszkańców:

W ocenie obszarów jakości życia w Gminie Hrubieszów stan środowiska naturalnego został uznany przez 43 mieszkańców za DOBRY, natomiast 23 respondentów wskazało ocenę BARDZO DOBRY.

Na pytanie o stan i jakość poszczególnych elementów środowiska i przestrzeni gminy jednym z najlepiej ocenionych przez badanych obszarem były walory środowiska przyrodniczego gminy – 34,9% (44 ankietowanych) kategorii oceny DOBRY, 28,6% BARDZO DOBRZE (36 respondentów).

W gminie występują także obszary chronione na podstawie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, są to grunty rolne klas bonitacyjnych od I do IV oraz V-VI klasy gleby pochodzenia organicznego, grunty leśne oraz torfowiska i oczka wodne, stale lub okresowo podmokłe. W analizowanym obszarze przeważają czarnoziemy zdegradowane i gleby brunatne właściwe wytworzone z utworów lessowych zwykłych i ilastych. Dominują tu gleby bardzo dobre i dobre (klasy od I do III), które stanowią w sumie 95,5% gruntów ornych. Gleby IV – VI klasy bonitacyjnej zajmują niewielkie powierzchnie gruntów ornych – 4,5%. Wśród użytków zielonych dominują gleby klasy III – IV i stanowią 79,5% powierzchni tych użytków.

Gminę Hrubieszów cechuje brak większych konfliktów przestrzennych i środowiskowych oraz dobry stan środowiska. Zgodnie z zapisami Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego pożądany rozwój Gminy Hrubieszów powinien być oparty na wykorzystaniu:

- a) rolniczej przestrzeni produkcyjnej stwarzającej szansę powstania krajowego zagłębia produkcji żywności,
- b) przygranicznego położenia gminy, w zasięgu oddziaływania głównych korytarzy transportowych (potencjalna trasa 36, LHS) - możliwość rozwoju lokalnej współpracy transgranicznej, wymiany towarowej,
- c) atrakcyjności przyrodniczo-kulturowej doliny Bugu dla rozwoju funkcji turystyki.

Gmina Hrubieszów dysponuje **dużym potencjałem do wytwarzania energii w oparciu o odnawialne źródła energii.** Położona jest w obszarze największego uśłonecznienia w Polsce. Ilość rocznej energii słonecznej przypadającej na 1 m² kształtuje się na poziomie 1 200 kWh i należy do jednych najwyższych wartości w Polsce. Ponadto Gmina Hrubieszów jest kluczowym obszarem w zakresie produkcji biomasy gdyż posiada znaczny potencjał produkcji biomasy do wykorzystania na cele energetyczne. Dysponuje znacznym areałem gruntów rolnych i użytków zielonych, które mogą być wykorzystane do produkcji biomasy, w tym głównie słomy, która może zostać użyta zarówno, jako paliwo stałe (np. do spalania w formie pelletu w lokalnych kotłowniach), jak i wsad do produkcji biogazu. Ocenia się, że roczny potencjał do produkcji słomy może wynosić nawet

20 tys. ton, co przekłada się na roczną wartość energetyczną tego potencjału równą 308 256 GJ.

W opinii mieszkańców:

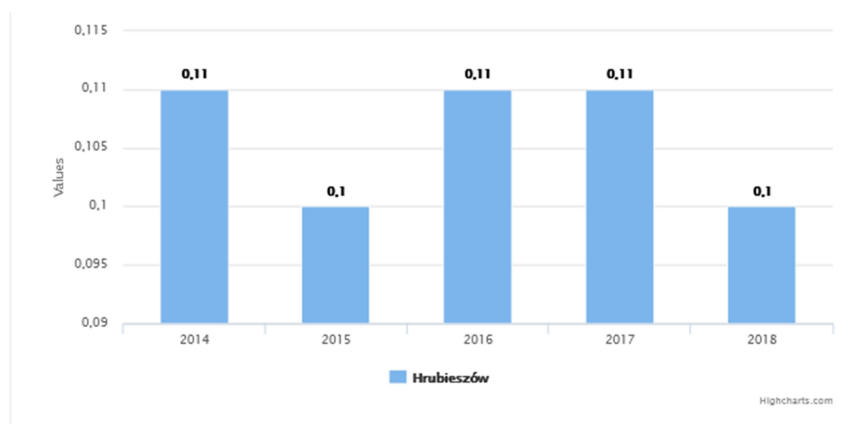
Wśród 7 kategorii inwestycji, na jakie mieszkańcy przeznaczyliby 10 mln zł 14 ankietowanych wskazało odnawialne źródła energii i ochronę środowiska.

Proponowane kierunki działań to wsparcie dla mieszkańców w zakresie odnawialnych źródeł energii (instalacje solarne, fotowoltaiczne) oraz inwestycje na rzecz ekologii.

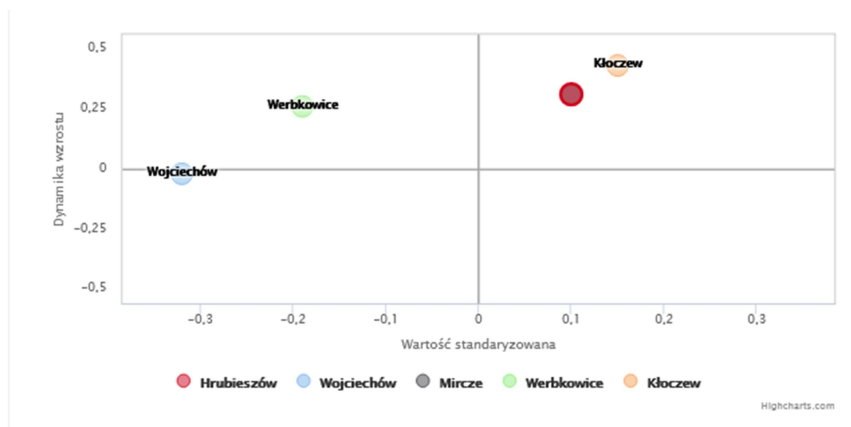
Jednym z aspektów, który ma lub mogłyby mieć największy wpływ na rozwój Gminy w latach 2021-2027 (2030) oraz stanowi rozwiązanie istniejących problemów i barier rozwoju, według mieszkańców jest promocja i wsparcie wykorzystania odnawialnych źródeł energii (np. fotowoltaiki) - odpowiedzi tej udzieliło 41,3% wszystkich ankietowanych.

Mając na uwadze, że jakość środowiska ma duży wpływ na jakość życia mieszkańców, wskaźnikiem który najlepiej zobrazuje jego stan w Gminie Hrubieszów będzie wskaźnik syntetyczny: Lokalne środowisko przyrodnicze. Monitorowanie stopnia rozwoju gminy pod względem jakości środowiska naturalnego obejmuje analizę trzech czynników: stan głównych komponentów środowiska (woda, powietrze, gleba), dostępność walorów / usług przyrodniczych oraz sposób gospodarowania zasobami środowiska.

Wykres 10. Wskaźnik syntetyczny: Lokalne środowisko przyrodnicze dla Gminy Hrubieszów i gmin z grupy porównawczej

	2014	2015	2016	2017	2018
Wartość standaryzowana	0.11	0.1	0.11	0.11	0.1
Dynamika					0.31

Nazwa JST	Wartość standaryzowana	Dynamika
Hrubieszów	0.1	0.31
Wojciechów	-0.32	-0.02
Mircze	0.1	0.31
Werkowice	-0.19	0.26
Kłoczew	0.15	0.43

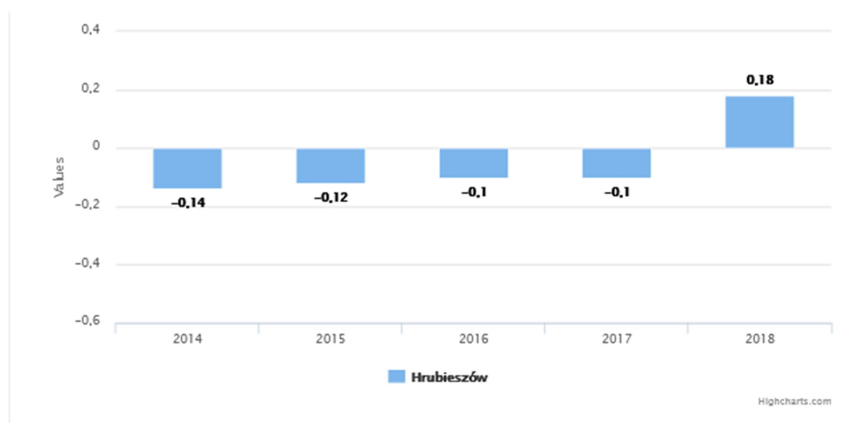
Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/monitor-rozwoju-lokalnego?q=HkoUQaGcQd&jst=Hrubiesz%C3%B3w&p=12>

Wskaźnik syntetyczny przyjął dla Gminy Hrubieszów wartość dodatnią, jest on identyczna jak dla gminy Mircze, jednak jego wartość jest gorsza w porównaniu do gminy Kłoczew. Dodatnia wartość odchylenia standardowego i dynamiki ułokowało Gminę Hrubieszów w I ćwiartce wykresu XY, co oznacza że

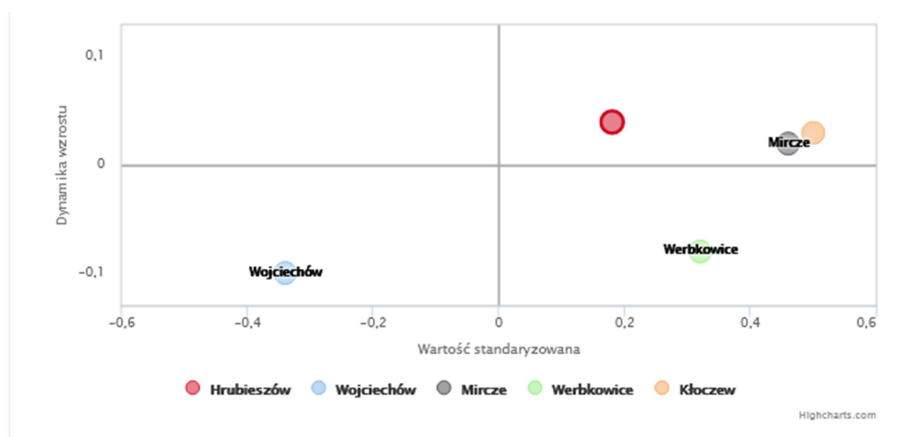
charakteryzuje się lepszą sytuacją niż przeciętna w porównywalnych gminach i rozwinęła się szybciej. Można zatem określić, iż gmina we wskaźniku z tej ćwiartki jest liderem wśród jednostek podobnych i jej przewaga się zwiększyła.

Kolejnym wskaźnikiem syntetycznym mającym wpływ nie tylko na wymiar przestrzenny ale również instytucjonalny jest wskaźnik: ład i struktura przestrzenna obszaru. Planowanie przestrzenne w gminie powinno gwarantować mieszkańcom wpływ na decyzje dotyczące sposobu wykorzystania przestrzeni, sprzyjać zwartości zabudowy (przez co obniżyć koszty udostępniania infrastruktury technicznej i świadczenia usług publicznych) oraz dbać o estetykę sposobu korzystania z przestrzeni publicznej i zapewniać mieszkańcom dostęp do terenów zielonych i walorów przyrodniczych. Oceny ładu przestrzennego dokonano w oparciu o następujące czynniki: stosowanie instrumentów planowania przestrzeni, udział mieszkańców w procesie planowania, zrównoważenie funkcji społeczno-gospodarczych i środowiskowych oraz ochronę krajobrazu.

Wykres 11. Wskaźnik syntetyczny: Ład i struktura przestrzenna obszaru dla Gminy Hrubieszów i gmin z grupy porównawczej

	2014	2015	2016	2017	2018
Wartość standaryzowana	-0.14	-0.12	-0.1	-0.1	0.18
Dynamika					0.04

Nazwa JST	Wartość standaryzowana	Dynamika
Hrubieszów	0.18	0.04
Wojciechów	-0.34	-0.1
Mircze	0.46	0.02
Werbkowice	0.32	-0.08
Kłoczew	0.5	0.03

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/monitor-rozwoju-lokalnego?q=HkoUQaGcQd&jst=Hrubiesz%C3%B3w&p=12>

Wskaźnik syntetyczny dla Gminy Hrubieszów przyjął w 2018 roku, po raz pierwszy w analizowanym okresie czasu, wartość dodatnią. Dodatnia wartość odchylenia standardowego i dynamiki ulokowała Gminę Hrubieszów w I ćwiartce wykresu XY, co oznacza że charakteryzuje się lepszą sytuacją niż przeciętna

w porównywalnych gminach i rozwinęła się szybciej. Potwierdza to również 100% pokrycie terenu gminy miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego.

WYMIAR INSTYTUCJONALNY

Gmina Hrubieszów aktywnie uczestniczy w konkursach i naborach na możliwość pozyskania dodatkowych środków finansowych na realizację inwestycji infrastrukturalnych jak i „miękkich”. Dokumentacje aplikacyjne przedkłada zarówno do instytucji zajmujących się rozdysponowaniem środków krajowych jak i zewnętrznych w tym Unii Europejskiej.

Zgodnie z danymi Urzędu Gminy od 2004 roku udało się pozyskać ponad 20 mln złotych ze środków zewnętrznych oraz 8 mln zł ze źródeł krajowych. Najwięcej zagranicznych środków finansowych pozyskano w okresie programowania 2007-2013, była to kwota 12,6 mln zł. Z czego prawie połowa z nich pochodziła z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (6 288 522,85 zł). Przed rokiem 2007 udało się pozyskać 3 mln zł, natomiast w okresie programowania 2014-2020 była to kwota 4,3 mln zł.

Gmina Hrubieszów prowadzi szeroką współpracę samorządową i pozasamorządową. Do podmiotów, z którymi współpracuje najczęściej należy miasto Hrubieszów i powiat hrubieszowski. Szczególnie istotna jest tu współpraca w zakresie tworzenia Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (HOF), którą zainicjowało Porozumienie międzygminne z dnia 16 kwietnia 2021 r. w sprawie wspólnego opracowania i sfinansowania dokumentacji obejmującej diagnozę terytorialną na potrzeby „Strategii rozwoju ponadlokalnego Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021 – 2030” oraz dokumentu pt. „Strategii rozwoju ponadlokalnego Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021 – 2030”. Celem zawarcia Porozumienia było m.in. promowanie partnerskiego modelu współpracy jednostek samorządu terytorialnego tj. Gminy Hrubieszów i Gminy Miejskiej Hrubieszów. Opracowana Strategia rozwoju ponadlokalnego HOF pozwoli na wykorzystanie instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskich Obszarów Funkcjonalnych w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.

Gmina Hrubieszów posiada również podpisane porozumienia z samorządami z zagranicy: miastem Włodzimirz Wołyński i Rejonem Horochowskim.

Syntezą diagnozy Gminy Hrubieszów jest analiza SWOT identyfikująca wewnętrzne i zewnętrzne bariery i potencjały rozwojowe lokalnego samorządu.

	Mocne strony	Słabe strony
Czynniki wewnętrzne	PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO	
	<ul style="list-style-type: none"> - Atrakcyjne walory przyrodniczo-kulturowe stwarzające możliwość rozwoju turystyki, duża powierzchnia obszarów chronionych; - Duże zasoby archeologiczne, których wykorzystanie wpłynie na rozwój turystyki kwalifikowanej; - Położenie w pobliżu LHS i granicy państwa stanowiące szansę na rozwój transportu towarowego; - Bardzo dobre gleby będące podstawą do rozwoju rolnictwa i lokalnej bazy surowcowej; - Położenie w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Hrubieszowa, co łączy się z dostępem mieszkańców do wyspecjalizowanych usług oraz instytucji publicznych; - Przynależność do Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, w którym miasto stanowi rdzeń obszaru i miejsce wsparcia rozwoju gospodarczego i społecznego Gminy Hrubieszów; - Funkcjonująca na dobrym poziomie infrastruktura sportowo-rekreacyjna mająca wpływ na potencjał turystyczny gminy; - Uporządkowany system planowania przestrzennego w Gminie Hrubieszów – posiadanie aktualnych dokumentów planistycznych; - Dobre warunki nasłonecznienia (obszar o potencjale energii użytecznej dla energetyki solarnej powyżej 950 kWh/m², wartość usłonecznienia –powyżej 1660 godzin w roku) sprzyjające podejmowaniu inicjatyw w zakresie instalacji fotowoltaicznych i kolektorów słonecznych; - Duży potencjał Gminy Hrubieszów do wytwarzania biomasy na cele energetyczne; - Brak zakładów przemysłowych emitujących zanieczyszczenia. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ograniczona zewnętrzna dostępność komunikacyjna, peryferyjne położenie względem kraju i stolicy województwa; - Niewystarczające wykorzystanie magistrali gazowej – niewielki wzrost liczby przyłączy; - Niedostateczny rozwój infrastruktury kanalizacyjnej w stosunku do sieci wodociągowej; - Niski stopień bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów, związany z brakiem dostosowania infrastruktury do potrzeb użytkowników; - Dotychczas niewykorzystany potencjał związany z odnawialnymi źródłami energii; - System grzewczy indywidualny oparty głównie na paliwach stałych; - Zła jakość infrastruktury drogowej będącej w gestii władz powiatu hrubieszowskiego i województwa lubelskiego; - Brak dostosowanej infrastruktury i przestrzeni publicznej do potrzeb osób z niepełnosprawnością; - Niska gęstość zaludnienia i rozproszona zabudowa mieszkaniowa mająca wpływ na rozwój infrastruktury sieciowej w gminie.
	SPOŁECZEŃSTWO	
<ul style="list-style-type: none"> - Wysoki poziom aktywności społecznej mieszkańców gminy, przejawiającej się w liczbie funkcjonujących organizacji pozarządowych jak również rozwijającą się ekonomią społeczną; - Zadawalający poziom bezpieczeństwa publicznego; - Dobrze funkcjonująca sieć szkół podstawowych i oddziałów przedszkolnych; - Bogata sieć placów zabaw, fitness placów i Otwartych Stref Aktywności na terenie Gminy Hrubieszów. 	<ul style="list-style-type: none"> - Negatywne trendy demograficzne: spadek liczby ludności, w tym ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym mających wpływ na sytuację społeczno-gospodarczą; - Ujemne wartości przyrostu naturalnego, w tym utrzymujący się niski poziom dzietności spowodowany zmniejszającą się liczbą kobiet w wieku rozrodczym i zmianą modelu rodziny; - Ujemne wartości salda migracji; - Utrzymujące się na wysokim poziomie długotrwałe bezrobocie wśród osób bez 	

	<p>doświadczenia zawodowego i o niskim wykształceniu. Występowanie bezrobocia ukrytego;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Niski poziom zaangażowania mieszkańców gminy w życie gminy; - Postępujący proces starzenia się społeczeństwa oraz brak infrastruktury opieki senioralnej, a także niewystarczająca liczba form integracji i aktywizacji osób starszych; - Brak kompleksowej oferty kulturalnej oraz innych sposobów i form spożytkowania czasu wolnego dzieci i dorosłych, niewystarczające wykorzystanie infrastruktury świetlic wiejskich; - Brak zadawalającej opieki medycznej i ograniczona dostępność do ambulatoryjnej opieki specjalistycznej; - Brak na terenie Gminy placówek opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci do 3 roku życia (żłobków), jako bariera powrotu rodzica/opiekuna na rynek pracy; - Niewystarczający zasób mieszkalnictwa komunalnego i socjalnego, przeznaczonego dla osób w trudnej sytuacji życiowej i niskimi dochodami; - Brak wykwalifikowanych pracowników wśród osób bezrobotnych i poszukujących pracy; - Pogłębiający się problem picia i nadużycia alkoholu wśród mieszkańców gminy; - Niewystarczające działania w zakresie przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu osób starszych i samotnych oraz rodzin o niskim statusie materialnym; - Brak sprawnie funkcjonującego systemu komunikacji publicznej umożliwiającego dojazd do sąsiednich miejscowości i miasta Hrubieszów.
GOSPODARKA	
<ul style="list-style-type: none"> - Rozwijająca się specjalizacja produkcji rolniczej w Gminie Hrubieszów (uwarunkowana uprawami o wysokich wymaganiach glebowych) w stopniu umożliwiającym konkurencyjności produktów na rynku regionalnym i krajowym; - Dość wysoka skłonność mieszkańców do podejmowania działalności gospodarczej, przejawiająca się w liczbie nowo rejestrowanych podmiotów w systemie REGON; - Stosunkowo łatwy dostęp do tanich i wykwalifikowanych zasobów pracy - z Ukrainy, co pozwala na podtrzymanie bieżącego funkcjonowania lokalnego rolnictwa i gospodarki; - Prowadzenie przez gminę przyjaznej polityki podatkowej wobec przedsiębiorców (poprzez niższe stawki podatkowe i zwolnienia w formie pomocy de minimis); - Funkcjonowanie na terenie miasta SSE 	<ul style="list-style-type: none"> - Brak atrakcyjnych ofert pracy, niedostateczna liczba małych i średnich podmiotów gospodarki narodowej oferujących miejsca pracy; - Niska atrakcyjność inwestycyjna gminy, na którą wpływa między innymi słaba zewnętrzna dostępność komunikacyjna i zły stan głównych dróg dojazdowych; - W opinii mieszkańców na terenie gminy występują trudne warunki do prowadzenia działalności gospodarczej; - Ograniczony dostęp do instytucji otoczenia biznesu w gminie jak i w mieście Hrubieszów (niewystarczająca liczba podmiotów); - Bariery w rozwoju rolnictwa i budowania bazy surowcowej spowodowane brakiem podmiotów otoczenia rolnictwa i przetwórstwa; - Niska wartość dodana w gospodarce lokalnej, czego przejawem jest niska rentowność i dochodowość z działalności

	<p>EURO-PARK WISŁOSAN oferującej zwolnienia podatkowe;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dostępność infrastruktury LHS i terenów wokół, co może stanowić dobrą podstawę do rozwoju centrum logistycznego na tym obszarze; - Dostępność terenów inwestycyjnych przeznaczonych w miejscowym planie do prowadzenia i rozwoju działalności; - Dość wysoka skuteczność gminy w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na rozwój infrastruktury technicznej i społecznej w gminie, co może stanowić dobrą przesłankę do podnoszenia jej atrakcyjności inwestycyjnej; - Bogate dziedzictwo kulturowe i wysokie walory krajobrazowe gminy dają możliwość rozwoju usług turystycznych oraz są szansą na wykreowanie produktu turystycznego (np. wioska Gotów/Gotania w skansenie w miejscowości Maślomęcz); - Dobre warunki do rozwoju działalności gospodarczej opartej na energetyce odnawialnej, szczególnie solarnej w związku z doskonałym nasłonecznieniem obszaru; - Szeroka współpraca z miastem Hrubieszów w zakresie realizacji wspólnych inwestycji i działania podnoszące atrakcyjność inwestycyjną i mieszkaniową obszaru funkcjonalnego. 	<ul style="list-style-type: none"> - prowadzonej przez przedsiębiorców; - Słabo rozwinięty lokalny rynek pracy, zbyt duża liczba pracujących w sektorze usług nierynkowych; - Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura noclegowa i gastronomiczna mająca wpływ na ograniczenie rozwoju produktu turystycznego; - Niski poziom rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, oceniany głównie przez pryzmat wielkości zatrudnienia i formy prawnej działających firm lokalnych, skali ich działania na rynkach oraz zdolności inwestycyjnej; - Niewystarczająco rozwinięte nauczanie techniczne oraz zasadnicze i zawodowe w powiecie hrubieszowskim, mające wpływ na jakość lokalnych zasobów kadrowych.
Czynniki zewnętrzne	Szanse	Zagrożenia
	<ul style="list-style-type: none"> - Możliwość wsparcia przez państwo i UE inwestycji przyjaznych środowisku w tym: OZE, efektywność energetyczna, bezpieczeństwo energetyczne, gospodarka o obiegu zamkniętym zgodnie z założeniami planu działania Europejski Zielony Ład; - Wzrost opłacalności działań z zakresu odnawialnych źródeł energii ze względu na rosnące koszty energii elektrycznej; - Ograniczenie skutków zmian klimatycznych na rozwój społeczno-gospodarczy gminy poprzez wdrożenie planów adaptacyjnych oraz niebieskiej i zielonej infrastruktury; - Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych dzięki interwencjom w kierunku wprowadzenia technologii niskoemisyjnych oraz przeciwdziałania ubóstwu energetycznemu; - Wykorzystanie przygranicznego położenia gminy do rozwoju nowych usług w zakresie obsługi ruchu osobowego (na przejściach w Zosinie i Dołhobyczowie) oraz towarowego, m.in. poprzez rozwój zaplecza spedycyjno-logistycznego Linii Hutniczo-Szerokotorowej (LHS) w ramach rozwijającej się globalnej inicjatywy budowy Nowego Jedwabnego Szlaku z Chin do Europy Zachodniej, m.in. przez Rosję, Ukrainę i Polskę); - Przyciągnięcie do Gminy Hrubieszów 	<ul style="list-style-type: none"> - Niepewność w zakresie prowadzenia polityki fiskalnej samorządów, wynikająca ze zmieniających się regulacji prawnych (m.in. wzrastające wydatki na oświatę oraz administrację publiczną); - Następujące zmiany klimatyczne mające wpływ na wiele sektorów gospodarki i społeczeństwo poprzez oddziaływanie na fizyczne i biologiczne składniki ekosystemów, takie jak: woda, gleba, powietrze i różnorodność biologiczne; - Brak możliwości finansowania działań zaradczych związanych ze zjawiskiem suszy w tym w zakresie retencji wodnej; - Ryzyko wystąpienia klęsk żywiołowych i związane ze zmianą przepisów prawa mających wpływ na środowisko naturalne i realizację inwestycji proekologicznych; - Zmniejszenie popytu na technologie niskoemisyjne i styl życia zgodny z ideą zrównoważonego rozwoju; - Kurczące się zasoby pracy związane z odchodzeniem wielu doświadczonych pracowników na emeryturę, bez możliwości zastąpienia ich nowymi pracownikami (na skutek utrzymującej się migracji młodych ludzi, zmniejszonego napływu obywateli z Ukrainy, niedostosowanego do potrzeb przedsiębiorców systemu kształcenia

<p>inwestycji z zewnątrz w tym firm zajmujących się przetwórstwem rolno-spożywczym m.in. poprzez dobrojenie dostępnych terenów inwestycyjnych oraz realizację polityki promocji gospodarczej gminy, prowadzonej w bliskiej współpracy z Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubelskiego oraz agendami rządowymi, w tym PAIH, ARP, PFR itp.);</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wykorzystanie w rozwoju społeczno-gospodarczym gminy nowych koncepcji, trendów i praktyk rozwoju gospodarki lokalnej w tym z wykorzystaniem ekonomii społecznej, srebrnej ekonomii i energetyki odnawialnej, itp.); - Rozwój rolnictwa ekologicznego opartego na istniejących zasobach naturalnych; - Rozwój współpracy sieciowej przedsiębiorstw z wykorzystaniem najlepszych praktyk i nowych modeli biznesowych, w tym klastra energetycznego i rolno-spożywczego, partnerstw publiczno-prywatnych itp. - Rozwój produktu turystycznego w oparciu o dziedzictwo i wybraną infrastrukturę ziemi hrubieszowskiej, w tym wykorzystanie potencjału „Gotanii”; - Bliska współpraca z samorządem Miasta Hrubieszów i województwa w zakresie wdrażania dokumentów strategicznych istotnych z punktu widzenia rozwoju gminy i kreowania jego nowych funkcji rozwojowych, w tym Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030 oraz Ponadlokalnej Strategii Rozwoju Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego; wykorzystanie środków pochodzących z Krajowego Planu Odbudowy, Polskiego Ładu oraz innych programów krajowych i Regionalnego Programu Operacyjnego na potrzeby rozwoju gospodarczego i społecznego. 	<p>zawodowego itp.);</p> <ul style="list-style-type: none"> - Utrzymujące się niekorzystne uwarunkowania globalne związane z pogłębiającą się recesją na świecie i długotrwałym kryzysem gospodarczym wywołanym pandemią koronawirusa, które w odniesieniu do rozwoju gminy mogą prowadzić do zmniejszenia się liczby działających przedsiębiorstw oraz większej presji na system pomocy społecznej.
--	---

Jedynym zakładanym scenariuszem rozwoju Gminy Hrubieszów jest scenariusz pozytywny sformułowany w formie wizji w rozdziale 2 niniejszego dokumentu.

Przy określeniu scenariusza wzięto pod uwagę nie tylko wyobrażenia mieszkańców na temat tego jak widzą swoją gminę za 10 lat, ale również przeanalizowano możliwą drogę rozwoju gminy w zakładanych kierunkach interwencji oraz możliwe szanse i zagrożenia jakie mogą pojawić się w otoczeniu funkcjonowania gminy. Uwzględniono również założenia Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego, która przewiduje dalszy rozwój gminy jako jednostki wykorzystującej zasoby naturalne Wyżyny Lubelskiej dla rozwoju konkurencyjnego rolnictwa i blisko współpracującej z miastem Hrubieszów w ramach rozwoju Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W realizację pozytywnego scenariusza rozwoju Gminy Hrubieszów założono pozyskanie dofinansowania z funduszy zewnętrznych perspektywy finansowej 2021-2027, jak i środków krajowych (będących w dyspozycji poszczególnych resortów lub funduszy celowych), które pozwolą na realizację zidentyfikowanych inwestycji - kluczowych dla mieszkańców i władz gminy.

2. WIZJA, MISJA I CELE ROZWOJU

2.1 Wizja i misja

Strategia Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030) jest dokumentem, w którym zdiagnozowano aktualną sytuację społeczno-gospodarczą. Zwrócono uwagę zarówno na mocne i słabe strony, jak również na potencjały i bariery tego obszaru. Określona w dokumencie misja i wizja to elementy strategii ukazujące najważniejsze kierunki rozwoju gminy.

Wizja jest swoistym wyobrażeniem przyszłości, do której prowadzą działania kreowane przez Władze Gminy Hrubieszów i instytucji publicznych wyższego rzędu oraz działania partnerów realizujących Strategię. Wizja Gminy Hrubieszów w perspektywie do 2030 roku powstała przy udziale społeczności lokalnej podczas procesu konsultacji i partycypacji społecznych. Treść wizji ma charakter opisowy i przedstawia oczekiwany obraz przyszłości.

Z kolei misja koncentruje się na podstawowych wartościach, które przyświecają Władzom Gminy i jej mieszkańcom w procesach rozwojowych. Wskazuje również na czynniki uzasadniające przyjęcie określonych wartości, jako nadrzędnych. Misja stanowi odpowiedź na pytania jakie stawiamy sobie w przyjętej w dokumencie perspektywie czasowej: Co jest naszym priorytetem i kim jesteśmy?

Wizja Gminy Hrubieszów:

Oczekuje się, że Gmina Hrubieszów w przyszłości będzie:

- **dobrym miejscem do życia, pracy i wypoczynku;**
- **obszarem z dobrze rozwiniętym rolnictwem specjalizującym się w produkcji wysokiej jakości żywności, współtworzący ponadlokalny ośrodek rozwoju przemysłu rolno-spożywczego w regionie;**
- **obszarem sprzyjającym rozwojowi przedsiębiorczości, przyjaznym dla inwestorów zainteresowanych lokowaniem swoich kapitałów;**
- **samorządem lokalnym rozwijającym zintegrowany produkt turystyczny wykorzystujący bogate zasoby przyrodnicze, archeologiczne oraz kulturowe własne i gmin sąsiednich;**
- **obszarem, na którym respektuje się zasady ochrony**

środowiska i wykazuje dbałość o posiadany unikalny zasób przyrodniczy oraz promuje rozwój zielonej energii;

- miejscem oferującym atrakcyjne miejsca pracy oraz miejscem promocji i wsparcia lokalnej aktywności mieszkańców;**
- obszarem charakteryzującym się ładem przestrzennym i dobrą jakościowo infrastrukturą społeczną, techniczną i komunikacyjną;**
- samorządem lokalnym posiadającym wysoki poziom usług publicznych dla mieszkańców: opiekę przedszkolną, edukację, bogatą i zróżnicowaną ofertę kulturalną oraz sportową, dobrą opiekę medyczną oraz pomoc społeczną.**

Osiągnięcie wyżej wymienionej wizji będzie możliwe dzięki wykorzystaniu wewnętrznych potencjałów Gminy Hrubieszów, w tym przygranicznego położenia, dzięki któremu gmina ma duże szanse na wykreowanie impulsów rozwojowych w zakresie spedycji, logistyki i transportu przy obsłudze ruchu granicznego z Ukrainą. Istotne jest tu również wykorzystanie walorów przyrodniczych, archeologicznych i kulturowych gminy do rozwoju usług i oferty turystycznej oraz spożytkowanie stale rozwijającego się kapitału społecznego. Wykorzystanie tych wewnętrznych potencjałów, przy pomocy środków zewnętrznych, przyczyni się do przyspieszenia procesów restrukturyzacji lokalnej gospodarki i poprawy jakości życia mieszkańców.

Misja Gminy Hrubieszów:

Przyjmując odpowiedzialność za realizację wszelkich działań prorozwojowych na rzecz obszaru Gminy Hrubieszów będziemy się kierować wzajemnym poszanowaniem i przyjaznym nastawianiem wobec mieszkańców, zachęcając ich do współtworzenia i współodpowiedzialności za zachodzące zmiany w przestrzeni gminy oraz w sferze społeczno-gospodarczej.

2.2 Cele strategiczne i operacyjne

Rozwój lokalny Gminy Hrubieszów oparto na potrzebie zaspokajania potrzeb mieszkańców oraz potrzebie rozwoju potencjału instytucjonalnego gminy. Przy opracowaniu planu interwencji pod uwagę wzięto wieloaspektowość zmian zachodzących w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. Odpowiedzią na zachodzące zmiany są 4 cele strategiczne, w ramach których dokonano koncentracji celów operacyjnych i kierunków interwencji (działań).

Ryc. 1. Schemat celów strategicznych Gminy Hrubieszów do 2027 roku (z perspektywą do roku 2030)

CELE STRATEGICZNE			
1. GMINA ATRAKCYJNA DO ŻYCIA I PRACY	2. GMINA Z DOBRZE FUNKCJONUJĄCĄ LOKALNĄ GOSPODARKĄ	3. GMINA ZINTEGROWANA I AKTYWNA SPOŁECZNIE	4. GMINA DOBRZE ZARZĄDZANA I PROMOWANA
CELE OPERACYJNE			
1.1 Poprawa dostępności komunikacyjnej i poziomu bezpieczeństwa drogowego w gminie	2.1 Rozwój nowoczesnego rolnictwa i branż powiązanych	3.1 Zwiększenie integracji społecznej mieszkańców i ograniczenie zjawisk wykluczenia społecznego	4.1. Rozwój instytucjonalny gminy i dostępności obiektów i usług publicznych
1.2 Poprawa dostępu mieszkańców do infrastruktury i usług społecznych i mieszkaniowych	2.2 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości pozarolniczej	3.2 Aktywizacja ekonomiczna i społeczna mieszkańców gminy	4.2. Cyfryzacja zasobów i procesów obsługi mieszkańców gminy
1.3 Zapewnienie dostępności wysokiej jakości usług zdrowotnych i opieki społecznej	2.3 Zwiększenie dostępności terenów pod działalność gospodarczą	3.3 Podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej gminy	4.3. Promocja gminy oraz jej współpraca ponadlokalna (Hrubieszowski Obszar Funkcjonalny)
1.4. Rozwój infrastruktury komunalnej związanej z energetyką, odpadami i gospodarką wodno-ściekową	2.4. Rozwój zintegrowanego produktu turystycznego Ziemi Hrubieszowskiej	3.4 Promowanie zasad ekologii i przeciwdziałanie zmianom klimatu	4.4. Poprawa skuteczności zintegrowanego planowania strategicznego w gminie (w tym przestrzennego)
1.5. Bezpieczeństwo publiczne w gminie (w tym kłeski związane ze zmianą klimatu)	2.5. Rozwój infrastruktury turystycznej i kulturowej gminy		

Zaprezentowane w Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów cztery cele strategiczne mają charakter długofalowy i wskazują kierunek postępowania w realizacji założonej w dokumencie wizji rozwoju. Natomiast cele operacyjne określają narzędzia i sposoby realizacji celów strategicznych, dotyczą one średniego horyzontu czasowego. Zidentyfikowane kierunki interwencji (działań) bezpośrednio służą realizacji założonych celów, a tym samym stanowią podstawę wdrażania strategii.

Kierunki interwencji (działań) to zestaw działań podejmowanych przez Gminę Hrubieszów oraz jej partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Większość z nich stanowi konkretne przedsięwzięcia, których realizacja będzie miała kluczowe znaczenie dla prowadzonej realizacji polityki lokalnej w perspektywie do 2030 roku. Kierunki interwencji odpowiadają na potrzeby rozwojowe gminy i wskazują sposób rozwiązywania najważniejszych problemów, zmniejszania barier rozwojowych, wzmacniania potencjałów lokalnych, wykorzystywania zasobów własnych oraz szans pojawiających się w otoczeniu.

Zaprezentowane poniżej cele strategiczne i operacyjne Gminy Hrubieszów oparte są na wnioskach z diagnozy i doświadczeniach z realizacji poprzednich dokumentów strategicznych. Cele zostały określone zgodnie z metodą SMART, są one spójne wewnętrznie i skorelowane z celami strategii innych jednostek, z którymi Gmina Hrubieszów pozostaje w relacjach sąsiedzkich i które pełnią władzę zwierzchnią.

2.3 Kierunki interwencji (działań) Gminy Hrubieszów wraz z harmonogramem planowanych przedsięwzięć

Cel strategiczny 1. GMINA ATRAKCYJNA DO ŻYCIA I PRACY

Istotnym czynnikiem decydującym o poziomie rozwoju lokalnego jest m.in. stan infrastruktury technicznej, dostęp i jakość usług społecznych, dostęp do mieszkaniowego zasobu komunalnego i socjalnego gminy oraz rozwój usług bytowych.

Zważywszy na poprawę jakości życia mieszkańców należy podejmować kroki w celu poprawy jakości środowiska naturalnego i realizować działania adaptacyjne do zmian klimatu, w tym: rozwój sieci kanalizacyjnej, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, budowa sieci gazowej oraz rozwój infrastruktury selektywnego zbierania odpadów, jak również ich zagospodarowania.

Obszary usług społecznych to przede wszystkim oświata i edukacja, ochrona zdrowia oraz pomoc społeczna. Niezależnie od aktualnych zasobów w oferowaniu usług społecznych na terenie gminy, należy dążyć do podnoszenia ich jakości i dostępności. Dotyczy to zarówno usług edukacyjnych, gdzie ważne jest stworzenie warunków dla nieskrępowanego rozwoju osobowościowego i kompetencyjnego dzieci i młodzieży, poszerzania oferty zajęć pozalekcyjnych jak i rozwoju różnych form pomocy i integracji społecznej, szczególnie w odniesieniu do osób niepełnosprawnych i starszych. Gmina powinna również wspierać działania służące poprawie systemu ochrony zdrowia m.in. poprzez bliską współpracę z publicznymi i niepublicznymi zakładami opieki zdrowotnej w zakresie uczestnictwa w programach profilaktycznych. Wysoki poziom bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze zdrowotnym i społecznym jest jednym z głównych czynników decydujących o jakości życia. Poprawa poziomu zdrowia mieszkańców gminy powinna być realizowana poprzez zapewnienie kompleksowej opieki medycznej o wysokim standardzie usług (m.in. ulepszenie bazy infrastrukturalnej i specjalistycznego wyposażenia), zwiększenie dostępności profilaktyki, wczesnej diagnostyki, badań i konsultacji medycznych dla mieszkańców, a także dzięki wsparciu i promowaniu różnorodnych inicjatyw prozdrowotnych i aktywizujących. Ważne, aby oferta ta uwzględniła również zestaw specjalistycznych usług adresowanych do grupy seniorów oraz osób niepełnosprawnych.

Ze względu na postępujące zjawisko starzenia się społeczeństwa należy wdrażać kompleksową politykę senioralną, obejmującą w szczególności aktywizację zawodową, kulturowo-społeczną i obywatelską osób starszych. W ramach

wdrażanego celu strategicznego zakłada się m.in. wsparcie i rozwój instytucjonalnych oraz pozainstytucjonalnych form pomocy społecznej, a także przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób i grup zagrożonych oraz dotkniętych tym problemem. W Gminie Hrubieszów realizowana będzie również polityka prorodzinna, ukierunkowana na wspieranie rodziny i promowanie wartości rodzinnych, w tym przeciwdziałanie kryzysom i patologiom rodzinnym, a także na rozwój oferty opieki nad dziećmi, umożliwiającą mieszkańcom prowadzenie działalności gospodarczej i zawodowej.

W opinii mieszkańców:

W wyniku ankietyzacji mieszkańców Gminy Hrubieszów dotyczącej oceny stanu i potencjału gminy udało się zidentyfikować kierunki interwencji (działań), na które mieszkańcy przeznaczyliby 10 mln zł wolnych środków publicznych do wydatkowania w latach 2020 - 2030

r. Wśród udzielonych odpowiedzi na szczególną uwagę zasługują inwestycje z zakresu zdrowia i opieki społecznej (16 respondentów):

- Utworzenie darmowych żłobków,*
- Usprawnienie służby zdrowia i poprawa jakości opieki medycznej,*
- Rozwój zdrowotnej opieki specjalistycznej w tym poprawa jakości usług w szpitalu,*
- Utworzenie ośrodków opiekuńczych dla osób starszych i niepełnosprawnych,*
- Budowa ośrodka wsparcia dla chorych dzieci i ich rodzin, w którym dostępna byłaby pomoc psychologa. Ośrodek stanowiłby miejsce pracy dla młodych wolontariuszy oraz miejsce edukacji społecznej w zakresie trudności w walce z długotrwałą i ciężką chorobą,*
- Pomoc osobom o niskim statusie społeczno-ekonomicznym, osobom bezrobotnym.*

Z kategorii zrównoważonego rozwoju oraz przeciwdziałania zmianom klimatu mieszkańcy wskazali kierunki interwencji (14 ankietowanych):

- Wsparcie dla mieszkańców w zakresie odnawialnych źródeł energii (instalacje solarne, fotowoltaiczne),*
- Inwestycje na rzecz ekologii.*

Ważne dla mieszkańców były również działania z zakresu edukacji i kultury (12 respondentów):

- Inwestycje w zakresie integracji społecznej i wydarzeń kulturowych,*
- Wprowadzenie stałej opieki psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci jak i nauczycieli w szkołach i przedszkolach,*
- Stworzenie odpowiedniej bazy kulturalno-naukowej dla dzieci i młodzieży,*
- Zatrudnienie animatorów, wprowadzenie dodatkowych zajęć kulturowych w GOK,*
- Poprawa działalności świetlic wiejskich oraz infrastruktury tych obiektów,*
- Utworzenie miejsc spotkań dla młodzieży,*
- Doposażenie szkół i przedszkoli,*
- Poprawa poziomu edukacji w szkołach.*

Realizacja działań ujętych w celu strategicznym charakteryzuje się dużą szansą powodzenia. Obejmuje m. in. działania inwestycyjne, które realizowane będą sukcesywnie. Szybkość realizacji tych działań zależy od możliwości pozyskania wsparcia finansowego ze środków unijnych lub krajowych. Działania są spójne z priorytetami Unii Europejskiej.

Poniżej zestawienie możliwych kierunków działań realizujących założenia celu strategicznego 1. *GMINA ATRAKCYJNA DO ŻYCIA I PRACY*. Zbiór przedstawionych kierunków interwencji nie stanowi katalogu zamkniętego.

Kierunki interwencji (działań):

Cel operacyjny 1.1 Poprawa dostępności komunikacyjnej i poziomu bezpieczeństwa drogowego w gminie

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Współpraca z innymi właścicielami i zarządcami dróg oraz zainteresowanymi samorządami w zakresie zwiększania dostępności komunikacyjnej gminy	Gmina Hrubieszów	Zarządy dróg powiatowych i wojewódzkich oraz krajowych oraz sąsiednie JST	Liczba dróg remontowanych, modernizowanych lub budowanych	2021-2027
Remont, przebudowa, modernizacja lub budowa dróg gminnych i wewnętrznych	Gmina Hrubieszów	Sąsiednie JST		2021-2027
Poprawa jakości drogowej infrastruktury towarzyszącej (chodniki, oznaczenie poziome i pionowe oraz oświetlenie uliczne)	Gmina Hrubieszów	Zarządy dróg powiatowych i wojewódzkich oraz krajowych oraz sąsiednie JST		2021-2027
Współpraca z prywatnymi przewoźnikami na rzecz dostosowania komunikacji zbiorowej do potrzeb mieszkańców	Gmina Hrubieszów	Przedsiębiorcy		2021-2027
Tworzenie parkingów i miejsc przesiadkowych, w szczególności przy budynkach użyteczności publicznej oraz atrakcjach turystycznych	Gmina Hrubieszów	Zarządy dróg powiatowych i wojewódzkich oraz krajowych oraz sąsiednie JST		2021-2027
Prowadzenie akcji prewencyjnych (edukacyjnych), w tym doraźno-interwencyjnych w zakresie bezpieczeństwa na drogach	Gmina Hrubieszów	Powiatowa Komenda Policji, stowarzyszenia, szkoły, przedszkola		2021-2027
Budowa i rozwój sieci internetu szerokopasmowego dostępnego dla ogółu mieszkańców	Przedsiębiorcy	Gmina Hrubieszów		2021-2027

Cel operacyjny 1.2 Poprawa dostępu mieszkańców do infrastruktury i usług społecznych i mieszkaniowych

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji	
Działania w zakresie lepszej dostępności dla mieszkańców gminy mieszkań komunalnych i socjalnych	Gmina Hrubieszów	-	Liczba mieszkań z zasobu gminnego objętych działaniami dostosowawczymi	2021-2027	
Rozwój bazy oświatowej oraz żłobków i doposażenie placówek ukierunkowane na poprawę warunków nauki, w tym dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	Gmina Hrubieszów / Szkoły	Szkoły, organizacje pozarządowe, kuratorium oświaty		2021-2027	
Zagospodarowanie otoczenia placówek oświatowych, w tym tworzenie przyszkolnej infrastruktury rekreacyjnej i sportowej, m.in. place zabaw, bieżnie, boiska	Gmina Hrubieszów / Szkoły	Szkoły, organizacje pozarządowe,		2021-2027	
Edukacja dostosowana do indywidualnych potrzeb uczniów, w tym m.in. różnorodna oferta zajęć i programów rozwijających zainteresowania, uzdolnienia i kompetencje uczniów	Gmina Hrubieszów / Szkoły	Szkoły, organizacje pozarządowe, kuratorium oświaty		Liczba szkół objętych wsparciem	2021-2027
Rozwój poradnictwa edukacyjno-zawodowego w szkołach podstawowych	Gmina Hrubieszów / Szkoły	Szkoły, organizacje pozarządowe, kuratorium oświaty		2021-2027	
Efektywne zarządzanie rozwojem gminnych kadr oświatowych, w tym wsparcie i promocja dla aktualizowania i poszerzania wiedzy przez kadry	Gmina Hrubieszów / Szkoły	Szkoły, organizacje pozarządowe, kuratorium oświaty		2021-2027	

Doskonalenie systemu nauki zdalnej, w tym zakup komputerów i urządzeń do nauki na odległość.	Gmina Hrubieszów / Szkoły	Szkoły, organizacje pozarządowe, kuratorium oświaty		2021-2027
Prewencja i działalność policji ukierunkowana na współpracę z mieszkańcami	Komenda Powiatowa Policji w Hrubieszowie	Gmina Hrubieszów		2021-2027

Cel operacyjny 1.2 Zapewnienie dostępności wysokiej jakości usług zdrowotnych i opieki społecznej

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Rozwój infrastruktury i wyposażenie podmiotów świadczących usługi diagnostyczne, lecznicze oraz rehabilitacyjne, w tym modernizacja/remont budynków placówek ochrony zdrowia	Placówki ochrony zdrowia	Gmina Hrubieszów, GOPS	Liczba podmiotów świadczących usługi społeczne i zdrowotne poprawiających standardy świadczenia usług	2021-2027
Wspieranie działań z zakresu profilaktyki i diagnostyki, badania i konsultacje medyczne dla mieszkańców	Gmina Hrubieszów	GOPS, placówki ochrony zdrowia		2021-2027
Rozwój oferty usług opieki zdrowotnej, zapewnienie opieki całodobowej i specjalistycznej, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci, a także osób starszych oraz z niepełnosprawnościami, w tym projekty telemedyczne	Placówki ochrony zdrowia	Gmina Hrubieszów, GOPS, placówki ochrony zdrowia		2021-2027
Wsparcie rodzin w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, w tym poradnictwo, rozwój pracy socjalnej i asystentury rodzin oraz prowadzenie placówek wsparcia dziennego	Gmina Hrubieszów / GOPS	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, organizacje pozarządowe		2021-2027

Pomoc prawna, psychologiczna, terapeutyczna, rehabilitacyjna oraz inne formy wsparcia dla osób i rodzin w kryzysie	Gmina Hrubieszów / GOPS	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, organizacje pozarządowe		2021-2027
Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień	Gmina Hrubieszów / GOPS	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, organizacje pozarządowe		2021-2027
Rozwój usług skierowanych do osób starszych i osób z niepełnosprawnościami, w tym rozwój poradnictwa, pracy socjalnej, usług asystenckich i opiekuńczych, wzmacnianie samodzielności	Gmina Hrubieszów / GOPS	PFRON, organizacje pozarządowe		2021-2027
Tworzenie i wspieranie placówek dla osób starszych i niepełnosprawnych (ośrodki wsparcia, kluby seniora, domy pomocy społecznej, centra aktywizacji, WTZ)	Gmina Hrubieszów / GOPS /organizacje pozarządowe	PFRON, organizacje pozarządowe		2021-2027
Usługi opieki wytchnieniowej w różnych formach, np. pobytu dziennego, pobytu całodobowego, czy poprzez zapewnienie członkom rodziny lub opiekunom możliwości skorzystania ze specjalistycznego poradnictwa (psychologicznego lub terapeutycznego) oraz wsparcia w zakresie nauki pielęgnacji/rehabilitacji/dietetyki	Gmina Hrubieszów / GOPS	PFRON, organizacje pozarządowe		2021-2027
Współpraca z placówkami ochrony zdrowia na rzecz wieloaspektowej walki z powikłaniami i problemami zdrowotnymi osób, które chorowały na COVID-19.	Placówki ochrony zdrowia	Gmina Hrubieszów, GOPS		2021-2027

Cel operacyjny 1.4 Rozwój infrastruktury komunalnej związanej z energetyką, odpadami i gospodarką wodno-ściekową

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Realizacja programów związanych z wymianą źródła ciepła oraz montażem producenckich instalacji odnawialnych źródeł energii	Gmina Hrubieszów	Mieszkańcy – osoby fizyczne, przedsiębiorcy	Liczba wymienionych źródeł ciepła Liczba zamontowanych instalacji OZE Liczba miejscowości, w których dokonano inwestycji z zakresu infrastruktury komunalnej	2021-2027
Rozwój i modernizacja infrastruktury komunalnej – sieć gazowa, wodociągi, kanalizacja, przydomowe i indywidualne oczyszczalnie ścieków, wysypiska, przetwórstwo i utylizacja odpadów	Gmina Hrubieszów / Gminny Zakład Usług Komunalnych (GZUK)	Mieszkańcy – osoby fizyczne, Przedsiębiorstwo zajmujące się zagospodarowaniem odpadów w gminie		2021-2027
Tworzenie zieleńców, parków, kwietników, gazonów z kwiatami w centrum miejscowości	Gmina Hrubieszów / GZUK	Organizacje pozarządowe		2021-2027
Rozwój i promocja innych alternatywnych form kanalizacji sanitarnej, jak np. stała usługa asenizacyjna.	Gmina Hrubieszów / GZUK	-		2021-2027
Budowa nowych ujęć i stacji uzdatniania wody	Gmina Hrubieszów / GZUK	-		2021-2027
Modernizacja istniejących ujęć wody, monitoring sieci wodociągowej, zwiększenie wydajności ujęć wody	Gmina Hrubieszów / GZUK	-		2021-2027
Realizacja przedsięwzięć wspierających publiczne i prywatne inwestycje z zakresu termomodernizacji	Gmina Hrubieszów	Szkoły podstawowe i przedszkola, mieszkańcy – osoby fizyczne, przedsiębiorcy GOK, GZUK, organizacje pozarządowe		2021-2027

Rozwój energooszczędnego systemu oświetleniowego na terenie gminy	Gmina Hrubieszów	PGE Polska Grupa Energetyczna S.A.		2021-2027
Oczyszczenie terenu gminy z wyrobów zawierających azbest	Gmina Hrubieszów	mieszkańcy – osoby fizyczne, przedsiębiorcy, GZUK,		2021-2027

1.5. Bezpieczeństwo publiczne w gminie (w tym klęski związane ze zmianą klimatu)

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik realizacji działań	Okres realizacji
Realizacja przedsięwzięć zapobiegających występowaniu negatywnych zjawisk związanych ze zmianą klimatu, w tym inwestycje związane z rozwojem tzw. zielono-błękitnej infrastruktury (obejmujące tereny zieleni jak parki, skwery, zieleńce)	Gmina Hrubieszów / GZUK	Mieszkańcy – osoby fizyczne, przedsiębiorcy	Liczba miejscowości, w których dokonano inwestycji z zakresu bezpieczeństwa i przeciwdziałania klęskom żywiołowym	2021-2027
Działania na rzecz zachowania, ochrony i wzbogacania bioróżnorodności przyrodniczej	Gmina Hrubieszów	Nadleśnictwo, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Zarząd Parków Krajobrazowych		2021-2027
Projektowanie i budowa zbiorników retencyjnych (możliwe warianty lokalizacyjne: Cichobórz-Kosmów, Cichobórz, Dziekanów, Obrowiec, Wołajowice-Czortowice, Stefankowice, Moniatycze).	Gmina Hrubieszów	Wody Polskie		2021-2027
Działania dotyczące rozszczelnienia powierzchni nieprzepuszczalnych i zwiększenia retencji wód w gminie	Gmina Hrubieszów	Wody Polskie, mieszkańcy		2021-2027
Rozbudowa i modernizacja kanalizacji deszczowej (inwestycje w tzw. infrastrukturę szarą –podziemną),	Gmina Hrubieszów	Zarządcy dróg		2021-2027

Inwestycje w infrastrukturę przeciwpowodziową (rozbudowa wałów przeciwpowodziowych lub polderów zalewowych)	Gmina Hrubieszów	Wody Polskie		2021-2027
Zakup specjalistycznego sprzętu, wykorzystywanego w akcjach ratowniczych oraz przy usuwaniu skutków nadzwyczajnych zagrożeń (np. samochody pożarnicze czy łodzie lub innego rodzaju sprzęt, np. mobilne wały przeciwpowodziowe)	Gmina Hrubieszów	OSP		2021-2027

Indykatywny wykaz wstępnie zidentyfikowanych projektów i przedsięwzięć inwestycyjnych wpisujący się w zakres celu strategicznego 1:

Projekty / przedsięwzięcia	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Szacowana wartość (zł)
Budowa zbiorników retencyjnych	Gmina Hrubieszów	5 000 000,00
Modernizacja sieci wodociągowej oraz ujęć wody, monitoring sieci wodociągowej, zwiększenie wydajności ujęć wody, budowa zbiorników wody	Gmina Hrubieszów	5 000 000,00
Modernizacja istniejących oczyszczalni ścieków i kanalizacji	Gmina Hrubieszów	4 000 000,00
Budowa oczyszczalni ścieków	Gmina Hrubieszów	10 000 000,00
Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	Gmina Hrubieszów	10 000 000,00
Budowa instalacji OZE i inwestycje w efektywność energetyczną	Gmina Hrubieszów	30 000 000,00
Budowa oświetlenia ulicznego	Gmina Hrubieszów	350 000,00
Przebudowa budynku szkoły w Kosmowie na mieszkania socjalne (komunalne)	Gmina Hrubieszów	1 500 000,00
Budowa garażu dla potrzeb OSP w Ubrodowicach	Gmina Hrubieszów	500 000,00
Budowa garażu dla potrzeb OSP w Koble	Gmina Hrubieszów	500 000,00
Przebudowa ze zmianą sposobu użytkowania byłej szkoły w Ślipczu na obiekt zamieszkania zbiorowego i dydaktyczny	Gmina Hrubieszów	1 500 000,00
Budowa, przebudowa i remonty dróg gminnych	Gmina Hrubieszów	20 000 000,00
Razem		88 350 000,00

Cel strategiczny 2 GMINA Z DOBRZE FUNKCJONUJĄCĄ LOKALNĄ GOSPODARKĄ

W planowaniu rozwoju Gminy Hrubieszów bardzo ważne jest podejmowanie kroków zmierzających do poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy poprzez wielokierunkowe wspieranie rolnictwa i przedsiębiorczości, obejmujące zarówno wzmacnianie podmiotów już istniejących, jak i tworzenie nowych. Ponadto należy zintensyfikować działania, które przyczynią się do napływu nowych inwestycji zewnętrznych do gminy i lokowania ich na wyznaczonych terenach inwestycyjnych. Sprzyjać temu powinna przyjazna polityka podatkowa gminy wobec nowych inwestorów, wyznaczanie terenów przeznaczonych pod działalność gospodarczą, zwłaszcza tych uzbrojonych w infrastrukturę techniczną, a także aktywne wsparcie ich w procesie inwestowania i uruchamiania działalności gospodarczej. Ważnym elementem rozwoju lokalnej przedsiębiorczości będzie zbudowanie wizerunku gminy, jako miejsca produkcji i przetwarzania produktów rolnych w tym produktów ekologicznych. Niezwykle istotne jest wykorzystanie potencjału gminy związanego z przygranicznym położeniem i rozwoju usług transportowych, przeładunkowych oraz spedycyjno-logistycznych.

W opinii mieszkańców:

Najwięcej respondentów badania ankietowego dotyczącego oceny stanu i potencjału Gminy Hrubieszów (43 ankietowanych) wskazało inwestycje z zakresu gospodarki i rynku pracy, jako inwestycje, na które przeznaczyliby 10 mln zł wolnych środków publicznych do wydatkowania w latach 2020 - 2030 r. Wśród odpowiedzi wyróżniono działania:

- *Tworzenie nowych miejsc pracy,*
- *Rozwój przetwórstwa owocowo - warzywnego,*
- *Rozwój rolnictwa,*
- *Rozwój przemysłu przetwórczego, rozwój turystyki, szkolenia dla mieszkańców w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy,*
- *Poprawa infrastruktury, przygotowanie terenów pod inwestycje, promowanie oraz pozyskiwanie dużych inwestorów na terenie gminy,*
- *Przeciwdziałanie bezrobociu.*

Gmina Hrubieszów posiada niewątpliwie ogromny potencjał do rozwoju turystyki, który należy oprzeć na wykorzystaniu licznych walorów przyrodniczych (obszary cenne przyrodniczo, malownicze krajobrazy), archeologicznych i kulturowych (zabytki, tradycje i obrzędy). Potencjał turystyczny gminy należy wzmacniać poprzez rozbudowę infrastruktury turystycznej, rozwój zaplecza gastronomiczno-noclegowego, budowanie partnerstw międzysamorządowych jak również publiczno-

prywatnych oraz restaurację i renowację zabytków. Szczególnie ważne jest wykreowanie i wypromowanie konkretnego produktu turystycznego opartego o Wioskę Gotów w Masłomęczu, stanowiącego wyróżnik obszaru i mogącego przyciągnąć turystów.

Stworzenie zintegrowanego produktu turystycznego Gminy i Miasta Hrubieszów jest możliwe dzięki zbudowaniu szerokiej sieci partnerstwa i współpracy z kluczowymi interesariuszami działającymi w szeroko pojętym otoczeniu turystycznym. Chodzi tu przede wszystkim o instytucje, które odpowiadają za udostępnienie danego zasobu (np. skanseny, kościoły) lub infrastruktury (np. GOK). Kluczowymi partnerami we współpracy będą również właściciele bazy noclegowo-gastronomicznej (w tym hotele i kwatery agroturystyczne) oraz podmioty, które na co dzień zajmują się turystyką (w tym Lokalna Organizacja Turystyczna Gotania oraz Masłomeckie Stowarzyszenie Wioska Gotów).

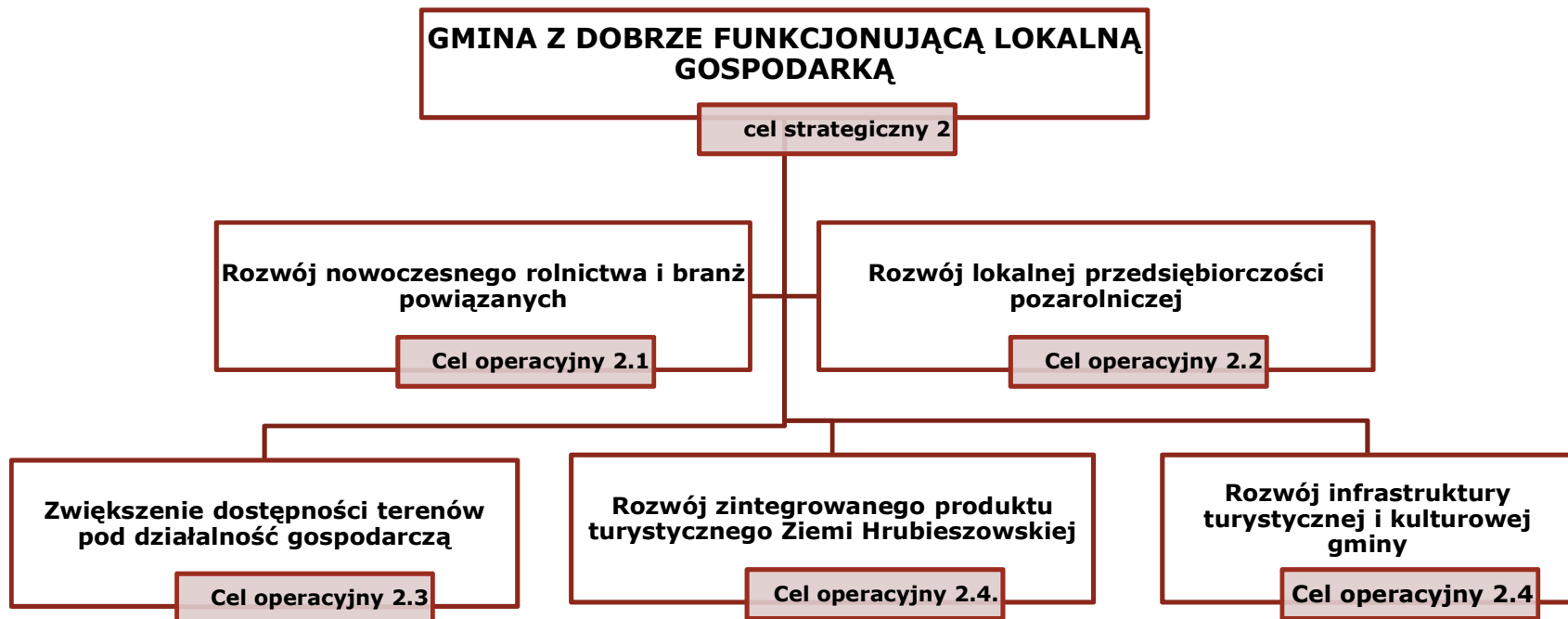
Zasoby naturalne Gminy Hrubieszów sprawiają, że szansę na rozwój ma również turystyka przyrodnicza. Działania rozwojowe powinny koncentrować się na wykorzystaniu naturalnych warunków środowiska dla rozwoju infrastruktury kultury i rekreacyjno-sportowej oraz infrastruktury noclegowo-gastronomicznej. Bardzo istotna dla rozwoju branży turystycznej jest odpowiednia promocja walorów i atrakcji, zarówno w formie tradycyjnych folderów, jak i z wykorzystaniem narzędzi multimedialnych i Internetu.

Badanie ankietowe obejmujące ocenę stanu i potencjału Gminy Hrubieszów dało możliwość identyfikacji oczekiwanych przez mieszkańców kierunków działań z zakresu turystyki i rekreacji. 10 mln złotych wolnych środków publicznych 22 ankietowanych przede wszystkim przeznaczyłoby na inwestycje takie jak:

- Budowę zbiornika wodnego (zalewu) z zapleczem rekreacyjno-wypoczynkowym,*
- Rozwój infrastruktury turystycznej,*
- Budowę i modernizację obiektów sportowych dla młodzieży,*
- Zagospodarowanie i uporządkowanie centrów miejscowości zielenią,*
- Budowa ścieżek rowerowych, tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych,*
- Rozwój sportu i dostęp do lekarzy sportowych,*
- Tworzenie miejsc spotkań, altanek,*
- Tworzenie terenów spacerowych, biegowych, rowerowych – las Dębinka,*
- Większe zaangażowanie w promocję gminy.*

Realizacja działań ujętych w celu strategicznym charakteryzuje się dużą szansą powodzenia. Obejmuje m. in. działania inwestycyjne, które realizowane będą sukcesywnie. Szybkość realizacji tych działań zależy od możliwości pozyskania wsparcia finansowego ze środków unijnych lub krajowych. Działania są spójne z priorytetami Unii Europejskiej.

Poniżej zestawienie możliwych kierunków działań realizujących założenia celu strategicznego 2. *GMINA Z DOBRZE FUNKCJONUJĄCĄ LOKALNĄ GOSPODARKĄ*. Zbiór przedstawionych kierunków interwencji nie stanowi katalogu zamkniętego.

Kierunki interwencji (działań):

Cel operacyjny 2.1 Rozwój nowoczesnego rolnictwa i branż powiązanych

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Inicjowanie i wspieranie przedsięwzięć + z zakresu poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych	Gmina Hrubieszów	Powiat hrubieszowski, rolnicy, organizacje rolnicze, przedsiębiorcy	Liczba gospodarstw rolnych korzystających z oferowanych usług Liczba przedsiębiorstw z branż powiązanych z lokalnym rolnictwem na terenie gminy	2021-2027
Wspieranie rozwoju systemu doradztwa i podnoszenia kwalifikacji rolników oraz promocja dostępnych instrumentów wsparcia w celu zwiększenia konkurencyjności produkcji rolnej, dywersyfikacja produkcji, specjalizacja produkcji, rolnictwo ekologiczne	Gmina Hrubieszów	Rolnicy, organizacje rolnicze, przedsiębiorcy		2021-2027
Wspieranie i inicjowanie łączenia się rolników w grupy sprzedażowe, producenckie, stowarzyszenia, spółdzielnie itp.	Gmina Hrubieszów	Rolnicy, organizacje rolnicze, przedsiębiorcy		2021-2027
Wsparcie w zakresie promocji, pozyskiwania rynku zbytu produktów lokalnych i ich dystrybucji (miejsca sprzedaży bezpośredniej, dedykowane targi, festiwale)	Gmina Hrubieszów	Rolnicy, organizacje rolnicze, przedsiębiorcy		2021-2027
Wspieranie różnorodnych partnerów w inicjatywach wykorzystujących gospodarczo potencjał rolniczy gminy, m.in.: wprowadzanie nowoczesnych i innowacyjnych metod gospodarowania, rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, magazynowanie, chłodnie, suszarnie itp.	Gmina Hrubieszów	Rolnicy, organizacje rolnicze, przedsiębiorcy		2021-2027
Wsparcie restrukturyzacji rolnictwa (uprawy, chów i hodowla) oraz wsi	Gmina Hrubieszów	Rolnicy, organizacje rolnicze, przedsiębiorcy		2021-2027

Wsparcie rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego m.in. w formie ulg podatkowych i doradztwa	Gmina Hrubieszów	Rolnicy, organizacje rolnicze, przedsiębiorcy		2021-2027
Wsparcie gospodarstw rolnych w podejmowaniu dodatkowej pozarolniczej działalności gospodarczej, w tym agroturystyki	Gmina Hrubieszów	Rolnicy, organizacje rolnicze, przedsiębiorcy		2021-2027
Działania na rzecz skracania łańcuchów dostaw w przetwórstwie rolno-spożywczym	Gmina Hrubieszów	Rolnicy, organizacje rolnicze, przedsiębiorcy		2021-2027

Cel operacyjny 2.2 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości pozarolniczej

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Współpraca z instytucjami otoczenia biznesu w zakresie poszerzania oferty szkoleń, informacji doradztwa dla lokalnych przedsiębiorców	Gmina Hrubieszów	Instytucje otoczenia biznesu, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe	Liczba przedsiębiorców korzystających z nowej oferty inwestycyjnej gminy	2021-2027
Tworzenie przychylnego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości w tym prowadzenie korzystanej dla przedsiębiorców polityki podatkowej gminy – m.in. ulgi w podatku od nieruchomości dla nowych inwestycji	Gmina Hrubieszów	-		2021-2027
Organizacja wsparcia szkoleniowo-doradczego dla przedsiębiorców w zakresie dostępnego systemu wsparcia rozwoju kompetencji/kwalifikacji pracowników przedsiębiorstw oraz kadr zarządczych zgodnie z ich diagnozowanymi potrzebami	Gmina Hrubieszów	Instytucje otoczenia biznesu, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe		2021-2027

Rozwój rynków zbytu przedsiębiorstw poprzez ich aktywniejszy udział w targach, wystawach i misjach gospodarczych (krajowych i zagranicznych)	Przedsiębiorcy	Gmina Hrubieszów, instytucje otoczenia biznesu, organizacje pozarządowe		2021-2027
Integracja lokalnego biznesu i rozwój współpracy sieciowej przedsiębiorstw	Przedsiębiorcy	Gmina Hrubieszów		2021-2027
Działania w zakresie aktywizowania lokalnej przedsiębiorczości mieszkańców (małe i średnie przedsiębiorstwa produkcyjne)	Gmina Hrubieszów	Instytucje otoczenia biznesu, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe		2021-2027
Doskonalenie standardów obsługi inwestorów w Urzędzie Gminy w tym utworzenie punktu informacyjnego dla przedsiębiorstw, udostępniającego kompleksową informację w zakresie dostępnych środków na rozwój przedsiębiorczości w gminie	Gmina Hrubieszów	-		2021-2027
Tworzenie nowych miejsc pracy poprzez rozwój turystyki i innych branż gospodarki	Przedsiębiorcy	Gmina Hrubieszów		2021-2027
Rozwój bazy handlowej, usługowej i gastronomicznej w gminie	Przedsiębiorcy	Gmina Hrubieszów		2021-2027

Cel operacyjny 2.3 Zwiększenie dostępności terenów pod działalność gospodarczą

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Rozwój obszarów aktywności gospodarczej i inwestycyjnej poprzez aktualizowanie dokumentów planistycznych	Gmina Hrubieszów	-	Liczba przedsiębiorców korzystających z nowej oferty inwestycyjnej gminy	2021-2027
Stworzenie oferty dla inwestorów i rozwój promocji gospodarczej gminy	Gmina Hrubieszów	Przedsiębiorcy, instytucje otoczenia biznesu		2021-2027
Dostosowanie wewnętrznego układu komunikacyjnego terenów przeznaczonych pod inwestycje	Gmina Hrubieszów	Zarząd dróg powiatowych i wojewódzkich		2021-2027
Uzbrojenie terenów inwestycyjnych w media, tj.: budowa sieci zaopatrzenia w wodę, sieci kanalizacyjnej, sieci gazowej, sieci energetycznej, sieci ciepłowniczej, teleinformatycznej	Gmina Hrubieszów	Gmina Zakład Usług Komunalnych		2021-2027
Promocja gospodarcza gminy i jej terenów inwestycyjnych w kraju i za granicą	Gmina Hrubieszów	-		2021-2027

Cel operacyjny 2.4. Rozwój zintegrowanego produktu turystycznego Ziemi Hrubieszowskiej

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Budowa Centrum Dziedzictwa Archeologicznego i Kulturowego w Masłomęczu	Gmina Hrubieszów	GOK	Liczba utworzonych zintegrowanych produktów turystycznych	2021-2027
Zbudowanie solidnych podstaw współpracy z miastem Hrubieszów w zakresie budowania wspólnej oferty turystycznej	Gmina Hrubieszów / Gmina Miejska Hrubieszów	GOK, HOSIR, organizacje pozarządowe		2021-2027
Rozwój działań marketingowych zintegrowanego produktu turystycznego	Gmina Hrubieszów / Gmina Miejska Hrubieszów	GOK, HOSIR, organizacje pozarządowe		2021-2027
Wzmacnianie atrakcyjności i różnorodności oferty kulturalnej i rozrywkowej zintegrowanych atrakcji turystycznych	Gmina Hrubieszów / Gmina Miejska Hrubieszów	GOK, HOSIR, organizacje pozarządowe		2021-2027
Oznakowanie głównych atrakcji turystycznych i udostępnienie ich w formie zintegrowanej oferty turystycznej	Gmina Hrubieszów / Gmina Miejska Hrubieszów	GOK, HOSIR, organizacje pozarządowe		2021-2027
Rozwój bazy obiektów noclegowo-gastronomicznych i poprawa efektywności ich wykorzystywania przez turystów	Przedsiębiorcy/rolnicy	Gmina Hrubieszów, Gmina Miejska Hrubieszów		2021-2027

Cel operacyjny 2.5. Rozwój infrastruktury turystycznej i kulturowej gminy

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Utrzymanie istniejących i budowa nowych ścieżek i szlaków turystycznych	Gmina Hrubieszów	Sąsiednie samorządy, zarządcy dróg powiatowych, wojewódzkich i krajowych	Liczba szlaków i ścieżek turystycznych utworzonych lub zmodernizowanych	2021-2027
Rozbudowa ścieżek rowerowych na terenie gminy	Gmina Hrubieszów	Sąsiednie samorządy, zarządcy dróg powiatowych, wojewódzkich i krajowych		2021-2027
Zagospodarowanie terenu i wyposażenie w infrastrukturę sportowo-rekreacyjną: kemping, skatepark, siłownie na świeżym powietrzu, place zabaw itp.	Gmina Hrubieszów	Szkoły, organizacje pozarządowe		2021-2027
Wyznaczenie i utrzymanie szlaków pieszych, rowerowych, konnych, biwakowych itp.	Gmina Hrubieszów	Sąsiednie samorządy, zarządcy dróg powiatowych, wojewódzkich i krajowych		2021-2027
Tworzenie miejsc rekreacyjnych w celu wykorzystania lokalnego mikroklimatu	Gmina Hrubieszów /przedsiębiorcy /organizacje pozarządowe	-		2021-2027
Rozwój i modernizacja infrastruktury społecznej, w tym obiektów kultury, rekreacyjno-sportowych, integracji społecznej oraz świetlic wiejskich	Gmina Hrubieszów	Szkoły, organizacje pozarządowe		2021-2027
Zabezpieczenie, restauracja, udostępnienie oraz nadanie nowych funkcji zabytkom	Gmina Hrubieszów /przedsiębiorcy /organizacje pozarządowe	-		2021-2027

Indykatywny wykaz wstępnie zidentyfikowanych projektów i przedsięwzięć inwestycyjnych wpisujący się w zakres celu strategicznego 2:

Projekty / przedsięwzięcia	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Szacowana wartość (zł)
Działania na rzecz skracania łańcucha dostaw w przetwórstwie rolno-spożywczym	Gmina Hrubieszów	3 000 000,00
Budowa Centrum Dziedzictwa Archeologicznego i Kulturowego w Masłomęczu	Gmina Hrubieszów	16 000 000,00
Wyposażenie i zagospodarowanie Centrum Dziedzictwa Archeologicznego i Kulturowego w Masłomęczu	Gmina Hrubieszów	2 000 000,00
Utrzymanie istniejących i budowa nowych ścieżek i szlaków turystycznych	Gmina Hrubieszów	2 000 000,00
Budowa chodników i ścieżek rowerowych w ciągach dróg gminnych i współpraca w tym zakresie z zarządcami dróg wyższych kategorii	Gmina Hrubieszów	3 000 000,00
Przebudowa budynku byłej szkoły w Moniatyczach na bibliotekę	Gmina Hrubieszów	1 300 000,00
Zagospodarowanie terenu świetlicy w Czumowie (kemping, skatepark itp.)	Gmina Hrubieszów	800 000,00
Zakup działki w Gródku i budowa na niej architektury związanej z dziedzictwem historycznym	Gmina Hrubieszów	2 000 000,00
Razem		30 100 000,00

Cel strategiczny 3 GMINA ZINTEGROWANA I AKTYWNA SPOŁECZNIE

Kryzys spowodowany przez COVID-19, skutkujący izolacją i utrudnionymi kontaktami międzyludzkimi oraz wzrostem poziomu bezrobocia, spowodował konieczność podjęcia działań integracyjnych i aktywizacyjnych społeczność lokalną. Działania aktywizacyjne szczególnie ważne są dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy. Rozwiązaniem są tu podmioty ekonomii społecznej takie jak przedsiębiorstwa społeczne (np. spółdzielnie socjalne), które oferują miejsca pracy dla osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym czy podmioty działające w sferze pożytku publicznego takie jak stowarzyszenia i fundacje, których celem jest reintegracja i zatrudnienie osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.

Gmina Hrubieszów idąc na przeciw rosnącemu poziomowi aktywności społecznej, zakłada dalszy rozwój działań aktywizacyjnych i integracyjnych skierowanych do mieszkańców tworząc przestrzeń dla partycypacji społecznej i samorealizacji lokalnych wspólnot. Niezwykle istotny jest wpływ działalności organizacji pozarządowych na rozwój lokalny gminy. Lokalne organizacje społeczne mogą być ważnym partnerem w realizacji szeregu działań, w szczególności polityki kulturalnej, sportowej, pomocy społecznej, edukacji, działań na rzecz wybranych grup społecznych, w tym na rzecz środowisk seniorskich.

W opinii mieszkańców:

Badanie ankietowe obejmujące ocenę stanu i potencjału Gminy Hrubieszów umożliwiło również identyfikację podstawowych problemów jakich doświadczają osoby z niepełnosprawnościami, należą do nich: brak ofert pracy (89 ankietowanych - 70,6% wszystkich udzielonych odpowiedzi) oraz brak ofert spędzania czasu wolnego (34% respondentów). Samorząd lokalny planując inwestycję poprawiającą jakość życia mieszkańców powinien mieć na wadze działania z zakresu ekonomii społecznej i oferty aktywizacyjno-integracyjnej.

Na pytanie Jakie działania Pana/Pani zdaniem powinien podjąć samorząd gminny, aby ograniczyć występowanie problemów społecznych?, mieszkańcy Gminy Hrubieszów zwrócili uwagę na odpowiedź, którą wybrało 33% respondentów tj. „organizacja form zatrudnienia na rzecz osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, które nie uzyskują zasiłku dla bezrobotnych oraz korzystają ze świadczeń pomocy społecznej (reintegracja społeczno-zawodowa beneficjentów pomocy społecznej)”. 37% ankietowanych natomiast uważa, że do działań podejmowanych przez gminę wpływających na ograniczenie występowania problemów społecznych należy „wykorzystanie infrastruktury gminnej do realizacji nowych inwestycji społecznych”.

Realizacja działań ujętych w celu strategicznym charakteryzuje się dużą szansą powodzenia. Obejmuje m.in. działania inwestycyjne, które realizowane będą sukcesywnie. Szybkość realizacji tych działań zależy od możliwości pozyskania wsparcia finansowego ze środków unijnych lub krajowych. Działania są spójne z priorytetami Unii Europejskiej.

Poniżej zestawienie możliwych kierunków działań realizujących założenia celu strategicznego 3. *GMINA ZINTEGROWANA I AKTYWNA SPOŁECZNIE*. Zbiór przedstawionych kierunków interwencji nie stanowi katalogu zamkniętego.

Kierunki interwencji (działań):

Cel operacyjny 3.1 Zwiększenie integracji społecznej mieszkańców i ograniczenie zjawisk wykluczenia społecznego

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Wsparcie przy tworzeniu i aktywizacji stowarzyszeń kulturalnych, naukowych itp.,	Gmina Hrubieszów	-	Liczba organizacji pozarządowych korzystających ze wsparcia gminy	2021-2027
Wspieranie działań statutowych organizacji pozarządowych, klubów sportowych i inicjatyw społecznych	Gmina Hrubieszów	-		2021-2027
Efektywne wykorzystywanie dostępnych instrumentów pomocy społecznej na rzecz integracji społecznej mieszkańców	Gmina Hrubieszów /GOPS	GOPS		2021-2027
Rozwój instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form wsparcia osób starszych i niepełnosprawnych	Gmina Hrubieszów	GOPS, GOK, inne samorządy, organizacje pozarządowe		2021-2027
Działania na rzecz integracji środowisk senioralnych w tym rozwój klubów seniora	Gmina Hrubieszów	GOPS, GOK		2021-2027
Rozwój oferty edukacyjnej, rekreacyjnej i opiekuńczej dla seniorów	Gmina Hrubieszów	GOPS, GOK, inne samorządy		2021-2027

Wsparcie działalności Kół Gospodyń Wiejskich w tym ich działalności twórczej i kulinarnej	Gmina Hrubieszów	GOK		2021-2027
Realizacja działań aktywizujących oraz organizacja zajęć czasu wolnego dla dzieci i młodzieży	Gmina Hrubieszów	Inne samorządy, organizacje pozarządowe, szkoły		2021-2027
Organizacja wymiany młodzieży szkolnej ze współpracującymi samorządami w kraju i za granicą	Gmina Hrubieszów	Inne samorządy, organizacje pozarządowe, szkoły		2021-2027
Kształtowanie oferty czasu wolnego przy współpracy samorządu gminnego, organizacji pozarządowych oraz mieszkańców.	Gmina Hrubieszów/ GOK	GOK, szkoły organizacje pozarządowe		2021-2027
Realizacja inicjatyw i wydarzeń integrujących społeczność lokalną (np. szkoła animatorów i liderów lokalnych, wydarzenia sąsiedzkie, kiermasze sztuki i rękodzieła itp..)	Gmina Hrubieszów	Inne samorządy, GOK, organizacje pozarządowe		2021-2027
Edukacja obywatelska mieszkańców, promocja wolontariatu oraz stowarzyszania się i angażowania w działania organizacji pozarządowych	Gmina Hrubieszów	Organizacje pozarządowe		2021-2027
Promocja inicjatyw lokalnych i funduszu sołectkiego, jako modelu partycypacji mieszkańców w decyzjach budżetowych gminy	Gmina Hrubieszów	Organizacje pozarządowe		2021-2027
Opracowanie i wdrażanie programów aktywności lokalnej	Gmina Hrubieszów /GOPS	GOPS, Inne samorządy		2021-2027

Cel operacyjny 3.2. Aktywizacja ekonomiczna i społeczna mieszkańców gminy

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Promowanie programów i instrumentów wspierających formy samozatrudnienia na terenie gminy (wsparcie i promocja ekonomii społecznej)	Gmina Hrubieszów	Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe	Liczba podmiotów ekonomii społecznej korzystających ze wsparcia gminy	2021-2027
Wspieranie zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy, zwłaszcza z grup znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (dostosowanie i zmiana kwalifikacji, budowa doświadczenia zawodowego itp.)	Gmina Hrubieszów	Powiatowy Urząd Pracy		2021-2027
Doradztwo i pomoc merytoryczna w pozyskaniu wsparcia z Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej	Gmina Hrubieszów	-		2021-2027
Budowa partnerstw publiczno-społecznych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i partycypacji społecznej mieszkańców	Gmina Hrubieszów	Organizacje pozarządowe, inne samorządy		2021-2027
Dotacja celowa dla podmiotów ekonomii społecznej w ramach powierzenia realizacji zadania publicznego z obszaru pożytku publicznego na mocy ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie	Gmina Hrubieszów	-		2021-2027
Wykorzystanie klauzul społecznych w gminnych postępowaniach o zamówienie publiczne wspierających inkluzję zawodową osób wykluczonych	Gmina Hrubieszów	-		2021-2027

Cel operacyjny 3.3 Podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej gminy

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Promowanie aktywności fizycznej wśród mieszkańców poprzez organizację kampanii społecznych, animacji oraz edukacji sportowej	Gmina Hrubieszów	Szkoły, GOK, organizacje pozarządowe,	Liczba wydarzeń organizowanych w ciągu roku	2021-2027
Organizacja imprez i wydarzeń kulturalnych w pełni wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowe, tradycję i infrastrukturę kultury również o zasięgu krajowym i międzynarodowym	Gmina Hrubieszów /GOK	Szkoły, GOK, organizacje pozarządowe,		2021-2027
Propagowanie czytelnictwa wśród mieszkańców gminy	Gmina Hrubieszów /Biblioteki	Szkoły, GOK, organizacje pozarządowe		2021-2027
Doposażenie gminnych instytucji kultury w niezbędny sprzęt i materiały umożliwiające realizację zadań statutowych (rozwój bazy kulturalnej)	Gmina Hrubieszów /GOK	Koła gospodyń wiejskich, zespoły śpiewacze, organizacje pozarządowe		2021-2027
Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu informacji o kulturze oraz dostępie do jej dóbr i usług	Gmina Hrubieszów /GOK	-		2021-2027
Rozwój rzemiosła i rękodzieła w gminie	Gmina Hrubieszów /GOK	Koła gospodyń wiejskich, organizacje pozarządowe		2021-2027
Wsparcie rozwoju kulturotwórczego gminy – zespoły ludowe, ubiory, wystrój wnętrz, potrawy itp.	Gmina Hrubieszów /GOK	Koła gospodyń wiejskich, zespoły śpiewacze, organizacje pozarządowe		2021-2027

Cel operacyjny 3.4 Promowanie zasad ekologii i przeciwdziałanie zmianom klimatu

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Prowadzenie edukacji ekologicznej wśród mieszkańców gminy	Gmina Hrubieszów	Szkoły podstawowe i przedszkola, GOK, Organizacje pozarządowe	Liczba kampanii edukacji ekologicznej	2021-2027
Wyznaczenie stref obserwacji przyrody	Gmina Hrubieszów	Organizacje pozarządowe		2021-2027
Ekodoradztwo dla mieszkańców i przedsiębiorców	Gmina Hrubieszów	-		2021-2027
Działania na rzecz zachowania, ochrony i wzbogacania bioróżnorodności przyrodniczej	Gmina Hrubieszów	Nadleśnictwo, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Zarząd Parków Krajobrazowych		2021-2027
Propagowanie wiedzy o zmianach klimatu i dobrych praktykach służących adaptacji do zmian klimatu na poziomie lokalnym	Gmina Hrubieszów	Organizacje pozarządowe		2021-2027

Indykatorywny wykaz wstępnie zidentyfikowanych projektów i przedsięwzięć inwestycyjnych wpisujący się w zakres celu strategicznego 3:

Projekty/ przedsięwzięcia	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Szacowana wartość (zł)
Przebudowa ze zmianą sposobu użytkowania byłej szkoły w Kułakowicach Trzecich na potrzeby KGW, sołectwa, stowarzyszenia	Gmina Hrubieszów	500 000,00
Razem		500 000,00

Cel strategiczny 4. GMINA DOBRZE ZARZĄDZANA I PROMOWANA

Kluczowym czynnikiem służącym rozwojowi jednostek samorządu terytorialnego jest sprawna i efektywna administracja samorządowa, inicjująca i wspierająca działania na rzecz rozwoju tych obszarów. Niezbędny jest tu potencjał instytucjonalny danej jednostki samorządowej rozumiany m.in. jako odpowiednie struktury organizacyjne, właściwe procedury działania, mechanizmy zapewniające udział społeczności lokalnej w zarządzaniu sprawami publicznymi oraz kompetentnych i sprawnych pracowników administracji. Podstawowym problemem organów administracji na wszystkich poziomach funkcjonowania, a szczególnie na szczeblu lokalnym jest niska jakość usług publicznych. Niski poziom usług publicznych spowodowany jest brakiem dostosowania procedur ich świadczenia do zmieniających się czynników egzo- i endogennych, jak również brakiem prawidłowej ścieżki doskonalenia zawodowego pracowników.

Hrubieszowski Obszar Funkcjonalny stanowi dużą szansę dla rozwoju samorządu gminy i miasta Hrubieszów, gdyż wdrożenie jego idei niewątpliwie wpłynie na zwiększenie efektywności przedsięwzięć realizowanych przez gminy oraz przyczyni się do skutecznej realizacji zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy mieszkańców. Dlatego niezbędne jest wypracowanie partnerskiego modelu współpracy jednostek samorządu terytorialnego. Pierwszym krokiem w ramach partnerstwa Gminy Hrubieszów i Gminy Miejskiej Hrubieszów będzie opracowanie „Strategii rozwoju ponadlokalnego Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021 – 2030”.

Podstawą do zapewnienia wysokiej jakości życia mieszkańców jest stworzenie atrakcyjnej przestrzeni do życia i pracy. Prowadzenie uporządkowanej i zrównoważonej polityki przestrzennej umożliwi uwzględnienie uwarunkowań i wymagań funkcjonalnych, społeczno-gospodarczych, środowiskowych, kulturowych oraz kompozycyjno-estetycznych w przestrzeni gminy. Zaplanowane w Strategii działania przyczynią się do ukształtowania przestrzeni gminy w sposób zrównoważony a tworzony ład przestrzenny wpłynie na komfort i jakość życia mieszkańców.

Realizacja działań ujętych w celu strategicznym charakteryzuje się dużą szansą powodzenia. Obejmuje m.in. działania inwestycyjne, które realizowane będą sukcesywnie. Szybkość realizacji tych działań zależy od możliwości pozyskania wsparcia finansowego ze środków unijnych lub krajowych. Działania są spójne z priorytetami Unii Europejskiej.

Poniżej przedstawiono zestawienie możliwych kierunków interwencji (działań) realizujących założenia celu strategicznego 4 *GMINA DOBRZE ZARZĄDZANA I PROMOWANA*. Zbiór przedstawionych kierunków interwencji nie stanowi katalogu zamkniętego.

Kierunki interwencji (działań):

Cel operacyjny 4.1 Rozwój instytucjonalny gminy i współpracy ponadlokalnej w ramach Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Rozwój narzędzi i organizacji systemu monitorowania usług publicznych, badania ich jakości oraz satysfakcji odbiorców	Gmina Hrubieszów	-	Liczba budynków dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami	2021-2027

Systematyczne podnoszenie kompetencji pracowników urzędu i gminnych jednostek organizacyjnych oraz wdrażanie usprawnień i innowacyjnych instrumentów zarządzania	Gmina Hrubieszów	Jednostki organizacyjne gminy	i Liczba pracowników przeszkolona w zakresie poprawy jakości usług publicznych	2021-2027
Podniesienie kompetencji pracowników administracji samorządowej m.in. w zakresie prowadzenia konsultacji społecznych i współpracy z mieszkańcami	Gmina Hrubieszów	Jednostki organizacyjne gminy		2021-2027
Sprzyjanie wzrostowi dochodów mieszkańców	Gmina Hrubieszów	Mieszkańcy, przedsiębiorcy		2021-2027
Dostosowanie przestrzeni oraz obiektów użyteczności publicznej do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych w zakresie likwidacji barier architektonicznych (krawężniki, schody itp.)	Gmina Hrubieszów	Jednostki organizacyjne gminy		2021-2027

Cel operacyjny 4.2 Cyfryzacja zasobów i procesów obsługi mieszkańców gminy

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Zapewnienie dostępności cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej w administracji lokalnej	Gmina Hrubieszów	Jednostki organizacyjne gminy	Liczba wdrożonych e-usług w administracji publicznej	2021-2027
Rozwój e-administracji lokalnej i upowszechnienie korzystania z obsługi elektronicznej wśród mieszkańców	Gmina Hrubieszów	Jednostki organizacyjne gminy		2021-2027
Uruchomienie systemów elektronicznego zarządzania elektronicznej archiwizacji dokumentów, rejestrów publicznych	Gmina Hrubieszów	Jednostki organizacyjne gminy		2021-2027

Zapewnienie bezpieczeństwa teleinformatycznego w podmiotach publicznych	Gmina Hrubieszów	Jednostki organizacyjne gminy		2021-2027
Zapewnienie interoperacyjności i integracji systemów urzędu i jednostek podległych gminie	Gmina Hrubieszów	Jednostki organizacyjne gminy		2021-2027

Cel operacyjny 4.3. Promocja gminy oraz jej współpraca ponadlokalna (Hrubieszowski Obszar Funkcjonalny)

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Zbudowanie trwałego i efektywnego partnerstwa z miastem Hrubieszów w ramach Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego umożliwiającego wykorzystanie terytorialnych instrumentów współfinansowania inwestycji	Gmina Hrubieszów	Gmina Miejska Hrubieszów, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego	Liczba nawiązanych partnerstw	2021-2027
Wpracowanie dobrych praktyk w zakresie realizacji wspólnych inicjatyw z samorządami partnerskimi	Gmina Hrubieszów	Samorzady partnerskie		2021-2027
Nawiązanie partnerskich kontaktów z gminami na Ukrainie, a także m.in. z gminami z państw z UE i EOG	Gmina Hrubieszów	Samorzady partnerskie		2021-2027
Tworzenie związków celowych gmin do realizacji wspólnych zadań	Gmina Hrubieszów	Jednostki organizacyjne gminy		2021-2027
Prowadzenie działań promocyjnych skierowanych do przyszłych mieszkańców gminy	Gmina Hrubieszów	Jednostki organizacyjne gminy		2021-2027

Cel operacyjny 4.4. Poprawa skuteczności zintegrowanego planowania strategicznego w gminie (w tym przestrzennego)

Kierunek interwencji (działań)	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty biorące udział w realizacji (partnerzy merytoryczni, organizacyjni i finansowi)	Wskaźnik pomiaru realizacji kierunku działań	Okres realizacji
Zwiększenie zdolności instytucjonalnych gminy do częstszej aktualizacji dokumentów planistycznych i strategicznych	Gmina Hrubieszów	Mieszkańcy, przedsiębiorcy	Liczba zaktualizowanych dokumentów planistycznych Przyjęty Gminny Program Rewitalizacji	2021-2027
Likwidacja konfliktów przestrzennych, w tym tych powstałych na granicy jednostek samorządu terytorialnego	Gmina Hrubieszów	Sąsiednie samorządy lokalne		2021-2027
Opracowanie dokumentów planistycznych związanych z rewitalizacją gminy	Gmina Hrubieszów	Mieszkańcy, przedsiębiorcy		2021-2027
Wdrożenie reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego	Gmina Hrubieszów	-		2021-2027
Dbłość o estetykę, porządek i ład przestrzenny w miejscowościach	Gmina Hrubieszów	Mieszkańcy, przedsiębiorcy		2021-2027

Indykacyjny wykaz wstępnie zidentyfikowanych projektów i przedsięwzięć inwestycyjnych wpisujących się w zakres celu strategicznego 4:

Projekty/ przedsięwzięcia	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Szacowana wartość (zł)
Wdrożenie reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego	Gmina Hrubieszów	1 000 000,00
Przebudowa budynku Urzędu Gminy w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych i estetyzacji otoczenia	Gmina Hrubieszów	1 000 000,00
Przebudowy, remonty, dostosowanie obiektów publicznych do potrzeb zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami	Gmina Hrubieszów	10 000 000,00
Razem		12 000 000,00

3. WYMIAR PRZESTRZENNY POLITYKI ROZWOJU GMINY HRUBIESZÓW

3.1 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Proponowany model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy wynika w dużej mierze z uwarunkowań przestrzennych rozwoju gminy, a także z wniosków i ustaleń z przeprowadzonej szczegółowej diagnozy rozwoju gminy w wymiarze społecznym, gospodarczym oraz środowiskowym. Bierze on również pod uwagę aktualne potrzeby i aspiracje rozwojowe władz i mieszkańców gminy. Model wpisuje się w politykę przestrzenną gminy, prowadzoną głównie w oparciu o obowiązujące zapisy Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy (SUiKZP) oraz Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy (MPZP). Propozycje zawarte w modelu mogą być dobrą podstawą do dalszych prac nad aktualizacją obowiązującego SUiKZP lub opracowania Planu Ogólnego (zgodnie z planowaną reformą zagospodarowania przestrzennego).

Główne uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy

Opracowując model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy wzięto pod uwagę następujące uwarunkowania (czynniki) rozwoju gminy:

- 1) Rola i znaczenie gminy w aktualnie obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego, w tym przynależność gminy do Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (HOF) oraz Obszaru Strategicznej Interwencji (OSI) związanej z rozwojem branży rolno-spożywczej (OSI Żywicielski).
- 2) Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy wynikające z obowiązujących dokumentów planistycznych, w tym aktualnie obowiązujące Studium Uwarunkowań i Zagospodarowania Przestrzennego Gminy (SUiKZP) oraz Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP) obowiązujący dla całego obszaru gminy.
- 3) Środowisko przyrodnicze i kulturowe gminy oraz formy jego ochrony.
- 4) Demografia oraz istniejący układ osadniczy w gminie.

- 5) Stan wyposażenia gminy w podstawową infrastrukturę techniczną (komunikacja, gospodarka wodno-ściekowa, turystyka, gospodarka odpadami, energetyka, telekomunikacja)
- 6) Potrzeby mieszkańców oraz przedsiębiorców w zakresie realizowanej polityki przestrzennego zagospodarowania gminy.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy

Proponowany model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy zakłada dalszy, zrównoważony rozwój gminy Hrubieszów jako: (i) gminy wiejskiej o intensywnej funkcji rolniczej¹; (ii) gminy pierścieniowej tworzącej strefę zewnętrzną dla Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego (HOF); (iii) gminy rozwijającej funkcje turystyczne w oparciu o liczne walory przyrodnicze i kulturowe; (iv) gminy przygranicznej wykorzystującej swoje położenie do rozwoju funkcji związanych z obsługą ruchu granicznego i przygranicznego.

Model docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Hrubieszów jest to swego rodzaju projekcja oczekiwanych i zaplanowanych procesów rozwojowych i ich wpływu na kształtowanie się struktur przestrzennych w gminie. Struktury te z jednej strony wynikają z istniejących uwarunkowań w zakresie środowiska przyrodniczego i kulturowego, zaś z drugiej są rezultatem prowadzonej przez gminę polityki zagospodarowania przestrzennego w zakresie osadnictwa, rolnictwa, wyznaczania terenów pod działalność gospodarczą, zachowania obszarów otwartych czy też lokalizacji i budowy głównych elementów infrastruktury technicznej.

Poniżej dokonano krótkiej charakterystyki kluczowych struktur przestrzennych, do jakich należy dążyć realizując cele i działania strategii. Pod uwagę wzięto uwarunkowania środowiskowe (przyroda, kultura); społeczne (osadnictwo i demografia) oraz gospodarcze (rolnictwo i tereny otwarte, turystyka, tereny pod działalność gospodarczą) oraz funkcjonalne (miejski obszar funkcjonalny).

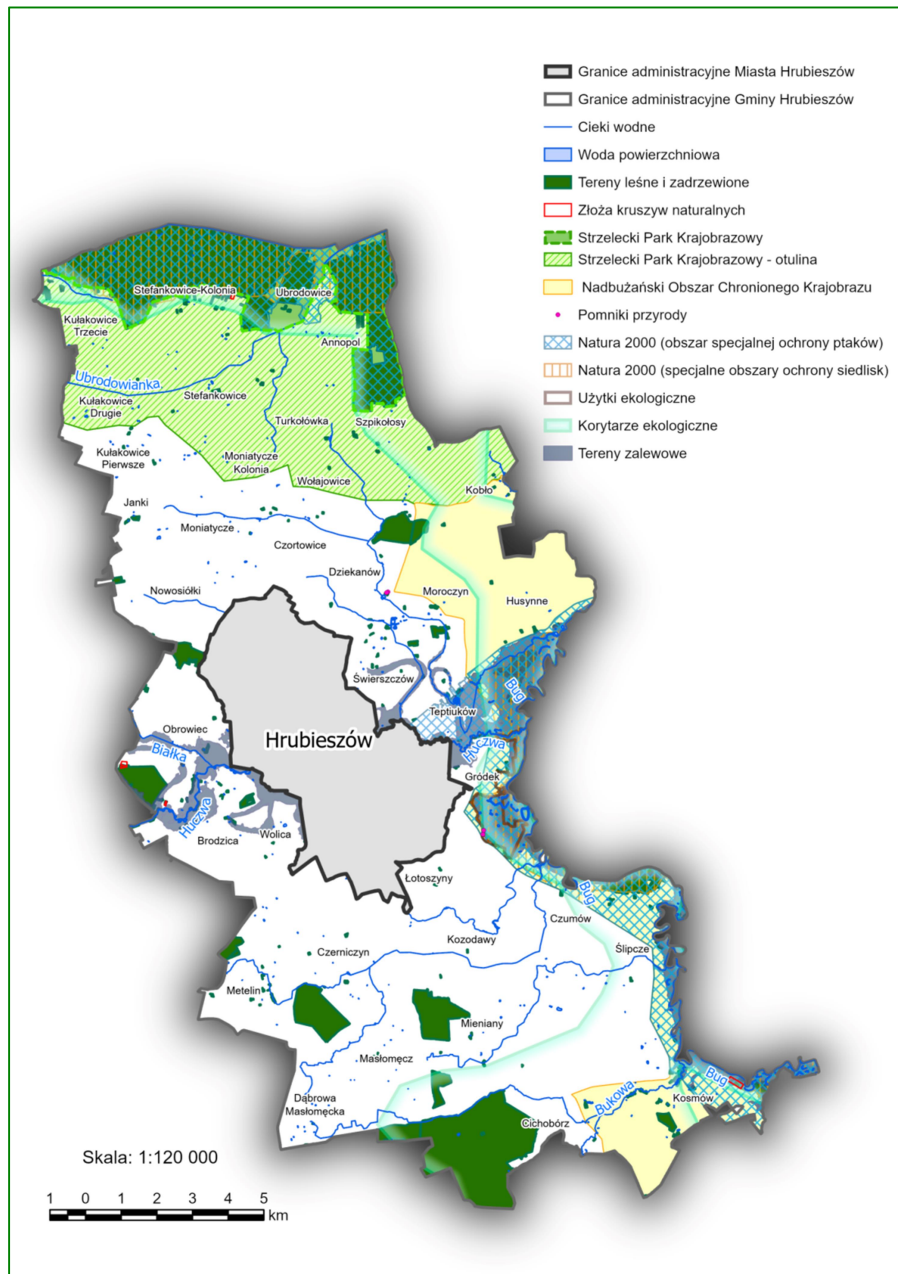
Środowisko przyrodnicze:

- Obszary i obiekty podlegające ochronie prawnej o wysokich walorach przyrodniczych. W szczególności dotyczy to: (i) Strzeleckiego Parku Krajobrazowego wraz z otuliną - położonego w północnej części gminy; (ii) Nadbużańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu we wschodniej części gminy, obejmującego tereny bezpośrednio związane z Bugiem (jego doliną i terenami przyległymi); (iii) istniejących i projektowanych węzłów i korytarzy ekologicznych (w tym korytarz ekologiczny Dolina Środkowego

¹ Jest to zgodne z klasyfikacją funkcjonalną gmin Polski przyjętą na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego, Przemysław Śleszyński, Tomasz Komornicki, PAN, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego, Polska Akademia Nauk, Warszawa, 2016 r.

- Bugu GWK-4A); iv) obszarów podlegających ścisłej ochronie (Natura 200, pomniki przyrody, użytki ekologiczne).
- Obszary i obiekty ochrony wód, w tym przede wszystkim: (i) obszar wysokiej ochrony Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) nr 407, obejmujący całą gminę; (ii) zbiorniki małej retencji o funkcjach rekreacyjnych, przeciwpowodziowych i retencyjnych – zaplanowane głównie wzdłuż cieków wodnych w pobliżu miejscowości: Stefankowice, Moniatycze, Dziekanów, Brodzica, Cichobórz.
 - Surowce mineralne, głównie udokumentowane i perspektywiczne złoża surowców pospolitych (kruszywa naturalnego i piasku), które mogą być eksploatowane z zachowaniem warunków ochrony gleb i przyrody w obszarach chronionych.

Ryc. 1. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego w modelu funkcjonalno-przestrzennym

Źródło: Opracowanie własne

Środowisko kulturowe:

- Obszary i obiekty ścisłej ochrony konserwatorskiej, wymienione w wykazie zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego.
- Obszary i obiekty pośredniej ochrony konserwatorskiej, figurujące w gminnej ewidencji zabytków.
- Stanowiska archeologiczne i obszary obserwacji archeologicznej, w tym te wymienione w rejestrze zabytków archeologicznych województwa lubelskiego.
- Strefy chronionego krajobrazu kulturowego, wyznaczone w: (i) rejonie ujścia Huczwy do Bugu z archeologicznymi formami grodzisk ("Zamczysko" i Horodyszczce" w Gródku) oraz kurhanem "Księżycowa Mogiła" w Husynnem; (ii) wzdłuż doliny ciekę spod Moniatycz z zespołami zabytkowymi w Moroczynie, Dziekanowie (siedziba dawnego Towarzystwa Rolniczego Hrubieszowskiego) oraz w Moniatyczach; (iii) okolicach doliny Bugu wokół zespołu pałacowego w Czumowie; (iv) pobliżu miejscowości Szpikołosa, z malowniczym zespołem drewnianym dawnej cerkwi oraz cmentarzem wojennym z I wojny światowej.

Układ osadniczy:

- W skład struktury osadniczej gminy wchodzi 36 jednostek (miejscowości), które jednocześnie wyznaczają granicę dla 35 sołectw w gminie. Tabela poniżej zawiera nazwy poszczególnych miejscowości wraz ze wskazaniem zaplanowanych funkcji.

Tabela 1. Struktura osadnicza Gminy Hrubieszów

Nazwa miejscowości	Opis cech charakterystycznych
Annopol	Jednostka osadnicza położona w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa.
Brodzica	Jednostka osadnicza o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa.
Cichobórz	Jednostka osadnicza położona częściowo w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa, usług turystyki oraz działalności produkcyjnej.
Czerniczyn	Jednostka osadnicza o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa
Czortowice	Jednostka osadnicza o rozproszonej zabudowie i funkcji produkcji żywności.
Czumów	Jednostka osadnicza położona częściowo w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz usług turystyki
Dąbrowa Masłomęcka	Jednostka osadnicza o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa
Dziekanów	Jednostka osadnicza częściowo położona w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa, usług turystycznych, rzemiosła produkcyjnego.

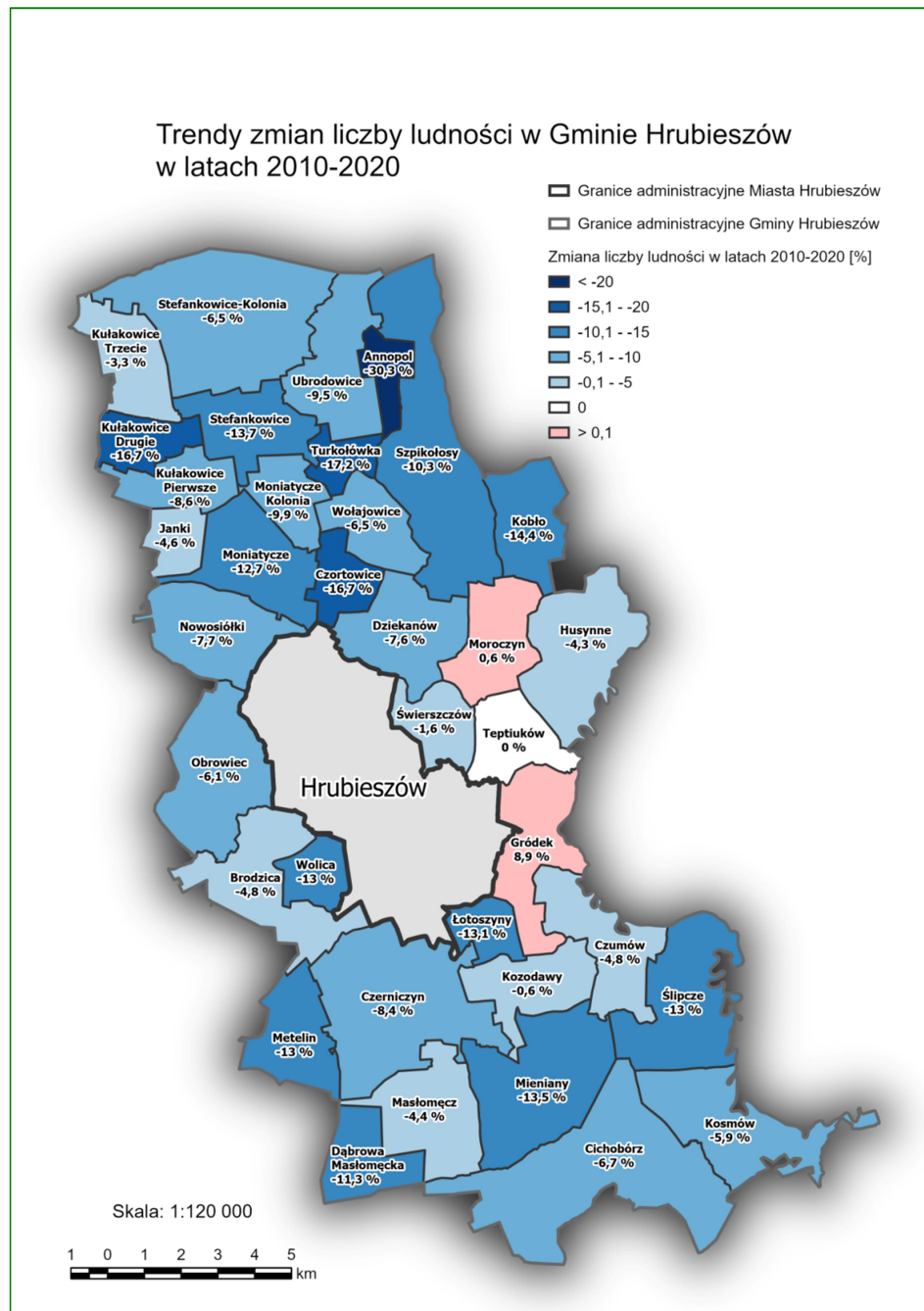
Gródek	Jednostka osadnicza położona częściowo w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu oraz częściowo w projektowanym parku kulturowym o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i transportu.
Husynne	Jednostka osadnicza położona w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu, a jej część południowa w projektowanym parku kulturowym o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa
Janki	Jednostka osadnicza o funkcji produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa.
Kobło	Jednostka osadnicza położona częściowo w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego oraz częściowo w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu; o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa
Kolonia Moniatycze	Jednostka osadnicza położona częściowo w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz usług turystyki
Kolonia Stefankowice	Jednostka osadnicza położona w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz usług turystyki.
Kosmów	Jednostka osadnicza położona częściowo w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz usług turystyki
Kozodawy, Łotoszyny	Jednostka osadnicza o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa.
Kułakowice Pierwsze	Jednostka osadnicza położona częściowo w strefie Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa.
Kułakowice Drugie	Jednostka osadnicza o rozproszonej zabudowie położona częściowo w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o funkcjach produkcji żywności i obsługi ludności.
Kułakowice Trzecie	Jednostka osadnicza położona w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa.
Masłomęcz	Jednostka osadnicza o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa.
Metelin	Jednostka osadnicza o rozproszonej zabudowie, o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa.
Mieniany	Jednostka osadnicza o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa.
Moniatycze	Jednostka osadnicza o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz usług turystyki.
Moroczyn	Jednostka osadnicza położona częściowo w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz działalności produkcyjnej i przetwórczej
Nowosiółki	Jednostka osadnicza o funkcji produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz rzemiosła produkcyjnego.
Obrowiec	Jednostka osadnicza o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz działalności produkcyjnej i przetwórczej
Stefankowice	Jednostka osadnicza położona w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa, usług turystyki i rzemiosła produkcyjnego
Szpikołosy	Jednostka osadnicza położona częściowo w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego i częściowo w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa, oraz rzemiosła produkcyjnego.
Ślipcze	Jednostka położona częściowo w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz usług turystyki.
Świerszczów	Jednostka osadnicza o funkcjach produkcji żywności, obsługi

	ludności i rolnictwa, produkcji oraz usług turystyki
Teptiuków	Jednostka osadnicza położona częściowo w Nadbużańskim Obszarze Chronionego Krajobrazu oraz w obszarze projektowanego parku kulturowego o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz usług turystyki, przetwórstwa rolno-spożywczego i rzemiosła.
Turkołówka	Jednostka osadnicza położona w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o rozproszonej zabudowie i funkcji produkcji żywności.
Ubrodowice	Jednostka położona w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa.
Wolica	Jednostka osadnicza o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz usług turystyki
Wołajowice	Jednostka osadnicza położona częściowo w strefie ochronnej Strzeleckiego Parku Krajobrazowego o funkcjach produkcji żywności, obsługi ludności i rolnictwa oraz usług turystyki.

Źródło: Uchwała Nr XII/84/2004 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 29 maja 2004 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Hrubieszów

- Układ osadniczy cechuje się dość równomiernym rozmieszczeniem liczby ludności w gminie, przy czym największą rolę tym zakresie odgrywają takie jednostki jak: Czerniczyn (6,48% ludności gminny), Dziekanów (4,97%), Mieniany (4,82%); Husynne (4,46% oraz Szpikołosa (4,06%). Z kolei najmniej ludności zamieszkuje w takich sołectwach jak: Turkołówka (0,24% ludności gminy), Kułakowice (0,69%), Czortowice (0,94%), Annopol (1,05%) oraz Łotoszany (1,05%). W miejscowościach też nastąpił największy ubytek ludzi na przestrzeni ostatnich 20 lat.
- Ważną rolę w systemie osadniczym gminy powinno odgrywać również miasto Hrubieszów, które jako środek miejski położony w centrum gminy z jednej strony zapewnia obsługę administracyjną i instytucjonalną dla ludności z całej gminy wiejskiej, zaś z drugiej kreuje ruch osadniczy w wybranych miejscowościach gminy, czego efektem są pozytywne trendy demograficzne w tych miejscowościach (Gródek, Moroczyn, Teptiuków, Świerszczów).

Ryc. 2. Układ osadniczy wraz trendami demograficznymi na poziomie sołectw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych meldunkowych

Tereny otwarte i obszary rolnicze:

- Tereny otwarte nadal obejmują przeważającą część terenu gminy i stanowią podstawową bazę funkcjonowania rolnictwa oraz leśnictwa w gminie. Równocześnie tworzą również potencjał przyrodniczo-krajobrazowy gminy, a w wielu rejonach także atrakcyjne środowisko rozwoju funkcji rekreacyjno-turystycznej. Tereny te – użytkowane są jako pola uprawne, lasy, łąki i pastwiska, wody powierzchniowe, zadrzewienia, tereny rekreacyjne i inne – powinny podlegać ochronie przed nieracjonalnym użytkowaniem, w tym przed nieplanową, rozproszoną zabudową.
- Obszary rolnicze obejmują prawie 80% powierzchni gminy i jako tereny otwarte są skoncentrowane głównie wokół funkcjonujących jednostek osadniczych w gminie. Grunty rolne należą do około 2 300 gospodarstw rolnych, których nosi nieco ponad 7,2 ha.
- Z uwagi na dalszy rozwój funkcji rolniczych w gminie (również w kontekście rozwoju OSI Żywicielski), proponuje się stworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju co najmniej dwóch ośrodków obsługi rolnictwa i funkcji towarzyszących w obszarze gminy, zlokalizowanych w Moniatyczach (ośrodek R1 wskazany na mapie poniżej) – dla obsługi północnej części gminy – oraz Czerniczynie (ośrodek R2) – dla obsługi południowej części gminy. Oba ośrodki są już dość dobrze rozwinięte łatwo dostępne od strony komunikacyjnej – leżą przy głównej osi komunikacyjnej gminy (drogi nr 844), która też wiąże je z centrum miasta.
- Na obszarze gminy, szczególnie w rejonie Strzeleckiego Parku Krajobrazowego i w paśmie korytarza ekologicznego doliny Bugu wskazane jest również rozwijanie rolnictwa ekologicznego.

Ryc. 3. Układ jednostek osadniczych wraz z otaczającymi je gruntami rolnymi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDOT 10k

Turystyka i rekreacja:

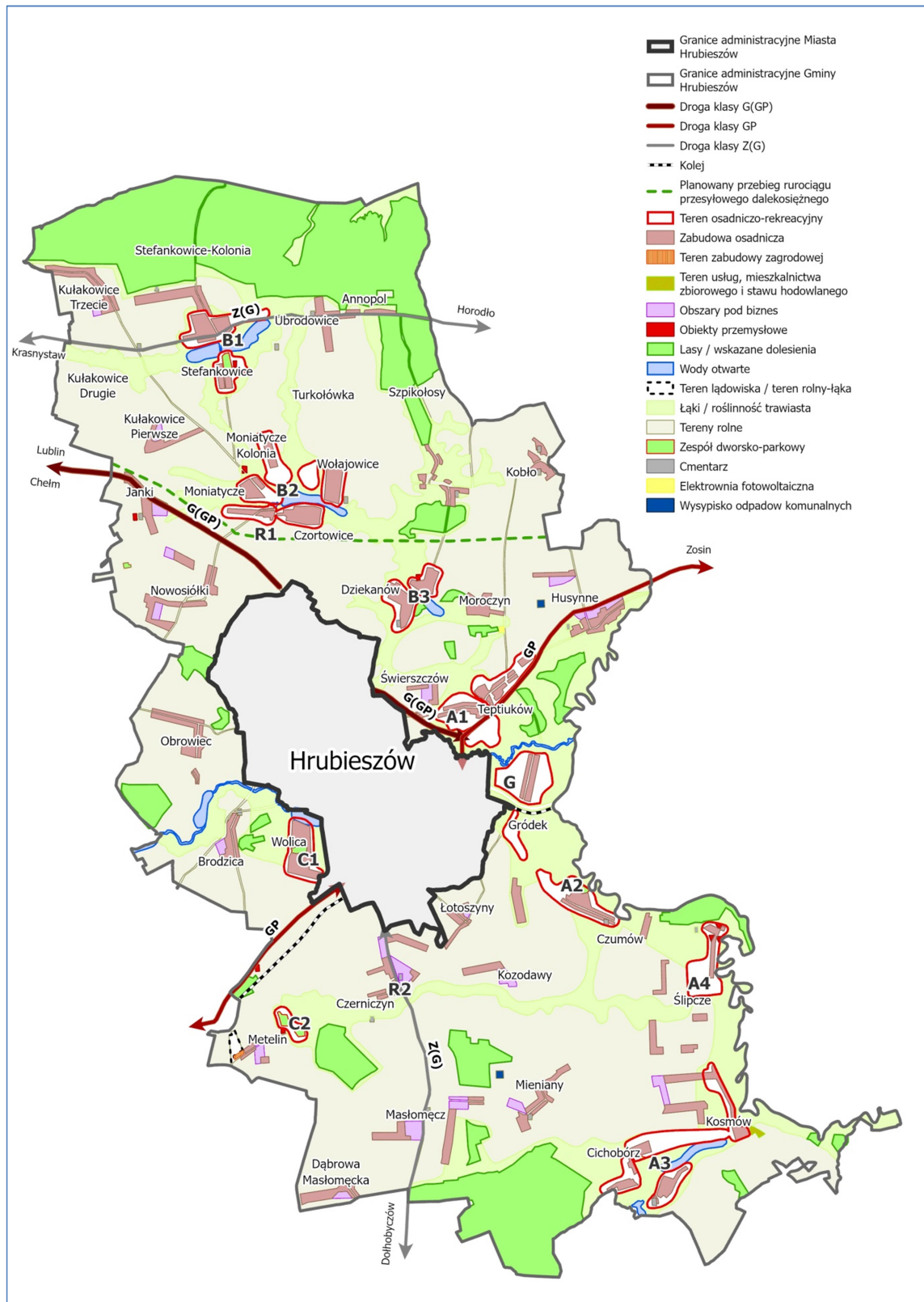
- Gmina ma duży potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i kulturowy, sprzyjający rozwojowi różnych form turystyki. Potencjalne warunki rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych można znaleźć na obszarze całej gminy, choć w różnym nasileniu. Najwięcej walorów w tym zakresie zawiera część wschodnia gminy - pas **(rejon) nadbużański - teren Nadbużańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu** (A1-A4 na mapie), o randze korytarza ekologicznego o znaczeniu międzynarodowym. Podobnie nasilona potencjalnymi walorami turystyczno-rekreacyjnymi, choć o nieco odmiennym charakterze jest część północna gminy - **rejon Strzeleckiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny** (B1-B3) – także o randze międzynarodowego węzła ekologicznego. Stosunkowo pod tym względem najuboższy jest **rejon południowy – obszar Kotliny Hrubieszowskiej** (C1-C2), ale i tu można znaleźć cenne walory i elementy dziedzictwa kulturowego (np. w zakresie archeologii) stanowiące dobrą bazę do rozwoju turystyki kwalifikowanej (np. na bazie infrastruktury rozwijającej się w Masłomęczu).
- Walory rekreacyjne we wskazanych powyżej rejonach mogą być wzmocnione możliwościami tworzenia tam wielofunkcyjnych zbiorników wodnych – tworzonych na bazie istniejących cieków wodnych w celu nie tylko retencjonowania wód powierzchniowych, ale również jako o funkcjach rekreacyjno-turystycznych.
- Poniżej dokonano krótkiej charakterystyki ośrodków w poszczególnych rejonach, wokół których powinien być koncentrowany rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych w gminie:

A: Rejon nadbużański: Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu

Ośrodek /strefa rozwoju	Planowana funkcja oraz powiązania funkcjonalne z innymi ośrodkami/obszarami
Teptiuków - Husynne (A1)	Funkcje turystyczno-rekreacyjne ośrodka rozwijane w oparciu o rzekę Bug, planowany duży zbiornik wodny, unikalny krajobraz nadbużański i bliskość miasta Hrubieszowa. Bezpośrednią bazą ośrodka powinny być dwie miejscowości: Teptiuków i Husynne, które pozwolą na utworzenie tu ośrodka dwucentrycznego (z głównym ośrodkiem w Teptiukowie). Zakłada się utworzenie sieci ciągów turystyczno-rekreacyjnych - dróg rowerowych i pieszych, wiążących ośrodek z miastem, doliną Bugu i Strzeleckim Parkiem Krajobrazowym, w tym sąsiednimi ośrodkami (A2 i B3).
Czumów - Gródek Kolonia (A2)	Podobnie jak A1, funkcje turystyczno-rekreacyjne tego ośrodka można rozwijać wykorzystując rzekę Bug, krajobraz nadbużański, projektowany zbiornik wodny oraz bliskość miasta Hrubieszowa. Osadnictwo ośrodka może się koncentrować w obu miejscowościach, tworząc stopniowo dwucentryczną jego strukturę, z centrum usługowym w Czumowie. Trasy turystyczne - głównie rowerowe i piesze - powinny go łączyć z miastem Hrubieszowem i doliną Bugu, w tym sąsiednimi ośrodkami (A1, A4).
Cichobórz - Kosmów (A3)	Potencjalny ośrodek rozwoju, który ma szansę kształtować się w oparciu o dolinę Bugu oraz rzeki Bukowej w rejonie jej dopływu, wzbogacone projektowanym zbiornikiem (na rzece Bukowej) i istniejącym kompleksem

	leśnym. Osadnictwo turystyczno-rekreacyjne ma się rozwijać w obu miejscowościach, tworząc ośrodek dwucentryczny, z centrum usługowym w Cichoborzu. Trasy turystyczne — rowerowe i piesze - powinny wiązać ośrodek z miastem Hrubieszowem, doliną Bugu i doliną Bukowej, w tym z sąsiednimi ośrodkami (A4 i C2).
Ślipcze (A4)	Potencjalnie ośrodek o mniejszej skali rozwoju, oparty o wyjątkowo atrakcyjny przyrodniczo i kulturowo krajobraz nadbużański -bliskość rzeki, lasu i ciekę Ślipcze-Metelin. Osadnictwo turystyczne może się rozwijać w obszarze i rejonie miejscowości Ślipcze. Pożądane powiązanie turystyczno-rekreacyjne z doliną Bugu oraz ciekami wodnymi Ślipcze-Masłomęcz, w tym z sąsiednimi ośrodkami.

Ryc. 4. Model funkcjonalno-przestrzenny gminy wynikający z obowiązujących dokumentów planistycznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie aktualnie obowiązującego SUIKZP

B: Rejon północny: w strefie Strzeleckiego Parku Krajobrazowego

Ośrodek/strefa rozwoju	Planowana funkcja oraz powiązania funkcjonalne z innymi ośrodkami/obszarami
Stefankowice (B1)	Ośrodek rekreacyjny, który może się rozwijać na bazie proponowanego zbiornika retencyjnego na rzece Lipnicy, bliskich lasów Strzeleckiego Parku Krajobrazowego, dolin cieków wodnych oraz zachowanych zabytków. Osadnictwo rekreacyjne może być lokowane w granicach: rejonu wsi Stefankowice i kolonii Stefankowice. Trasy turystyczne - rowerowe i piesze - powinny wiązać ten ośrodek z miastem Hrubieszów, Strzeleckim Parkiem Krajobrazowym i terenami nadbużańskimi, w tym - sąsiednimi ośrodkami turystyczno-rekreacyjnymi (B2, B3).
Moniatycze (B2)	Bazą rozwoju ośrodka turystyczno-rekreacyjnego w tym rejonie może być również zbiornik wodny utworzony na istniejącym cieku, istniejące doliny cieków oraz zachowane zabytki. Osadnictwo i usługi rekreacyjne w granicach i rejonie wsi Moniatycze. Wskazane jest powiązanie ośrodka trasami turystyczno-rekreacyjnymi - głównie rowerowymi i pieszymi - z miastem Hrubieszowem, terenami Strzeleckiego Parku Krajobrazowego Bugu, w tym - z sąsiednimi ośrodkami (B 1, B3).
Dzieskanów (B3)	Możliwość rozwoju ośrodka turystyczno-rekreacyjnego na bazie istniejącego i możliwego do utworzenia drugiego, niewielkiego zbiornika retencyjnego oraz bogatej sieci dolin cieków wodnych, powiązanych z doliną Bugu, jak też obiektów kultury -zachowanych zabytków podworskich. Osadnictwo rekreacyjne możliwe jest w rejonie wsi Dzieskanów. Wskazane powiązanie turystyczno-rekreacyjne, głównie rowerowe i piesze, z sąsiadującym miastem Hrubieszowem i doliną Bugu, jak też terenami Strzeleckiego Parku Krajobrazowego (otuliny), w tym sąsiednimi ośrodkami (B2 i A1).

C: Rejon południowy: w obszarze Kotliny Hrubieszowskiej

Ośrodek/strefa rozwoju	Planowana funkcja oraz powiązania funkcjonalne z innymi ośrodkami/obszarami
Wolica – Obrowiec (C 1)	Ośrodek rekreacyjny możliwy do powstania w przypadku realizacji dużego zbiornika retencyjnego na rzece Huczwie, jaki został zaprogramowany w studium miasta Hrubieszowa. Część zbiornika znalazłaby się w granicach gminy, w sąsiedztwie wsi Wolica. Bazą rekreacyjną ośrodka byłby więc zbiornik wodny i dolina Huczwy. Osadnictwo rekreacyjne ośrodka byłoby zlokalizowane w rejonie wsi Wolica. Ośrodek miałby charakter podmiejski. Wskazane powiązanie rekreacyjne - rowerowe i piesze z centrum miasta oraz doliną Huczwy.
Metelin (C2)	Mały ośrodek rekreacyjny, jaki tu jest wskazywany, mógłby powstać w oparciu o zachowane obiekty zabytkowe - budynek dworski, pozostałości parku, młyn drewniany i in. - a także niedaleki las i dolinę cieku Metelin – ujście do Bugu. Wskazane powiązanie rekreacyjne, rowerowe i piesze, z miastem Hrubieszowem oraz doliną Bugu poprzez

	ciąg Metelin - Ślipcze, w tym powiązania z ośrodkami sąsiednimi (A4, A3 i CI).
Masłomęcz (C3)	Rozwijający się ośrodek turystyki kulturowej wykorzystujący bogate dziedzictwo archeologiczne Kotliny Hrubieszowskiej i okolic. Miejsce organizowania cyklicznych imprez poświęconej kulturze gockiej i badaniom archeologicznym. Wskazane jest lepsze powiązanie Masłomęcza z innymi ośrodkami rozwoju turystyki w gminie i mieście (m.in. poprzez układ szlaków turystycznych oraz tras rowerowych).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zapisów SUIKZP

Tereny inwestycyjne oraz rozwój usług przygranicznych:

- W celu zaspokojenia zidentyfikowanych potrzeb na tereny inwestycyjne (produkcja, usługi, komunikacja, osadnictwo itp.) przyjęto założenie, że będą one wydzielone z obszarów otwartych. Zakłada się, że będą to następujące kategorie terenów: (i) rezerwy rozwojowe dla bazy rekreacyjno-turystycznej w wybranych, atrakcyjnych rejonach gminy (ośrodki wymienione w tabeli powyżej); (ii) rezerwy rozwojowe dla osadnictwa i infrastruktury rolnej (ośrodki usług rolnictwa) w obrębie wybranych wsi; (iii) rezerwy rozwojowe dla ośrodka funkcji przygranicznych (rejon Gródka); (iv) rezerwy rozwojowe dla inwestycji komunikacyjnych i innych elementów infrastruktury technicznej.
- W ramach proponowanego modelu przewidziano (zgodnie z zapisami SUIKZP) wyznaczenie i rozwój obszaru "G" w rejonie Gródka przeznaczonego na funkcję usług i biznesu przygranicznego, w tym: terminalu, strefy wolnocłowej, infrastruktury związanej z handlem, działalnością hotelową i gastronomiczną, obsługą ruchu pasażerskiego i turystycznego. Obszar będzie powiązany funkcjonalnie z centrum usługowym miasta Hrubieszowa, a zarazem bezpośrednio z funkcjonującymi i planowanymi przejściami granicznymi.

Strefa podmiejska jako element miejskiego obszaru funkcjonalnego:

- Z uwagi na pierścieniowe położenie gminy względem miasta Hrubieszów, stanowi ona naturalną strefą podmiejską dla tego miasta, co może stanowić istotny potencjał rozwoju gminy. Zwykle przejawia się to w rozwoju zabudowy mieszkaniowej, lokalizacji biznesu czy też budowie wybranych elementów infrastruktury technicznej (np. w zakresie komunikacji, gospodarki wodno-kanalizacyjnej) lub społecznej (np. przedszkoli, żłobków).
- W przypadku miejskiego obszaru funkcjonalnego Hrubieszowa wzajemne korzyści i oddziaływanie miasta i gminy z pewnością występują, choć w ograniczonym zakresie. Wynika to przede wszystkim z faktu, że rozwój przestrzenny Hrubieszowa jest niewielki, a istnieją duże rezerwy terenowe miasta w jego granicach. Tym niemniej trzeba się liczyć z urbanizacją części gminy w bezpośrednim sąsiedztwie z miastem, szczególnie w jej

wschodnich częściach (Gródek, Teptiuków, Świerszczów). Można zakładać, że część zabudowy wskazanych ośrodków rekreacyjnych będzie związana z miastem Hrubieszowem, dotyczy to zabudowy mieszkaniowej podmiejskiej, niektórych usług, itp. Należy również liczyć się z lokalizacją w gminie niektórych elementów infrastruktury technicznej będącej w bezpośrednim użytkowaniu przez miasto.

Krótką charakterystyka obszarów i kierunków interwencji

Na kształtowanie się przyjętego modelu funkcjonalno-przestrzennego gminy istotny wpływ będzie miała realizacja szeregu działań i przedsięwzięć zaplanowanych w ramach wdrażania strategii rozwoju gminy. Poniżej wskazano główne obszary interwencji i typy możliwych projektów, jakie będą realizowane:

- **Poprawa dostępności komunikacyjnej gminy**, zarówno w układzie zewnętrznym (poprzez modernizację infrastruktury w ciągach drogi krajowej nr 74 i wojewódzkiej 844), jak i wewnętrznym (poprzez poprawę stanu technicznego dróg powiatowych i gminnych).
- **Rozbudowa infrastruktury pieszo-rowerowej**, zwiększającej bezpieczeństwo drogowe mieszkańców oraz poprawiającej dostępność do atrakcji i miejsc turystycznych, w tym: (i) budowa lub modernizacja oświetlenia ulicznego; (ii) budowa chodników i ścieżek rowerowych w ciągach dróg gminnych; (iii) wyznaczanie i rozwój szlaków turystycznych (w tym rowerowych) wraz z budową niezbędnej infrastruktury umożliwiającej rekreacyjne i turystyczne korzystanie z tych szlaków.
- **Rozwój infrastruktury związanej z gospodarką wodno-ściekową i małą retencją na terenie gminy**; w tym: (i) modernizacja oraz rozbudowa sieci wodociągowej oraz ujęć wody wraz z systemem monitoringu; (ii) modernizacja istniejących oczyszczalni ścieków w m. Mieniany, Dziekanów i Husynne oraz modernizacja sieci kanalizacyjnej na wybranych odcinkach; (iii) budowa przydomowych oczyszczalni ścieków; (iv) budowa zbiorników retencyjnych, w pierwszej kolejności w takich miejscowościach jak: Cichobórz-Kosmów, Dziekanów, Obrowiec, Wołajowice - Czortowice - Moniatycze)
- **Modernizacja i rozbudowa infrastruktury elektroenergetycznej w gminie**, głównie tej związanej z produkcją, dystrybucją i magazynowaniem energii ze źródeł odnawialnych, w tym: (i) modernizacja i rozbudowa linii średniego i niskiego napięcia wraz z głównymi punktami zasilania (GPZ); (ii) budowa instalacji OZE (w tym PV) oraz systemów magazynowania wyprodukowanej energii; (iii) działania w zakresie termomodernizacji budynków użyteczności

publicznej oraz budynków osób prywatnych i przedsiębiorców; (iv) gazyfikacja wybranych obszarów gminy².

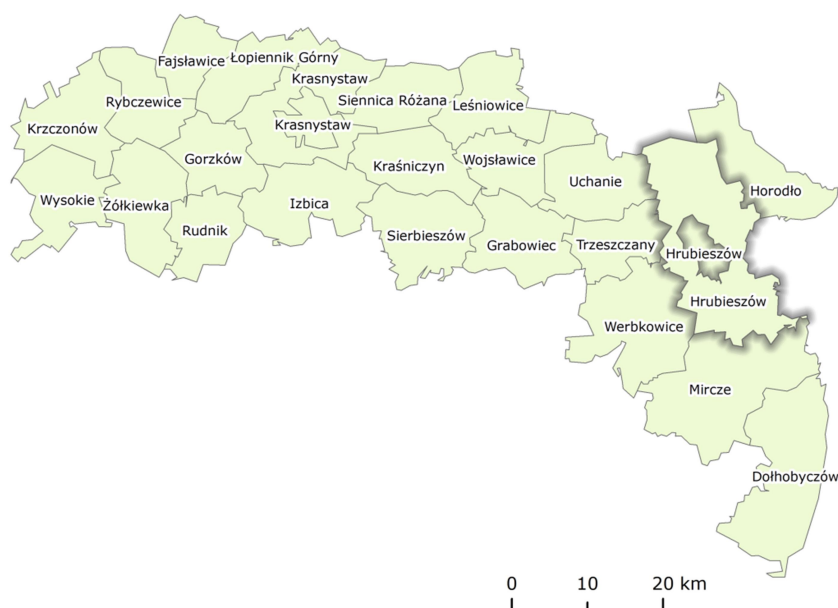
- **Poprawa dostępności mieszkańców do szybkiego Internetu** (min. 30Mb/s), głównie poprzez: (i) budowę infrastruktury ostatniej mili z wykorzystaniem istniejących węzłów dystrybucyjnych w m. Czerniczyn, Metelin, Brodzica, Obrowiec, Dziekanów, Moroczyn, Husynne, Kobło; (ii) rozbudowę infrastruktury Internetu radiowego nowej generacji (4G, 5G).
- **Rozbudowa infrastruktury związanej z rozwojem turystyki w gminie**, w tym: (i) budowa Centrum Dziedzictwa Archeologicznego i Kulturowego w Masłomęczu; (ii) zagospodarowanie terenu świetlicy w Czumowie na potrzeby turystyczne (kemping, skatepark itp.); (iii) budowa małej architektury w miejscach dziedzictwa kulturowego (np. w Gródku).
- **Rozwój infrastruktury społecznej na cele integracji społecznej mieszkańców**, w tym: (i) przebudowa budynków byłych szkół podstawowych na cele społeczne i kulturalne (np. w Moniatyczach na bibliotekę, w Kosmowie na mieszkania socjalne, w Kułakowicach Trzecich na potrzeby KGW); (ii) budowa przyszkolnej infrastruktury sportowej (np. w Moniatyczach); (iii) budowa infrastruktury związanej z funkcjonowaniem OSP (np. remiz strażackich, garaży itp.)
- Inne obszary i kierunki działań (do uzupełnienia na etapie konsultacji społecznych).

² Gmina jest słabo zgazyfikowana, dostęp do gazu sieciowego mają tylko trzy miejscowości, tj. Teptiuków, Świerszczów, Moroczyn, przez które przebiega gazociąg średniego ciśnienia.

3.2 Obszary strategicznej interwencji strategii rozwoju województwa lubelskiego

Gmina Hrubieszów w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku jest przypisana do **ŻYWIETELSKIEGO Obszaru Strategicznej Interwencji**, jako jedna z 26 gmin. W obszarze tym występuje koncentracja gospodarstw specjalizujących się w uprawie roślin o wysokich wymaganiach glebowych, tj. zbóż (pszenica), buraków cukrowych, rzepaku, chmielu, tytoniu, owoców, warzyw, ziół.

Ryc. 5. Żywietelski Obszar Strategicznej Interwencji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.

Gmina Hrubieszów jest ściśle połączona przestrzennie i funkcjonalnie z miastem Hrubieszów. Ten ośrodek lokalny pełni ważną rolę w zakresie funkcji sektora publicznego charakteryzuje się potencjałem sprzyjającym rozwojowi usług z zakresu otoczenia rolnictwa, bazy przemysłu rolno-spożywczego. Łącznie jednostki tworzą **miejski obszar strategicznej interwencji – Hrubieszowski Obszar Funkcjonalny (HOF)**. Gmina Hrubieszów stanowi strefę zewnętrzną HOF, rdzeń obszaru tworzy miasto Hrubieszów.

Ryc. 6 Hrubieszowski Obszar Funkcjonalny (HOF)

W dokumencie Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku wskazano 5 obszarów strategicznej interwencji o znaczeniu subregionalnym są to:

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.

- OSI Roztocze,
- OSI Powiśle,
- OSI Polesie,
- Podlaski OSI,
- Żywicielski OSI.

Szczegółowa charakterystyka obszarów strategicznej interwencji (OSI) Strategii rozwoju województwa została wskazana w rozdziale 2.2.8 Załącznika nr 1 do Strategii (Diagnoza rozwoju gminy w wymiarach społecznym, gospodarczym i przestrzennym) oraz w rozdziale 5 Zgodność strategii z innymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi.

4. SYSTEM REALIZACJI I FINANSOWANIE STRATEGII

4.1 Proces wdrażania Strategii wraz z wytycznymi do sporządzania dokumentów wykonawczych

Strategia Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030) stanowi opracowanie będące narzędziem stymulowania i projektowania rozwoju gminy. W dokumencie opracowane zostały cele rozwoju Gminy Hrubieszów zgodne z modelem zrównoważonego rozwoju Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku oraz kierunkami interwencji Żywicielskiego Obszaru Strategicznej Interwencji.

Wdrożenie Strategii będzie następowało poprzez realizację zidentyfikowanych przedsięwzięć oraz gminne programy i lokalną politykę. Warunkiem efektywnej realizacji Strategii jest sprawnie funkcjonujący system monitorowania i oceny, pozwalający na obserwację efektów realizacji dokumentu przez Władzę Gminy.

Jednym z elementów systemu monitoringu Strategii będzie analiza zestawu wyselekcjonowanych w tym celu wskaźników realizacji dokumentu przyporządkowanych do poszczególnych celów operacyjnych.

Monitorowanie stanu rozwoju gminy w oparciu o właściwy zestaw wskaźników umożliwi prowadzenie polityki prorozwojowej, poprzez dostosowanie działań do pojawiających się wyzwań, a jednocześnie zminimalizuje ryzyko wyboru działań nieefektywnych, których realizacja w dłuższej perspektywie czasu nie przyniesie zamierzonych dla rozwoju lokalnego Gminy rezultatów.

Instytucjonalna struktura systemu realizacji strategii

Za realizację Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030) w zakresie instytucjonalnym odpowiadać będą:

- Wójt Gminy Hrubieszów,
- Rada Gminy,
- Referaty oraz inne stanowiska/komórki/wydziały Urzędu Gminy oraz jednostki gminne,
- wykonawcy i partnerzy realizacyjni określani w Strategii.

Głównym podmiotem odpowiedzialnym za prowadzenie procesu monitorowania realizacji Strategii jest Wójt Gminy Hrubieszów.

Wójt Gminy będzie realizował swoje zadania poprzez jednostki podległe tj.:

- Komitet Sterujący wdrażaniem Strategii,
- Referaty oraz jednostki i instytucje podległe odpowiedzialne za wdrażanie poszczególnych przedsięwzięć w ramach Strategii,
- parterów i liderów lokalnych zaangażowanych w realizację Strategii.

Za wdrażanie przedmiotowej Strategii jak i innych dokumentów o charakterze strategicznym, odpowiada Wójt Gminy Hrubieszów. Jego odpowiedzialność należy rozumieć poprzez strategiczną rolę organu wykonawczego samorządu gminnego w stymulowaniu i koordynacji działań podejmowanych przez różnorodne podmioty i środowiska, jak również w mobilizowaniu oraz integrowaniu zasobów pozostających w ich dyspozycji – na rzecz realizacji celów i kierunków działań określonych w przedmiotowym dokumencie.

Komitet Sterujący wdrażaniem Strategii, pełniący nadzór merytoryczny, obejmujący konsultacje w szczególności metodologii działań monitoringowych i ewaluacyjnych, będzie odgrywał istotną rolę w monitorowaniu i ocenie realizowanych działań oraz zmianach (aktualizacjach) w zakresie realizacji Strategii.

Poszczególne referaty, stanowiska i jednostki organizacyjne gminy koordynują proces zarządzania strategicznego na poziomie poszczególnych przedsięwzięć realizowanych w ramach Strategii stanowiąc jednocześnie podmioty opiniodawczo-doradcze i zarazem zaplecze eksperckie dla Wójta Gminy Hrubieszów.

Szczególną rolę w procesie monitoringu i ewaluacji będzie pełnić REFERAT INWESTYCJI, PLANOWANIA, SPRAW LOKALOWYCH I GOSPODARCZYCH do zadań, którego będzie należało:

- koordynacja współpracy oraz ciągłe pozyskiwanie nowych partnerów do realizacji zadań zapisanych w Strategii,
- kreowanie i przyjmowanie propozycji nowych zadań od partnerów realizacyjnych i odbiorców działań Strategii,
- monitorowanie i ewaluacja procesu realizacji zadań określonych w Strategii, przygotowywanie sprawozdań, koordynacja procesu jej aktualizacji,
- poszukiwanie wraz z innymi podmiotami zaangażowanymi pozabudżetowych źródeł finansowania realizacji zadań i projektów,
- realizacja przypisanych mu zadań i projektów,
- zapewnienie działań w zakresie informacji i promocji Strategii.

Tworzony system monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów, oprócz wymienionych powyżej podmiotów, będzie opierał się na współdziałaniu w ramach sieci podmiotów współpracujących, bazując na dwukierunkowych interakcjach, obejmujących współpracę merytoryczną, raportowanie i sprawozdawczość, wymianę danych i informacji, konsultacje,

analizy, zalecenia i rekomendacje. Wśród tych podmiotów, obok instytucji zaangażowanych w system statystyki publicznej, będą znajdować się organizacje pozarządowe uczestniczące w realizacji Strategii.

Mechanizmy i instrumenty realizacji Strategii

Przedsięwzięcia i działania w ramach Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 będą realizowane w różnych okresach czasowych jako, że są wśród nich inwestycje jednorazowe jak również inwestycje długoterminowe i cykliczne.

W ramach systemu realizacji wykorzystane zostaną różne mechanizmy i instrumenty wdrażania Strategii, m.in. o charakterze:

- prawnym - uchwały Rady Gminy, zarządzenia Wójta Gminy, regulacje w postaci aktów prawa miejscowego, decyzje administracyjne itp.,
- finansowym - uchwały budżetowe Rady Gminy, wieloletnia prognoza finansowa oraz inne dokumenty finansowe, harmonogramy i analizy finansowo-ekonomiczne projektów realizowane przy wykorzystaniu funduszy zewnętrznych, różne formy współpracy finansowej z organizacjami pozarządowymi.
- planowania przestrzennego i planów/ programów wdrożeniowych - miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, procedury zapewniające udział mieszkańców w planowaniu przestrzennym, gminne strategie sektorowe/branżowe itp.
- kadrowym - praca i zaangażowanie władz samorządowych, kadry kierowniczej i pracowników referatów oraz jednostek gminnych, itp.,
- kontrolnym - kontrola zarządcza, aktualizacja ewidencji i rejestrów, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, itp.
- partycypacyjnym - działania edukacyjne, informacyjne i promocyjne, konsultacje wewnętrzne, konsultacje społeczne, strona internetowa gminy i jednostek gminnych, profile w mediach społecznościowych, media lokalne i ponadlokalne, system informacji przestrzennej gminy itp.

4.2 Ramy finansowe Strategii

Realizacja zakrojonego na tak szeroką skalę planu rozwojowego wymaga zapewnienia jego wykonalności finansowej. W tym celu analizie należy poddać zarówno możliwość pozyskania środków ze źródeł zewnętrznych, celem współfinansowania zaplanowanych inwestycji, jak i finansowej zdolności gminy do podźwignięcia realizacji Strategii.

Potencjalne źródła finansowania działań ujętych w Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021 -2027 (z perspektywą do roku 2030) to:

- środki budżetu gminy,
- środki Unii Europejskiej – fundusze europejskie dostępne m.in. w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Odbudowy, Europejskiego Funduszu Społecznego, w tym te z wykorzystaniem instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w ramach Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego, Inicjatyw Wspólnotowych oraz Wspólnej Polityki Rolnej,
- inne fundusze zewnętrzne – np. Fundusze Norweskie i Fundusze Europejskiego Obszaru Gospodarczego,
- środki budżetu państwa – przewidziane na współfinansowanie projektów lub jako niezależne źródło finansowania,
- środki budżetu samorządu województwa – na współfinansowanie projektów lub jako niezależne źródło finansowania,
- środki budżetu powiatu – na współfinansowanie projektów lub jako niezależne źródło finansowania,
- inne środki publiczne, np. fundusze celowe,
- środki prywatne, np. przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, mieszkańców.

W zakresie oceny zdolności finansowej gminy do realizacji Strategii uwzględnić należy zarówno skalę wydatków przewidzianych w Strategii, jak i historyczne dane finansowe gminy, obrazujące jej możliwości inwestycyjne.

Skala wydatków związana z realizacją Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów to 130,95 mln zł, w podziale na lata realizacji jest to kwota 21,8 mln zł rocznie.

Zdolność finansową Gminy Hrubieszów należy oszacować na podstawie dotychczas ponoszonych wydatków majątkowych oraz trendu zmian dochodów własnych gminy.

Tabela 2. Dochody własne i wydatki majątkowe na 1 mieszkańca w Gminie Hrubieszów

	Dochody własne gminy na mieszkańca (zł)	Trend zmian w stosunku do roku poprzedniego	Wydatki majątkowe na mieszkańca (zł)	Trend zmian w stosunku do roku poprzedniego
2009	630,66	-	brak danych	-
2010	584,16	-46,50	109	-
2011	761,70	177,54	313	204,00
2012	858,63	96,93	148	-165,00
2013	1 014,90	156,27	209	61,00
2014	1 207,81	192,91	531	322,00
2015	1 100,38	-107,43	108	-423,00
2016	1 183,04	82,66	208	100,00
2017	1 173,27	-9,77	248	40,00
2018	1 155,06	-18,21	586	338,00
2019	1 141,68	-13,38	192	-394,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W okresie poprzedzającym realizację Strategii Gmina Hrubieszów osiągała dochody własne w przeliczeniu na jednego mieszkańca w wysokości 1018,06 zł (średnia z 10 lat). Ich wartość ulegała wahaniom, a ostatnie lata to ujemne wartości trendu, co świadczy o spadku wysokości dochodu w porównaniu do poprzednich lat. Wahaniom ulegała również wartość wydatków inwestycyjnych na 1 mieszkańca. Średnia z 10 lat to 265,02 zł na 1 mieszkańca. Są to wartości niższe niż średnie dla powiatu hrubieszowskiego i województwa lubelskiego. Zakłada się, że w perspektywie 2027 roku rosnąć będą dochody własne gminy, co związane będzie z napływem nowych mieszkańców, wzrostem wynagrodzeń, lokalizacją na terenie gminy podmiotów gospodarczych. Przełoży się to na wzrost dochodów z tytułu podatku PIT oraz nieruchomości. Szacuje się wzrost dochodów własnych Gminy Hrubieszów do 2027 w wyniku realizacji zidentyfikowanych zamierzeń inwestycyjnych o co najmniej 60% w stosunku do wartości z 2019 roku.

Wzrost dochodów przełoży się na większe możliwości gminy w zakresie ponoszenia wydatków inwestycyjnych co oznacza, że realne jest wykonanie przedsięwzięć i działań zaplanowanych w ramach realizowanych celów Strategii. Pozyskanie środków zewnętrznych na współfinansowanie przedsięwzięć i działań szacuje się na poziomie ok. 60-70%. **W związku z powyższym kwota wydatków na wdrażanie Strategii tj. 130,95 mln zostanie w kwocie 91,66 mln zł pokryta z innych źródeł niż ze środków własnych Gminy.**

4.3 Proces monitoringu, ewaluacja i aktualizacja Strategii

Zasady przeprowadzania monitoringu

Zapewnienie właściwego poziomu monitorowania procesu wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do 2030r.) wymaga określenia założeń, zasad i uruchomienia systemu monitoringu. System monitoringu polegający na systematycznej obserwacji zmian zachodzących w ramach realizacji określonych celów strategicznych, umożliwi kontrolę postępu tych celów i weryfikację osiągniętych produktów i rezultatów. Monitoring stanowi narzędzie zarządzania umożliwiające efektywne planowanie i wydatkowanie środków finansowych, okresową ocenę i dostosowanie podejmowanych działań do zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych i zdiagnozowanych potrzeb.

Zgodnie z przyjętą definicją: monitoring to stała obserwacja ilościowych oraz jakościowych zmian pewnych wielkości, mająca na celu pozyskanie informacji na temat stopnia realizacji zamierzonych zadań i celów oraz ich ewentualną modyfikację. Służy on badaniu i ocenie sposobu dochodzenia do wyznaczonych celów, a także poziomu ich osiągnięcia.

Proces monitorowania opierać się będzie na systematycznym gromadzeniu i analizie informacji dotyczących właściwego przebiegu realizacji Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów w sposób ciągły, zarówno w aspekcie finansowym, jak i rzeczowym. Jest to istotne narzędzie w procesie realizowania polityki rozwoju gminy, umożliwia stałe obserwowanie zmian i szybkie reagowanie na zjawiska niezgodne z założonymi celami. Ponadto, pozwala na ocenę realizacji postępów w stosunku do pierwotnych planów.

Monitoringiem objęto wdrażanie Strategii, w tym badanie wskaźników realizacji celów.

Ryc. 7. Podmioty biorące udział w procesie monitorowania i ewaluacji realizacji Strategii

Źródło: Opracowanie własne

Efektywnej sprawozdawczości służyć będą podstawowe instrumenty w postaci raportów, a wdrożenie raportowania odpowiadać będzie na potrzeby głównych jego odbiorców:

- Wójta Gminy – w postaci rekomendacji,
- jednostek specjalistycznych odpowiedzialnych za poszczególne obszary realizacji Strategii – w formie informacji i danych statystycznych
- mieszkańców – w formie raportów informacyjno-promocyjnych.

Podstawowe narzędzie procesu monitoringu stanowi **Raport z realizacji Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów**, który będzie przygotowywany w cyklu corocznym. Jednostką odpowiedzialną za przygotowanie raportu będzie Referat inwestycji, planowania, spraw lokalowych i gospodarczych. Dokument ten będzie powstawał w oparciu o dane pochodzące ze statystyki ogólnej (GUS, BDL) oraz

informacji od podmiotów bezpośrednio odpowiedzialnych za wdrażanie przedsięwzięć/działań w ramach Strategii.

Sporządzany corocznie Raport monitoringowy będzie zawierać pełne sprawozdanie z realizacji Strategii w oparciu o wskaźniki monitoringowe, których wartość będzie wskazywać na stan realizacji dokumentu i stanowić podstawę do podejmowania ewentualnych działań korygujących. Raport stanowić będzie również podstawę do wszelkich prac związanych z aktualizacją Strategii, w tym także przedłużających okres jej obowiązywania na kolejne lata.

Ryc. 8. Schemat systemu monitoringu strategii rozwoju

Źródło: opracowanie własne

Efektywne monitorowanie procesu wdrażania Strategii zapewni właściwy dobór wskaźników, mierzalnych i dostępnych w statystyce publicznej i wewnętrznych źródłach danych gminy.

Wskaźniki definiowane są jako mierzalne mierniki osiągniętego efektu w realizacji wyznaczonego celu. Wskaźnik powinien składać się z nazwy identyfikującej jego zakres, wartości oraz jednostki miary. Wyróżniamy:

wskaźniki produktu – bezpośrednio wytwory materialne i usługi, które są otrzymywane lub wytwarzane w trakcie realizacji przedsięwzięcia/działania przy wykorzystaniu zaangażowanych zasobów (głównie finansowych) mierzonych wskaźnikami wkładu.

wskaźniki rezultatu – bezpośrednio i natychmiastowe efekty przedsięwzięć/działań, zmiany, jakie nastąpiły w wyniku ich wdrożenia.

Tabela 3. Wskaźniki monitoringowe Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030)

Cel	Cel operacyjny, do którego przypisano wiązki działań objętych monitoringiem	Podmioty odpowiedzialne za wdrażanie wiązki działań i przekazywania informacji monitoringowych	Nazwa wskaźnika produktu/rezultatu	Kierunek zmian do 2027 roku	Źródło danych
Cel strategiczny 1. GMINA ATRAKCYJNA DO ŻYCIA I PRACY	Cel operacyjny 1.1 Poprawa dostępności komunikacyjnej i poziomu bezpieczeństwa drogowego w gminie	Gmina Hrubieszów	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (osoby)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Odpady zebrane w ciągu roku (t)		GUS BDL
	Cel operacyjny 1.2 Poprawa dostępu mieszkańców do infrastruktury i usług społecznych i mieszkaniowych	Gmina Hrubieszów	Ścieki komunalne oczyszczane na 100 km (dam ³)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Korzystający z instalacji w % ogółu ludności – kanalizacja (%)		GUS BDL
	Cel operacyjny 1.3 Zapewnienie dostępności wysokiej jakości usług zdrowotnych i opieki społecznej	Gmina Hrubieszów	Korzystający z instalacji w % ogółu ludności – gaz (%)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Powierzchnia gruntów leśnych (ha)		GUS BDL
	Cel operacyjny 1.4 Rozwój infrastruktury komunalnej związanej z energetyką, odpadami i gospodarką wodno-ściekową	Gmina Hrubieszów	Wydatki majątkowe inwestycyjne powiatu w ramach Działu 600 – Transport i łączność (mln zł)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Dochody na 1 mieszkańca (zł)		GUS BDL
	Cel operacyjny 1.5. Bezpieczeństwo publiczne w gminie (w tym klęski związane ze zmianą klimatu)	Gmina Hrubieszów	Wydatki na 1 mieszkańca (zł)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców (osoby)		GUS BDL

		Gmina Hrubieszów	Saldo migracji na 1000 mieszkańców		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Porady lekarskie ogółem (szt.)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Przychodnie na 10 tys. ludności (szt.)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności (osoby)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Liczba dróg remontowanych, modernizowanych lub budowanych		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Liczba mieszkań z zasobu gminnego objętych działaniami dostosowawczymi		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Liczba szkół objętych wsparciem		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Liczba podmiotów świadczących usługi społeczne i zdrowotne poprawiających standardy świadczenia usług		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Liczba wymienionych źródeł ciepła		Dane własne Gminy Hrubieszów
		Gmina Hrubieszów	Liczba zamontowanych instalacji OZE		Dane własne Gminy Hrubieszów
		Gmina Hrubieszów	Liczba miejscowości w których dokonano inwestycji z zakresu infrastruktury komunalnej		Dane własne Gminy Hrubieszów
		Gmina Hrubieszów	Liczba miejscowości w których dokonano inwestycji z zakresu bezpieczeństwa i przeciwdziałania klęskom żywiołowym		Dane własne Gminy Hrubieszów

Cel strategiczny 2. GMINA Z DOBRZE FUNKCJONUJĄCA LOKALNĄ GOSPODARKĄ	<p>Cel operacyjny 2.1 Rozwój nowoczesnego rolnictwa i branż powiązanych</p> <p>Cel operacyjny 2.2 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości pozarolniczej</p> <p>Cel operacyjny 2.3 Zwiększenie dostępności terenów pod działalność gospodarczą</p> <p>Cel operacyjny 2.4. Rozwój zintegrowanego produktu turystycznego Ziemi Hrubieszowskiej</p> <p>Cel operacyjny 2.5. Rozwój infrastruktury turystycznej i kulturowej gminy</p>	Gmina Hrubieszów	Wskaźnik przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych na 10000 mieszkańców)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Podmioty gospodarcze w sekcjach J-N na 1000 mieszkańców (podmioty)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności (podmioty)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności (podmioty)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności (osoby)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON (podmioty)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora przetwórstwa rolno-spożywczego w ogólnej liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem (podmioty)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Stopień wykorzystania miejsc noclegowych ogółem wg powiatów (%)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Liczba przedsiębiorców rozpoczynających działalność gospodarczą		Dane własne Gminy Hrubieszów
		Gmina Hrubieszów	Liczba przedsiębiorców korzystających z nowej oferty inwestycyjnej gminy		Dane własne Gminy Hrubieszów
Gmina Hrubieszów	Liczba utworzonych zintegrowanych produktów turystycznych		Dane własne Gminy		

					Hrubieszów
		Gmina Hrubieszów	Liczba szlaków i ścieżek turystycznych utworzonych lub zmodernizowanych		Dane własne Gminy Hrubieszów
Cel strategiczny 3. GMINA ZINTEGROWANA I AKTYWNA SPOŁECZNIE	<p>Cel operacyjny 3.1 Zwiększenie integracji społecznej mieszkańców i ograniczenie zjawisk wykluczenia społecznego</p> <p>Cel operacyjny 3.2. Aktywizacja ekonomiczna i społeczna mieszkańców gminy</p> <p>Cel operacyjny 3.3 Podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej gminy</p> <p>Cel operacyjny 3.4 Promowanie zasad ekologii i przeciwdziałanie zmianom klimatu</p>	Gmina Hrubieszów	Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców (podmioty)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Stopa bezrobocia rejestrowanego		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Pracujący na 1000 ludności (osoby)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców (podmioty)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (osoby)		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Liczba podmiotów ekonomii społecznej korzystających ze wsparcia gminy		Dane własne Gminy Hrubieszów
		Gmina Hrubieszów	Liczba organizacji pozarządowych korzystających ze wsparcia gminy		Dane własne Gminy Hrubieszów
		Gmina Hrubieszów	Liczba wydarzeń organizowanych w ciągu roku		Dane własne Gminy Hrubieszów
		Gmina Hrubieszów	Liczba kampanii edukacji ekologicznej		Dane własne Gminy Hrubieszów
Cel strategiczny 4. GMINA	Cel operacyjny 4.1 Rozwój instytucjonalny gminy i	Gmina Hrubieszów	Gęstość zaludnienia (ludność na 1 km ²)		GUS BDL

DOBRZE ZARZĄDZANA I PROMOWANA	współpracy ponadlokalnej w ramach Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego	Gmina Hrubieszów	Powierzchnia obszarów gminy objętych miejscowymi planami miejscowymi (ha)		GUS BDL
	Cel operacyjny 4.2 Cyfryzacja zasobów i procesów obsługi mieszkańców gminy	Gmina Hrubieszów	Środki gmin z UE na finansowanie programów i projektów w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł)		GUS BDL
	Cel operacyjny 4.3. Promocja gminy oraz jej współpraca ponadlokalna (Hrubieszowski Obszar Funkcjonalny)	Gmina Hrubieszów	Liczba zaktualizowanych dokumentów planistycznych		GUS BDL
	Cel operacyjny 4.4. Poprawa skuteczności zintegrowanego planowania strategicznego w gminie (w tym przestrzennego)	Gmina Hrubieszów	Przyjęty Gminny Program Rewitalizacji		GUS BDL
		Gmina Hrubieszów	Liczba nawiązanych partnerstw samorządowych i międzysektorowych		GUS BDL

Źródło: Opracowanie własne

Zasady, tryb i metody przeprowadzenia ewaluacji

Ewaluacja to obiektywna ocena działań na wszystkich etapach prac nad Strategią Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do 2030r.), dostarczająca rzetelnych i przydatnych informacji, pozwalająca wykorzystać zdobytą w ten sposób wiedzę w procesie decyzyjnym. Ewaluacja Strategii umożliwi oszacowanie oddziaływania jej realizacji na rozwój społeczno-gospodarczy gminy, a także wpływ wydatkowanych środków własnych gminy i środków zewnętrznych na osiąganie zakładanych celów i rezultatów.

Wyniki badań ewaluacyjnych zostaną wykorzystane do jak najlepszego dopasowania realizowanych projektów/inwestycji do rzeczywistych potrzeb społeczności lokalnej oraz najbardziej efektywnego wydatkowania środków publicznych. Ocena ewaluacyjna pozwala na udzielenie odpowiedzi na pytanie o celowość, trafność, skuteczność i wartość dodaną interwencji planowanych, realizowanych, jak i zakończonych (w zależności od rodzaju prowadzonej ewaluacji).

Celem badania ewaluacyjnego jest ocena wpływu działalności Władz Gminy Hrubieszów i realizacji Strategii na funkcjonowanie i rozwój społeczności lokalnej.

Do prowadzenia okresowych badań ewaluacyjnych Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do 2030r.) będą wykorzystywane różne rodzaje ewaluacji, klasyfikowane według kryterium czasu przeprowadzenia oceny:

- **ewaluacja ex-ante** (tzw. ocena przed realizacją) - ocena ex-ante dostarcza danych do przygotowania (aktualizacji) Strategii, dzięki wykorzystaniu doświadczeń z wcześniejszych wdrożeń dokumentów strategicznych. Jest prowadzona równoległe do prac na Strategię, formułując rekomendacje do poszczególnych, kluczowych elementów dokumentu. Tak przeprowadzona ocena zawiera m.in. analizę wpływu dotychczasowych interwencji związanych z rozwojem gminy oraz analizę problemów występujących na jego obszarze, analizę zgłaszanych przez interesariuszy rekomendacji i zaleceń co do założeń dokumentu.
- **ewaluacja mid-term** (ocena dokonywana w połowie okresu realizacji Strategii) – badanie ewaluacyjne mid-term zostanie przeprowadzone nie później niż w ciągu roku następującego po zakończeniu połowy okresu realizacji Strategii. Zakres badania obejmuje analizę m.in.: efektywności wykorzystania zaangażowanych środków, skuteczności w zakresie osiągania założonych celów, oddziaływania na rozwój społeczno-gospodarczy gminy;
- **ewaluacja ex-post** (ocena na zakończenie obowiązywania Strategii) - ocena ex-post będzie służyła do określenia długotrwałych efektów wdrożenia Strategii, w tym relacji wielkości zaangażowanych środków do skuteczności i efektywności podejmowanych działań. Z ewaluacji końcowej

wynikać powinny wskazania odnośnie dalszych kierunków polityki w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu oraz wpływu oddziaływań egzogennych i endogennych na jego rozwój;

- **ewaluacja on-going** (bieżąca ocena Strategii) – za wyjątkiem wyżej wymienionych form ewaluacji Władze Gminy w tym Rada Gminy może inicjować bieżącą ocenę Strategii, a jej celem będzie określenie efektywności stosowanych instrumentów i całego systemu wdrażania.

Gmina Hrubieszów jako realizator Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do 2030r.) jest odpowiedzialna za realizację planu ewaluacji. Do przeprowadzenia oceny własnej Strategii zobowiązany jest Wójt Gminy, zlecając jej wykonanie jednostce Urzędu Gminy lub niezależnym ewaluatorom zewnętrznym.

Tabela 4. Plan ewaluacji

Rodzaj ewaluacji	Rok przeprowadzenia badania ewaluacyjnego i opracowania raportu								
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Ewaluacja ex-ante	X								
Ewaluacja mid-term						X			
Ewaluacja ex-post									X
Ewaluacja on-going		X	X	X	X	X	X	X	X

Zródło: opracowanie własne

Pomiar (ocena) w procesie ewaluacji dokonywany jest w oparciu o pytania badawcze przypisane do odpowiednich kryteriów ewaluacyjnych.

Ryc. 9 Rodzaje kryteriów ewaluacyjnych w odniesieniu do rodzaju ewaluacji

Źródło: opracowanie własne

Zgodnie z powyższą ryciną liczba kryteriów ewaluacyjnych uzależniona jest od rodzaju ewaluacji. Poniżej przedstawiony został zestaw podstawowych pytań badawczych w odniesieniu do kryteriów i rodzaju ewaluacji.

Tabela 5. Zestawienie przykładowych pytań badawczych odpowiadających danym kryteriom i rodzajom ewaluacji

KRYTERIA	OPIS I PRZYKŁADOWE PYTANIA	RODZAJ EWALUACJI			
		EX-ANTE	MID-TERM	ON-GOING	EX-POST
TRAFNOŚĆ	Dotyczy m.in. sposobu dostosowania celów do potrzeb społeczności lokalnej / W jakim stopniu realizacja celów Strategii zaspokoi potrzeby jego odbiorców?	X	X	X	X
SKUTECZNOŚĆ	Dotyczy stopnia osiągnięcia założonych celów i rezultatów / Czy Strategia jest realizowana zgodnie z założeniami? Jakie zmiany zaszły w stosunku do okresu przed rozpoczęciem realizacji?	X	X	X	X
EFEKTYWNOŚĆ	Dotyczy stosunku zaplanowanych/poniesionych nakładów do osiągniętych efektów / W jaki sposób wykorzystano pozyskane środki finansowe? Czy działania są realizowane w sposób optymalny?	X	X	X	X
UŻYTECZNOŚĆ	Dotyczy określenia stopnia przydatności realizowanych działań / W jakim stopniu realizowane działania są przydatne dla ich odbiorców?	X	X		X
ODDZIAŁYWANIE	Dotyczy wpływu podjętych działań wykraczający poza bezpośrednich beneficjentów wsparcia / W jakim stopniu Strategia przyczyniła się do rozwiązania problemów społeczności lokalnej? Jak realizacja Strategii wpływa na zmianę otoczenia beneficjentów końcowych?				X
TRWAŁOŚĆ	Dotyczy stopnia utrzymania się w czasie osiągniętych rezultatów i efektów / Czy osiągnięte efekty utrzymały się po zakończeniu realizacji Strategii? Jakie czynniki miały na to wpływ?				X

Źródło: opracowanie własne

Katalog kryteriów ewaluacyjnych nie jest zamknięty, możliwe jest wykorzystanie innych m.in.: jakość podjętych działań w ramach Strategii, sprawiedliwość,

komplementarność z innymi dokumentami strategicznymi/planistycznymi czy satysfakcja odbiorców inwestycji.

Po zakończeniu procesu ewaluacji przygotowywany jest raport końcowy.

Zasady i tryb aktualizacji Strategii

Celem procedury aktualizacji jest sformalizowanie procesu dokonywania zmian w Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030) w sposób zapewniający szeroki udział społeczności lokalnej i podmiotów uczestniczących w jej wdrażaniu.

Proces aktualizacji jest nierozzerwalnie związany z systemem monitoringu i ewaluacji oraz partycypacją społeczną.

Za proces aktualizacji Strategii odpowiada Wójt Gminy przy wsparciu jednostek Urzędu Gminy. Zakłada się, że aktualizacja Strategii będzie dokonywana nie częściej niż raz do roku, przy czym dopuszcza się możliwość dokonania dodatkowych korekt dokumentu w sytuacjach nadzwyczajnych. Potrzeba aktualizacji dokumentu może wynikać z:

- zmiany przepisów prawnych;
- zmiany sytuacji społeczno-gospodarczej gminy mającej wpływ na cele Strategii;
- zaplanowanych działań korygujących zidentyfikowanych w ramach procesu monitoringu;
- wniosków i rekomendacji przedstawionych w raporcie końcowym z badań ewaluacyjnych;
- zmian zgłoszonych przez mieszkańców i innych interesariuszy Strategii.

Ryc. 10 Schemat powiązania głównych procesów w ramach realizacji Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030)

Źródło: opracowanie własne

Projekt zmian Strategii wraz z uzasadnieniami zostaje przekazany do konsultacji społecznych (trwających min. 7 dni, są to konsultacje za pośrednictwem strony internetowej oraz spotkanie konsultacyjne). Po uwzględnieniu uwag zgłoszonych podczas konsultacji projekt Strategii podlega zatwierdzeniu przez Wójta Gminy oraz zostaje zaprezentowany na sesji Rady Gminy. Akceptacja Rady Gminy skutkuje przyjęciem do realizacji zmienionego dokumentu.

4.4 Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Poniższe wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych obejmują zarówno obowiązkowe i fakultatywne plany, programy i inne opracowania Gminy. Wytyczne określają stopień zgodności istniejących dokumentów z przedmiotową strategią, jak również dokonują oceny aktualność obowiązujących dokumentów w kontekście zapisów strategii.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Hrubieszów

Podstawa prawna: *Dokument przyjęty Uchwałą Nr XXII/181/2001 Rady Gminy Hrubieszów w dniu 30.04.2001 r., który następnie ulegał zmianom w roku 2008, 2012, 2013 oraz 2016. Ostatnia aktualizacja studium została przyjęta uchwałą nr XXIX/162/2017 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 26 maja 2017 r.). W ramach tej ostatniej zmiany wprowadzono teren pod lokalizację ładowiska i zabudowy zagrodowej w m. Metelin.*

Rekomendacje / wnioski: *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Hrubieszów jest zgodne z modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, określonym w strategii. Ewentualnej aktualizacji Studium wymagają uwarunkowania regionalne, opis środowiska przyrodniczego i środowiska kulturowego, które uległy zmianie od 2001 roku. Ponadto aktualizacja w Studium w przyszłości powinna opierać się o zmiany oparte na nowo zidentyfikowanych terenach służących działaniom prowadzącym do zwiększenia i wykorzystania potencjału gospodarczego i rekreacyjnego gminy.*

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Hrubieszów

Podstawa prawna: *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Hrubieszów został przyjęty uchwałą Nr XII/84/2004 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 29 maja 2004 roku, następnie ulegał aktualizacji w zależności od potrzeb społecznych. Ostatnia zmiana MPZP Gminy Hrubieszów miała miejsce w 2020 roku i dokonała się uchwałą nr XVI/115/2020 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 17 lutego 2020 w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Hrubieszów dotyczących lokalizacji usług turystyki w miejscowości Czumów, lokalizacji zabudowy usługowej w miejscowości Stefankowice oraz lokalizacji zabudowy usługowo-przemysłowej w miejscowości Teptiuków.*

Rekomendacje / wnioski: *Ewentualna aktualizacja obowiązującego planu dotyczy ewentualnych konsekwencji aktualizacji studium i/lub na nowo zidentyfikowanych terenach służących działaniom prowadzącym do zwiększenia i wykorzystania potencjału gospodarczego i rekreacyjnego gminy oraz rozbudowy jej infrastruktury. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Hrubieszów jest zgodny z modelem struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy, określonym w strategii.*

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Hrubieszów na lata 2021-2024 z perspektywą do roku 2028

Podstawa prawna: *Program przyjęty uchwałą nr XXVII/188/2021 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 29 stycznia 2021 roku w sprawie przyjęcia „Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Hrubieszów na lata 2021-2024 z perspektywą do roku 2028”.*

Rekomendacje / wnioski: *Program aktualny, założenia programu uwzględniono w dokumencie Strategii.*

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2020-2023

Podstawa prawna: *Program przyjęty uchwałą nr XXIV/172/2020 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 11 grudnia 2020 roku w sprawie uchwalenia Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2020-2023.*

Rekomendacje / wnioski: *Program aktualny, założenia programu uwzględniono w dokumencie Strategii.*

Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Hrubieszów na lata 2021- 2025

Podstawa prawna: *Przyjęty uchwałą nr XXX/218/2021 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 24 maja 2021 r. w sprawie uchwalenia Wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Hrubieszów na lata 2021- 2025.*

Rekomendacje / wnioski: *Program aktualny, założenia programu uwzględniono w dokumencie Strategii.*

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Hrubieszów na lata 2018– 2021

Podstawa prawna: *Uchwała Nr II/8/2018 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 12 grudnia 2018r. w sprawie: przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Hrubieszów na lata 2018 – 2021.*

Rekomendacje / wnioski: *Program wymaga aktualizacji i dostosowania do obowiązujących przepisów prawa. Aktualizacja dokumentu umożliwi zapewnienie spójności ze strategią i uszczegółowienie zapisanych w niej założeń w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami oraz zarządzania dziedzictwem.*

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Hrubieszów na lata 2020-2025

Podstawa prawna: *dokument przyjęty uchwałą nr XXIV/174/2020 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 11 grudnia 2020 roku w sprawie uchwalenia Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Hrubieszów na lata 2020-2025.*

Rekomendacje / wnioski: *Program aktualny, założenia programu uwzględniono w dokumencie Strategii.*

Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Hrubieszów

Podstawa prawna: *uchwała nr X/79/2019 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 25 września 2019 roku w sprawie uchwalenia Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Hrubieszów.*

Rekomendacje / wnioski: *Plan aktualny, założenia planu uwzględniono w dokumencie Strategii.*

Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest dla Gminy Hrubieszów na lata 2011-2032

Podstawa prawna: *uchwała nr VII/32/2011 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 15 kwietnia 2011 roku w sprawie przyjęcia Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest dla Gminy Hrubieszów na lata 2011-2032.*

Rekomendacje / wnioski: *Program aktualny, założenia programu uwzględniono w dokumencie Strategii.*

Roczny Program Współpracy Gminy Hrubieszów z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Podstawa prawna: *uchwała nr XXIV/169/2020 Rady Gminy Hrubieszów z dnia 11 grudnia 2020 roku w sprawie uchwalenia Rocznego Programu Współpracy Gminy Hrubieszów z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.*

Rekomendacje / wnioski: *Program przyjmowany corocznie. Rekomenduje się opracowanie programu wieloletniej współpracy z organizacjami pozarządowymi.*

5. ZGODNOŚĆ STRATEGII Z INNYMI DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI I PLANISTYCZNYMI

Strategia Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030) została przygotowana z uwzględnieniem założeń strategicznych polityki państwa i regionu, a także uwarunkowań członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Strategia Rozwoju Gminy Hrubieszów pełni zasadnicze funkcje:

- prezentuje kierunki rozwoju gminy, jego społeczeństwa i gospodarki, a także jest istotnym materiałem informacyjnym w komunikacji z interesariuszami wewnętrznymi i zewnętrznymi;
- jako perspektywiczny plan działania stanowi podstawę lepszego zarządzania przez administrację samorządową - sformułowanie misji, wizji i celów strategicznych daje możliwość ustalenia kierunków działań;
- stanowi podstawę do zarządzania określonymi zasobami materialnymi i finansowymi, co daje szansę na trafne wydatkowanie środków własnych, a także ubieganie się o środki krajowe oraz pomocowe Unii Europejskiej i międzynarodowych instytucji finansowych.

5.1 Zgodność z dokumentami wyższego rzędu

Wyznaczona wizja rozwoju Gminy Hrubieszów (która zostanie osiągnięta w wyniku realizacji celów i kierunków interwencji) jest spójna z głównymi celami dokumentów, zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym.

	1 GMINA ATRAKCYJNA DO ŻYCIA I PRACY	2 GMINA Z DOBRZE FUNKCJONUJĄCĄ LOKALNĄ GOSPODARKĄ	3 GMINA ZINTEGROWANA I AKTYWNA SPOŁECZNIE	4. GMINA DOBRZE ZARZĄDZANA I PROMOWANA
Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do roku 2030)				
I Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną.		X		
II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony.			X	
III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu				X
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030				
Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym	X			

Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych		X		
Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie				X
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030				
Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności				X
Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów	X			
Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej	X			
Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski	X	X		
Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa	X			
Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego				X
Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju				
Obszar konkurencyjności i innowacyjności gospodarki(modernizacji)		X		
<i>Nastawiony na zbudowanie nowych przewag konkurencyjnych Polski</i>				

<p><i>opartych o wzrost KI (wzrost kapitału ludzkiego, społecznego, relacyjnego, strukturalnego) i wykorzystanie impetu cyfrowego, co daje w efekcie większą konkurencyjność</i></p>				
<p>Obszar równoważenia potencjału rozwojowego regionów (dyfuzji)</p> <p><i>Zgodnie z zasadami rozbudzania potencjału rozwojowego odpowiednich obszarów mechanizmami dyfuzji i absorpcji oraz polityką spójności społecznej, co daje w efekcie zwiększenie potencjału konkurencyjności Polski</i></p>			X	
<p>Obszar efektywności i sprawności państwa (efektywności)</p> <p><i>Usprawniający funkcje przyjaznego i pomocnego państwa (nie nadodpowiedzialnego) działającego efektywnie w kluczowych obszarach interwencji</i></p>				X

5.2 Zgodność ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku i wyznaczonymi obszarami strategicznej interwencji

Gmina Hrubieszów wskazana jest jako JST na obszarze ŻYWICIELSKIEGO Obszaru Strategicznej Interwencji, jako jedna z 26 gmin. Żywicielski Obszar funkcjonalny obejmuje tereny Wyżyny Lubelskiej i Wyżyny Wołyńskiej charakteryzujące się dużą koncentracją gleb o najwyższej przydatności dla produkcji żywności oraz szczególnie przydatnych dla rozwoju rolnictwa towarowego.

W obszarze tym występuje koncentracja gospodarstw specjalizujących się w uprawie roślin o wysokich wymaganiach glebowych, tj. zbóż (pszenica), buraków cukrowych, rzepaku, chmielu, tytoniu, owoców, warzyw, ziół.

Gmina Hrubieszów jest ściśle połączona przestrzennie i funkcjonalnie z miastem Hrubieszów. Ten ośrodek lokalny pełni ważną rolę w zakresie funkcji sektora publicznego charakteryzuje się potencjałem sprzyjającym rozwojowi usług z zakresu otoczenia rolnictwa, bazy przemysłu rolno-spożywczego. Łącznie jednostki tworzą miejski obszarze strategicznej interwencji – Hrubieszowski Obszar Funkcjonalny (HOF). Gmina Hrubieszów stanowi strefę zewnętrzną HOF, rdzeń obszaru tworzy miasto Hrubieszów. Kierunki rozwoju Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego zostały przedstawione w dokumencie „Strategia rozwoju ponadlokalnego Hrubieszowskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2030”.

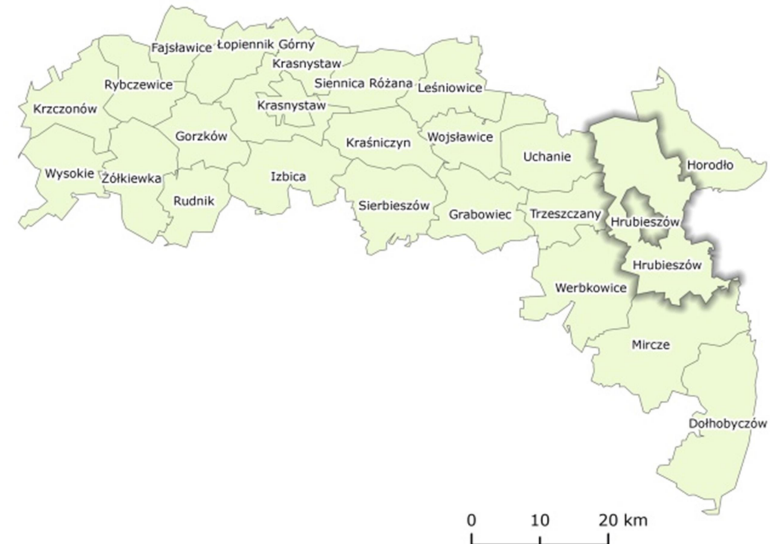
Ryc. 11. Subregionalne Obszary Strategicznej Interwencji

Obszary Strategicznej Interwencji

- OSI Roztocze
- OSI Polesie
- OSI Powiśle
- OSI Podlaski
- OSI Żywicielski
- Lubelski Obszar Metropolitalny

Żywicielski Obszar Strategicznej Interwencji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

Przedmiotem zainteresowania polityki regionalnej w odniesieniu do ŻYWICIELSKIEGO obszaru funkcjonalnego będą działania zmierzające do:

1.1 Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych:

- Poprawa warunków wodnych, w tym retencjonowanie, melioracje i nawodnienia, ochrona i lepsze wykorzystanie wód;
- Ochrona gleb, w tym racjonalizacja stosowania chemicznych nawozów oraz środków ochrony roślin oraz stosowanie agrotechniki przeciwerozyjnej i zadrzewień śródpolnych;
- Rozwój lokalnych specjalizacji rolnych m.in. w oparciu o odtworzenie historycznie ukształtowanych lub wykorzystanie nowych, niszowych kierunków produkcji;
- Poprawa struktury wielkościowej i organizacyjnej gospodarstw rolnych;
- Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych;

1.2 Rozwój przedsiębiorczości wykorzystującej surowce rolne:

- Rozwój podmiotów przetwórstwa rolno-spożywczego;
- Rozwój infrastruktury i obiektów przechowalniczych;
- Tworzenie warunków oraz działania na rzecz lokalizacji na terenie województwa lubelskiego siedziby oraz podmiotów Krajowej Grupy Spożywczej;

2.1 Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej:

- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem szkieletowego układu dróg ekspresowych (S19, S17 i S12) oraz planowanej autostrady A2, w tym budowa obwodnic miast;
- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych połączeń kolejowych z uwzględnieniem Programu Kolejowego CPK Centralny Port Komunikacyjny;

2.4 Ochrona walorów środowiska:

- Ochrona wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności;

3.4 Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu:

- Kreowanie, rozwijanie oferty i infrastruktury ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce;
- Rozwijanie produktów i oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (np. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia

- związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe);
- Organizacja punktów usług i obsługi turystycznej dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa);
 - Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.);
 - Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych;
 - Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych;

4.4 Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej:

- Wspieranie działań i współpraca z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych, w tym w zakresie infrastruktury granicznej (budowa i rozbudowa przejść granicznych oraz dostosowanie ich do obsługi ruchu turystycznego) oraz poprawiającej dostępność do przejść granicznych (drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, infrastruktura turystyczna).

Wskazane powyżej kierunki interwencji znalazły odzwierciedlenie w celach i kierunkach rozwoju Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030).

Poniżej przedstawiano zależność między celami Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030) a celami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.

Cele strategiczne SRWL 2030	1 GMINA ATRAKCYJNA DO ŻYCIA I PRACY	2 GMINA Z DOBRZE FUNKCJONUJĄCĄ LOKALNĄ GOSPODARKĄ	3 GMINA ZINTEGROWANA I AKTYWNA SPOŁECZNIE	4. GMINA DOBRZE ZARZĄDZANA I PROMOWANA
SEKTOR ROLNO-SPOŻYWCZY Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych		X		
PRZESTRZEŃ Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych	X			X
GOSPODARKA Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu		X		
SPOŁECZEŃSTWO Wzmacnianie kapitału społecznego	X		X	

5.3 Zgodność z dokumentami Gminy Hrubieszów

Program ochrony środowiska dla Gminy Hrubieszów na lata 2021-2024 z perspektywą do roku 2028:

Cele programu	1 GMINA ATRAKCYJNA DO ŻYCIA I PRACY	2 GMINA Z DOBRZE FUNKCJONUJĄCĄ LOKALNĄ GOSPODARKĄ	3 GMINA ZINTEGROWANA I AKTYWNA SPOŁECZNIE	4. GMINA DOBRZE ZARZĄDZANA I PROMOWANA
Poprawa jakości powietrza atmosferycznego	X		X	
Poprawa klimatu akustycznego	X			
Zachowanie poziomów pól elektromagnetycznych poniżej dopuszczalnych norm	X			
Dobry stan wód powierzchniowych i podziemnych	X			
Prowadzenie racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej	X			
Ochrona zasobów złóż kopalin	X			
Ochrona przed degradacją gleb	X			
Budowa systemu gospodarki odpadami zgodnego z wymaganiami KPGO 2022	X			
Zachowanie walorów i zasobów przyrodniczych	X			
Ochrona przed poważnymi awariami i zagrożeniami naturalnymi	X			

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2020-2023:

Cele Programu	1 GMINA ATRAKCYJNA DO ŻYCIA I PRACY	2 GMINA Z DOBRZE FUNKCJONUJĄCĄ LOKALNĄ GOSPODARKĄ	3 GMINA ZINTEGROWANA I AKTYWNA SPOŁECZNIE	4. GMINA DOBRZE ZARZĄDZANA I PROMOWANA
I Spójna polityka społeczna	X		X	
1.Zwiększenie wykorzystania środków i zasobów na cele społeczne	X		X	
2.Budowanie szerokiego partnerstwa oraz kapitału społecznego.			X	
II Ukształtowanie skutecznego systemu opieki nad rodziną	X		X	
1.Skuteczny system opieki nad rodziną i dzieckiem	X		X	
2.Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	X		X	
3.Koordinacja, wspieranie i promowanie działań w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów związanych z uzależnieniami.	X		X	
III Wzmacnianie instytucji rodziny	X		X	
1.Poprawa kompetencji i umiejętności wychowawczych rodziców.	X		X	
2.Wzmacnianie systemu opieki nad dzieckiem przebywającym poza rodziną naturalną.			X	

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Hrubieszów na lata 2020-2025:

Cele Strategii	1 GMINA ATRAKCYJNA DO ŻYCIA I PRACY	2 GMINA Z DOBRZE FUNKCJONUJĄCĄ LOKALNĄ GOSPODARKĄ	3 GMINA ZINTEGROWANA I AKTYWNA SPOŁECZNIE	4. GMINA DOBRZE ZARZĄDZANA I PROMOWANA
1: Integracja z lokalną społecznością osób zagrożonych marginalizacją społeczną.	X	X	X	X
2: Redukowanie bezrobocia i wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia	X		X	
3: Partnerska współpraca międzysektorowa w celu zapobiegania i niwelowania problemów społecznych oraz rozwój świadomości mieszkańców	X		X	
4. Budowa zintegrowanego systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień dla młodzieży, rodzin i innych wymagających interwencji grup.	X		X	

6. SPIS RYCIN, TABEL, WYKRESÓW I FOTOGRAFII

Spis rycin:

Ryc. 1. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego w modelu funkcjonalno-przestrzennym	76
Ryc. 2. <i>Układ osadniczy wraz trendami demograficznymi na poziomie sołectw</i> .	80
Ryc. 3. Układ jednostek osadniczych wraz z otaczającymi je gruntami rolnymi.	82
Ryc. 4. <i>Model funkcjonalno-przestrzenny gminy wynikający z obowiązujących dokumentów planistycznych</i>	85
Ryc. 5. Żywicielski Obszar Strategicznej Interwencji	90
Ryc. 6 Hrubieszowski Obszar Funkcjonalny (HOF).....	91
Ryc. 7. Podmioty biorące udział w procesie monitorowania i ewaluacji realizacji Strategii.....	98
Ryc. 8. Schemat systemu monitoringu strategii rozwoju.....	99
Ryc. 9 Rodzaje kryteriów ewaluacyjnych w odniesieniu do rodzaju ewaluacji...108	
Ryc. 10 Schemat powiązania głównych procesów w ramach realizacji Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030)111	
Ryc. 11. Subregionalne Obszary Strategicznej Interwencji.....	119

Spis tabel:

Tabela 1. Struktura osadnicza Gminy Hrubieszów.....	77
Tabela 2. Dochody własne i wydatki majątkowe na 1 mieszkańca w Gminie Hrubieszów.....	96
Tabela 3. Wskaźniki monitoringowe Strategii Rozwoju Gminy Hrubieszów na lata 2021-2027 (z perspektywą do roku 2030).....	101
Tabela 4. Plan ewaluacji	107
Tabela 5. Zestawienie przykładowych pytań badawczych odpowiadających danym kryteriom i rodzajom ewaluacji	109

Spis wykresów:

Wykres 1. Liczba ludności w Gminy Hrubieszów w latach 2009-2019	8
Wykres 2. Ludność według płci i wieku w Gminie Hrubieszów w 2019 roku	9
Wykres 3. Prognoza liczby ludności Gminy Hrubieszów do roku 2030.....	10
Wykres 4. Liczba rodzin którym przyznano pomoc społeczną w podziale na powody jej przyznawania w latach 2016-2020	11
Wykres 5. Wskaźnik syntetyczny: Sytuacja demograficzna w Gminie Hrubieszów i grupy porównawczej	14

Wykres 6. Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanej do rejestru REGON	16
Wykres 7. Wskaźnik syntetyczny dla obszaru: Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki Gminy Hrubieszów i gmin z grupy porównawczej.....	17
Wykres 8. Wskaźnik pracujący na 1000 ludności w Gminie Hrubieszów	19
Wykres 9. Korzystający z instalacji w % ogółu ludności.....	23
Wykres 10. Wskaźnik syntetyczny: Lokalne środowisko przyrodnicze dla Gminy Hrubieszów i gmin z grupy porównawczej.....	26
Wykres 11. Wskaźnik syntetyczny: Ład i struktura przestrzenna obszaru dla Gminy Hrubieszów i gmin z grupy porównawczej.....	28

7. ZAŁĄCZNIKI:

7.1 Diagnoza rozwoju gminy w wymiarach społecznym, gospodarczym i przestrzennym

7.2 Indykatorywny wykaz przedsięwzięć

7.3 Podsumowanie konsultacji społecznych w oparciu o sporządzony raport

7.4 Podsumowanie procesu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

7.5 Rekomendacje i ustalenia ewaluacji ex-ante